

TRIBUNA

januar 2010

ISSN 0041-2724

www.tribuna.si

IZDAJATELJ
šou v Ljubljani
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
telefon: +38614380200
faks: +38614380202
elektronski naslov: info@sou-lj.si
spletni naslov: www.sou-lj.si
matična številka: 5133734
davčna številka: 55049745
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

ZA IZDAJATELJA
Roman Didovič, direktor
Jernej Štromajer, predsednik

UREDNIŠTVO
Kersnikova 4
1000 Ljubljana
Slovenija
telefon: +38614380263
faks: +38614380264
elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
spletni naslov: www.tribuna.si

ČLANI UREDNIŠTVA
Anej Korsika, neodgovorni urednik
Aleš Guid, namestnik neodgovornega urednika
Tanja Peček, članica uredništva
Robert Bobnič, član uredništva
Aljaž Vindiš, likovni urednik
Miha Erjavec, urednik fotografije

LEKTORICA
Petra Jordan

NASLOVNICA
Matjaž Komel

PRIPRAVA NA TISK
Luxuria

PAPIR
Vipap Videm Krško

TISK
Set Vevče

NAKLADA
10.000 izvodov

DISTRIBUCIJA
Društvo za promocijo glasbe

DIGITALIZACIJA
Digitalna knjižnica Slovenije
spletni naslov: www.dlib.si

Tukaj bi lahko bil vaš oglas. Ampak ne bo. Nikoli. Sploh.

IZJAVA O AVTORSTVU
Tribuna je izključno avtorsko delo slovenskih študentov oziro-
ma študentov, ki so na študiju v Sloveniji, če ni drugače nave-
deno. Ker verjamemo v prost dostop do in pretok informacij,
Tribuna izhaja kot brezplačnik. Njeni avtorji prejmejo honorarje
po enotnem, kvantitativnem vzorcu. Pri tem jim ostanejo moral-
ne avtorske pravice do njihovih izdelkov. Uredništvo se je, po
posvetu z avtorji, odločilo, da Tribuno izda pod licenco Creative
Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa nam omogoča, da
določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del.
Objavo in uporabo del dovoljujemo, kadar je izdelek, v katerem
je uporabljeno delo iz Tribune, namenjen za nekomercialno
rabo, ob zapisu avtorja dela po principu Ime Priimek / Tribuna
in le, če je izdelek objavljen pod istimi licenčnimi pogoji, kakor
Tribuna. Podrobnosti licence so dostopne na spletnem naslovu:
http://www.creativecommons.si ali na naslovu: Inštitut za inte-
lektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana.

Drage Tribunašice in dragi Tribunaši, naš mesečni mošnjiček
nam omogoča tisk 10.000ih Tribun. Naša distribucijska mreža
trenutno pokriva Ljubljano, s pomočjo udarnih prostovolj-
cev pa nekaj izvodov zaide tudi na Primorsko in Štajersko.
Če tiskana različica ne pride v vaše roke, vam bo digitalna
verzija po izidu na voljo tudi na straneh digitalne knjižnice
Slovenije, na naslovu: www.dlib.si. V primeru, da želite elek-
tronsko različico prejeti osebno na svoj elektronski naslov,
nam pošljite mail (zaželjne tudi vse kritike - konstruktivne,
destruktivne, humorne in komorne) na [urednistvo@tribuna.](mailto:urednistvo@tribuna.si)
si, s pripisom - hočem digitalno Tribuno!

Se kot človek eksaktne zna-
nosti pridušaš, o kakšnem
družboslovno-humanistič-
no-politično-filozofskem
šmornu pišejo Tribunaši?
Piši nam na [urednistvo@](mailto:urednistvo@tribuna.si)
tribuna.si in z nami deli
matematične uganke, fizi-
kalne paradokse, nevarne
kemijske reakcije in druge
teme, ki te razveselijo!

Janez Mali Moje ime je Janez Mali, in moje življenje zaznamujejo male stvari. Moje prvo delo je bilo v trgovini za male živali, kjer sem delal malo časa in hranil male ribe. Svojo prvo plačo sem porabil za mali pomfri, a ker sem premalo delal, so me iz trgovine odpustili, zato sem si vzel malo časa in malo premislil. Z malo sreče so me poklicali z Zavoda za zaposlovanje, kjer so mi poiskali malo dela. Ker sem si z njim nabral malo denarja, sem malo skočil tudi na morje. Ko sem se vrnil z naše male obale, sem mami rekel, da si bom kupil mali Mercedes, mati pa mi je odgovorila le: »Malo morgen!«. A z malo pomoči poslovnih angelov sem nabral zadosten kupček denarja in si kupil Mercedes A. Začeli so me obtoževati, da sem mali tajkun, in da bi jim dokazal nasprotno, sem se včlanil v sindikat. Priredili smo mali protest in bili kratko malo zavrtnjeni. To nas ni zmotilo in zato smo priredili malo zabavo, kjer sem spil malo pivo, bil malo pijan in tako opravil malo potrebo po vodji sindikata. Bil sem kratkomalo »izčlanjen«, pa čeprav premorem sledeče kvalitete: malo sem hodil v šolo, malo sem študiral, malo pijem, malo jem, malo serjem, malo spim, malo sem priden (sem malopridnež), malo se jebem (ampak dosti me jebejo), malo mislim (raje sledim navodilom), malo pa sem tudi kritičen. Počasi mi gre pisanje za tako mali honorar že malo na živce, saj imam v teh težkih časi v denarnici le še malo denarja, kar mi gre že pošteno na kurac. Veliki!

Ste: urnega jezika, hitre bliskavice, umetelnih prstov, ki so vajeni strun, klavirskih tipk, spreja, čopiča in drugega umetniško-kulturnega inštrumentarija? Ali v prostem času malodušno pihate v didgeridoo, zvijate smotke in ste eno z vesoljnim bistvom? Vam življensko svetobolje kot železna peta pritiska na tilnik in se njenega oprijema rešite le s serijskim praznjenjem kozarčkov absinta? Vas nihče ne razume? Potem ste pravi za nas! Vsem študentom kulturno- umetniških vsebin in tistim, ki ste tako navdahnjeni, sporočamo pri nas je pravo mesto za vas! Pošljite nam svoje pesmi, ilustracije, fotografije, pramen las in spodnje gate. Najboljši prispevki bodo objavljeni!

Tribunal: Milton Friedman

FOTOGRAFIJA PBS

Ljudsko sodišče Tribunal razglša sodbo v imenu ljudstva! Obtoženi, že pokojni Milton Friedman, idejni oče neoliberalizma in vsa še živeča neoliberalna nesnaga, spoznavamo vas za krive v naslednjih točkah obtožnice:

1. z neumornim zagovarjanjem ideje od države osvobojenega trga, kjer naj bi »nevidna roka trga« urejala vsa področja človeškega življenja, ste svetu povzročili neizmerljivo revščino, lakoto, brezposelnost, vsesplošno bedo milijonov ljudi, polarizacijo družbe in krvave konflikte ter brezvestno uničevanje okolja.
2. Z zagovarjanjem »vsesplošne privatizacije«, pod parolami konkurenčnosti, ste spodkopali koncept demokracije same, ustvarili gospodarske, politične in vojaške elite, ki po vsem svetu surovo izkoriščajo množice ter dnevno teptajo osnovne človekove pravice in dostojanstvo. Ljudem ste onemogočili brezplačen dostop do javnega zdravstva, šolstva ter ostalih javnih storitev in dobrin ter jih silite v boj za že tako slabe mezde.
3. S podporo ideje o »minimalni državi«, ki naj bi skrbela zgolj za administrativno-pravne posle, ste uspeli radikalno depolitizirati politiko in dosegli, da v družbi vlada jo razosebljeni, nepovezani, konkurenčni posamezniki. Ti tako zgolj sledijo tržni logiki, ki ne misli na interese ljudi, temveč se povsem podreja interesom kapitala.

Obsodi tudi ti! Izreži in na ulici nalepi na drog ali steno!

Dr. Rastko Močnik je redni profesor na Oddelku za sociologijo na Filozofski fakulteti. Hkrati je avtor in prevajalec številnih knjig s področja teorije ideologije, teorije diskurzov ter humanistike in družboslovja. V sredini 60. let je bil tudi urednik Tribune.

Dr. Andrej Kurnik je docent na Fakulteti za družbene vede na Oddelku za politologijo, kot aktivist deluje v Socialnem centru Rog (www.network.org). Aktivno se ukvarja s problemi migrant-skih delavcev, prekarnih delavcev in z novimi družbenimi boji.

Delu nič, delavcem vse!

Andraž Mali

fotografija Vladimir Mićković

fotomontaža Miha Erjavec

Zadnje leto se tako medijski kot marsikateri drugi govor giblje okoli t. i. finančne in gospodar-ske krize. Polnjenje stolpičev in stopanje pred mikrofona je tako v večini prevzela kopica finančnih strokovnjakov, bančnikov, ekonomistov, menedžerjev ter politikov, ki vse svoje napo-re polagajo v reševanje težav vladajočih razredov in torej v restavracijo kapitalističnega načina proizvodnje. Tovrstne medijske reprezentacije so po-memben indikator, da je takšen način proizvodnje v vse globlji krizi in da se mišljenje alter-native vztrajno potiska na rob prevladujočih diskurzov. Ne nazadnje so nam zadnji dogod-ki v Gorenju, prav tako pa tudi težave okoli študentskega dela, pokazali eno izmed temeljnih problematik današnjega družbe-nega sistema – ki pa je popolno-ma odsotna iz govora o krizi –, in sicer problem dela, produk-cije znanja ter izobraževanja. Zato smo v Tribuni odprli deba-to, ki za svoj cilj ne jemlje soo-čenja mnenj, pač pa vzajemno graditev mišljenja na podlagi refleksije težav delavskega in študentskega političnega orga-niziranja znotraj postfordistič-nega kapitalizma.

Zdi se, da je Slovenija izmed postsocialističnih držav – ki so sprejele neoliberalno ideologijo razbijanja soci-alne države, ta pa je bila dosežek stoletnih bojev delavk in delavcev – prehod iz socializma v kapitalizem pre-nesla razmeroma brez večjih pretresov. Zdi se, kakor da se delovne množice ljudi, vsaj do sedaj, niso preveč upirale vsem spremembam?

KURNIK: Ni res da se niso upirali, zagotovo so se upirali. Obstajali pa so učinkoviti mehanizmi ka-naliziranja tega upiranja v političen projekt, ki vsaj v tistih okoliščinah ni bil popolnoma proti interesom delavcev. To je bil projekt gradualizma, počasnih re-form. V tem se je Slovenija razlikovala od drugih vzhodnoevropskih držav, kjer so izvedli tako imenovane »šokterapijek«, kar je pomenilo zelo hitro razgradnjo socialne države in divjo privatizacijo. V Sloveniji so šle stvari malce bolj počasi. Torej, nikakor nismo imeli pasivnega delavskega subjekta, ampak je bil ta dela-vski subjekt organiziran znotraj neokorporativizma ter socialnega partnerstva in nekaj časa je bila ta pot relativno uspešna tako z gledišča delavskih pravic kot z gledišča države in kapitala. Ko danes potegne-mo črto, pa vidimo, da nas je ta gradualizem vendarle pripeljal v revščino. V Gorenju se je videlo, da imamo v Sloveniji pravzaprav množico zgaranih in delavnih revežev, kar je šokantno. Ob tem pa je treba izpostaviti še nekaj drugega; tranzicija ni potekala samo na ravni razbijanja socialne države, istočasno se je v Sloveniji začel artikulirati neokolonialni projekt. To je zgodba nacionalizma, izbrisa, v kateri je Slovenija nekako za nazaj artikulirala kolonialne odnose. Toda, kot priča boj izbrisanih, ki je zaznamoval politično dogajanje v zadnjem desetletju, tudi v tem primeru nimamo pasiv-nega in šibkega subjekta. Boj izbrisanih je pravzaprav napoved bodočih konfliktov, ki so povezani z režimom kapitalističnega izkoriščanja in akumulacije, ki ne more brez oblik dominacije, ki izvirajo iz kolonializ-ma. Boj proti režimu apartheida, ki so mu podvrženi migrantski delavci, se šele začenja.

MOČNIK: Ne smemo pozabiti, da je bil leta 1992, takoj po začetku razbijanja socializma, opozorilni ge-neralni štrajk: jasno je postavil zahteve delovnih raz-zredov proti liberalni politiki. Vse do Janševe vlade so bili zato vladajoči razredi zelo previdni pri svoji politiki. Niso se dotaknili dveh bistvenih sestavin, ki so ju delovni ljudje dosegli v socialistični preteklosti (tako v Sloveniji kakor v drugih perifernih socialnih državah, če tako rečemo zgodovinskemu socializmu): razmeroma visokih plač, ki so bile v Sloveniji zadovo-ljive, in stalnosti zaposlitve (tip zaposlitve, značilen za fordistični kapitalizem). V Sloveniji so socialne razlike naraščale počasneje kot v drugih postsoci-alističnih državah, zato je mogoče tako imenovano »uspešnost« slovenske tranzicije pripisati odporu delovnih ljudi proti tranziciji. Ta odpor se je kasneje seveda razvodenel, saj so vladajoči politiki in vladajoči gospodarski dejavniki našli druge poti, da uveljavlja-jo liberalno politiko. A šele Janševa vlada je leta 2004 odkrito razglasila liberalno politiko in napovedala ra-dikalne neoliberalne reforme. Delavstvo je odgovorilo z veliko sindikalno manifestacijo leta 2005: z njo so sicer zaustavili radikalne neoliberalne reforme, ven-dar je Janševa vlada približno isto dosegla na manj spektakularen način. Namesto enotne davčne stopnje je, denimo, vpeljala tri stopnje, ki jih besno branijo tako politična elita kot menedžment in lastniki. Ko je minister Križanič poskusil uvesti še dva davčna razreda, da bi bolj obdavčil bogate, so vsi politiki, ko-alicija in opozicija, sedanjí in nekdanji, stopili v čisto razredno fronto, ki brani bogate. K temu, kar je Andrej povedal, bi samo dodal, da se je kolonialni vzorec v Slovenijo neopazno vtihotalpi na dva načina: eno je, da so se kolonialni odnosi začeli uveljavljati znotraj družbe z vse številnejšo migrantsko delovno silo in seveda z izbrisanimi. Na drugi strani pa se zdi, da se je slovensko gospodarstvo preusmerilo v tip perifernega gospodarstva z intenzivnim delom in avtoritarnimi odnosi znotraj podjetij ter z ideologijo konkurenčno-sti, ki je postala uradna linija slovenske politike, me-nedžmenta in lastnikov. V splošnem se neka dežela uvršča v center ali na periferijo svetovnega kapita-lističnega sistema glede na to, ali v njej prevladujejo centralni ali periferni produkcijski procesi. Centralni produkcijski procesi se umeščajo v monopolne niše in prinašajo presežne profite. Produkcijski procesi, ki ne zasedajo monopolnih niš, so prisiljeni v konku-renci in prinašajo povprečne ali podpovprečne pro-fite. Usmeritev v »konkurenčnost« zato pravzaprav ne ustreza kapitalski logiki. Je bolj politično geslo za izsiljevanje izkoriščanih.

Če smo na začetku omenili razbijanje socialne države. Se jo danes sploh še da braniti? Kako so emancipacij-ski boji povezani s socialno državo in neoliberalnim napadom nanjo?

KURNIK: Razmisliti je treba, kaj socialna država pravzaprav je. Socialna država pomeni, da je subjekt konstitucije delo. To pa ne pomeni, da je socialna dr-žava v interesu delavskega razreda, ampak da se kot izvor bogastva in norm v družbi postavlja delo in sicer abstraktno delo. Socialna država torej pomeni, da se izvaja operacija prevajanja živega dela v abstra-kno v vseh segmentih življenja proletariata. Socialna država, ki je pravzaprav družba tovarna, je sama po sebi pravzaprav forma odtujevanja. Zato je zgodovina

socialne države zgodovina boja proti njej in prvi, ki so jo minirali, so bili delavski in socialni boji, ne pa ne-oliberalizem. Neoliberalizem je kot kontrarevolucija, torej vzvratna revolucija, zajahal ta val. Boji v '60 in '70 letih, ki so bili boji znotraj in proti socialni državi, na njenem terenu torej – delavski boji, ki se vse bolj odvijajo zunaj kanalov, ki so posredovali interese de-lavcev, socialni boji, ki napadejo mehanizme reproduk-cije kapitalizma na družbenem terenu, zunaj tovarne, feministični boji, ki napadajo patriarhalnost institucij socialne države, z napadi na družinsko mezdo in zah-tevami po družbeni mezdi, manjšinski boji, ki napadajo delo kot subjekt družbenih norm in ga postavljajo kot subjektiviteto radikalne transformacije življenja –, za-radi svoje narave izgubi socialna država legitimnost pri proletariatu, zaradi vseh bojev na terenu socialne države, ki so se začeli stekati v nov revolucionarni pro-jekt, pa izgubi legitimnost v očeh vladajočega razreda. In v ta vakuum je vstopil neoliberalizem.

To je pomembno poudariti tudi zato, da bi ra-zumeli, kaj se je zgodilo v Gorenju. Tam je šlo pravza-prav za boj proti delu, kot tistemu, kar podreja delavce, in s tem proti ostankom socialne države, ki so se v Sloveniji ohranili v neokorporativizmu. V Gorenju se je pokazal drug koncept oblasti, ki je z neoliberalnim konceptom včasih v konfliktu, včasih pa se prekrivata. To je, recimo mu, rdeč koncept oblasti, oklesten osta-nek socialistične oblasti. Tip oblasti torej, ki je kot su-bjekt konstitucije postavljal delo. V Gorenju se je izka-zalo, da so znotraj tega koncepta oblasti možni siloviti konflikti in potemtakem tudi procesi osvobajanja. In tukaj se nedvomno vprašanje revolucionarne politike zastavlja na zelo zanimiv način. Jugoslavija je imela dvojno suverenost, ena je bila nacionalna, Jugoslavijo so tvorili narod in narodnosti, druga pa je bilo delo. Jugoslavija je bila republika dela, tako kot na primer Italija, tudi ZDA in njen New Deal temeljita na konsti-tucionalizaciji dela. Medtem ko nacionalna suverenost ne omogoča nobene dialektite, niti zaprte niti odprte, niti sinteze niti antagonistične dialektike, ta v social-ni državi obstaja. Socialna država torej ni cilj, ampak teren boja, teren, kjer se da osvobajati, kjer se da peljati emancipacijske boje. Ta stvar je precej kompleksna. Pri nas pa imamo dostikrat linearne zastavke in še vedno mislimo, da je treba braniti socialno državo pred neo-liberalizmom, namesto da bi jo sprejeli kot teren boja. Ta poudarek je še posebej pomemben danes, ko je neo-liberalizma konec.

MOČNIK: Se strinjam: osvoboditev od dela osta-ja cilj emancipacijskih gibanj; drugič, socialne države verjetno res ni več mogoče braniti; in tretjič, politični boji v socialističnem okviru so bili drugačni od bojev v sedanjem nacionalističnem okviru. Nacionalistični okvir, kakršnega imamo danes, je v resnici različica kolonialnega modela. To je seveda ironično: naciona-listi nas bodo pripeljali v kolonialno odvisnost. Res je, da je socialna država sestavljena iz velikih biro-kratskih struktur, sestavljati se je začela na koncu 19. stoletja kot odgovor na krizo kapitalizma. Takratna kriza je bila povezana z zatonom britanske hegemo-nije in z začetkom ameriške, ki takrat še ni bila tako očitna – kriza zahodne Evrope in premik centra zaho-dnega sistema na drugo stran Atlantika. Res je tudi, da socialna država pomeni velike sisteme, kakršni so javno zdravstvo, javno šolstvo in pokojninski sistem. Ti sistemi res vežejo državljanstvo na delovni status, vendar hkrati opravljajo redistribucijo bogastva. V socialni državi država z etatističnimi strukturami popravlja asocialnost kapitalizma. A četudi je ta sis-tem etatističen, natančneje: prav zato, ker je socialna država etatističen sistem, ga je mogoče politizirati. O velikih državnih javnih sistemih (šolstvu, zdravstvu itn.) je mogoče politično razpravljati in prek državnih mehanizmov tudi politično odločati – prav zato, ker so ti javni sistemi državni, se pravi, politični. Ko pa v libe-ralizmu javne sisteme privatizirajo, postanejo zdravje,

šolanje, pokojnina zasebna skrb vsakega posameznika. Socialna država je blažila razredne razlike, čeprav jih ni zares odpravila. A vseeno je javno šolstvo v socialni, še zlasti v socialistični državi zagotavljalo zelo visok javni standard izobrazbe, ki je bil splošno dostopen. Ko pa se v liberalizmu družba atomizira in vladajo-ča ideologija postane neki psevdoekonomski žargon, se razredne neenakosti, družbene krivice s pomočjo šolstva, zdravstva, pokojnin le še poglobljajo. V libe-ralnem okviru je zdaj bistveno težje doseči politizacijo socialnih problemov kakor nekdam v samoupravnem socialističnem okviru ali v etatističnem okviru nekda-njih meščanskih demokracij. V Sloveniji se politizira samo delavski razred in klasični industriji. Delavke in delavci v dejavnostih, ki so najpomembnejše za repro-dukcijo sodobnega kapitalizma, pa so razbiti, atomizi-rani, čeprav so verjetno bolj izkoriščani kakor klasični industrijski proletariat.

25. novembra 2005 so sindikati skupaj s študenti in al-terglobalisti organizirali veliko množično manifesta-cijo. Takrat se je mogoče še kazalo, da sindikati lahko nosijo pravo civilizacijsko poslanstvo, kot ste tedaj zapisali v svoji knjigi (Rastko Močnik). Zadnji dogodki v Gorenju pa kažejo drugače, delavci in delavke so se morali sami, izven sindikatov, spontano organizirati in artikulirati svoje potrebe. Ali so ti dogodki v Gorenju kazalci konca močnega sindikalizma v Sloveniji? So se odprle kakšne nove možnosti organiziranja dela-vskega boja?

MOČNIK: Tukaj lahko opazimo paradoks. Po opozorilni generalni stavki, ki so jo sindikati organi-zirali leta 1992, je članstvo v sindikatih začelo padati. Padalo je vse do konca devetdesetih let, ko se je število članstva ustalilo in je do leta 2003 celo nekoliko nara-slo. Leta 2004 pa je članstvo začelo spet padati in druga velika sindikalna manifestacija leta 2005 in poznejša leta 2007 tega padanja nista ustavili. Veliki uspehi slovenskega sindikalnega gibanja torej niso ustavili padanja članstva v sindikatih. Druga tendenca je, da se spreminja struktura sindikatov: zmeraj bolj prevla-dujejo zaposleni v državnih in paradržavnih aparatih in zmeraj manj je delavcev v industriji; sindikatov pa skorajda ni v sodobnih »nestandardnih« oblikah zapo-slitve – v prekmernih oblikah zaposlitve. To je paradoks, ki ga še ne znam interpretirati. Leta 2005 in 2007 so sindikati nastopili enotno, premagali so razdroblje-nost sindikalne scene. Prevzeli so politično iniciativo, saj so se jim pridružile tudi nove oblike političnega delovanja, kot so alterglobalisti in razna študentska gibanja. Takrat je bil to velik dosežek. A vendar to ni zaustavilo upadanja sindikalnega članstva. Tudi ni bilo napredka pri povezovanju med sindikati in sodobnimi političnimi gibanji, ki delujejo zunaj državnih politič-nih aparatov. Zdi se, da smo spet nekako na »začetku«: sindikati so sicer pomembna organizacija, sposobni so se pogajati z zastopniki kapitala in državo na nacional-nem nivoju, to je pa tudi vse.

KURNIK: To je zelo kompleksno vprašanje in zahteva precej dolg odgovor. Seveda sindikalnega gibanja oziroma oblik organiziranega delavstva za-gotovo ni konec, je pa res, da se forma sindikalnega organiziranja spreminja. Sindikati, te velike centrale, so sedaj pred nalogo, da se poskušajo reorganizirati, da najdejo neko novo mesto v konstelaciji delavskih in socialnih bojev – znotraj kompozicije razreda, kot jo poznamo danes. To je ključno politično vprašanje. Ali lahko sindikat vodi gibanje za radikalno družbeno transformacijo? Jaz mislim, da ne. Sindikati, kot jih imamo danes, so lahko le ena od singularitet v boju, ki z drugimi tvorijo skupno. Problem, ki ga imamo z obstoječim sindikalnim gibanjem pri nas, je, da ima v sebi še vedno klice avantgardne politike.

Velike sindikalne centrale pri nas podpirajo rigidne stratifikacije trga dela, vsi so organizirani pa-nožno, in vsi so organizirani po logiki tako imenova-nih closed shops **NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI »**

Medtem ko nacionalna suvere-nost ne omogoča nobene dialek-tite, niti zaprte niti odprte, niti sinteze niti antagonistične dia-lektike, ta v socialni državi ob-staja. Socialna država torej ni cilj, ampak teren boja, teren, kjer se da osvobajati, kjer se da peljati emancipacijske boje.

Če uspe delavcem na enem po- dročju produkcije zagotoviti raz- meroma ustrezne pogoje, bo kapi- tal odgovoril tako, da bo ustvaril drugačne vrste trga delovne sile, kjer so drugačni pogoji, ki jih dik- tira kapital, na primer poseben trg delovne sile za mlade ljudi: ta trg je popolnoma prekaren, nego- tov in dezorganiziran s stališča ljudi, ki stopajo na ta trg. Je pa se- veda zelo dobro organiziran trg s stališča kapitala: tako dobro, da ga zastopniki kapitala kar naprej ponujajo za zgleden model, po ka- terem naj bi organizirali vse trge delovne sile.

(Closed shop je izraz za protekcionistično politiko, ki se je razvila v zgodovini sindikalnega gibanja. Po njej je delo v določeni tovarni ali sektorju rezervirano le za člane sindikatov, op.). V okviru IWW (Nevidni delavci sveta je avtonomna iniciativa samoorganiziranih mi-grantskih in prekernih delavcev, op.) in Socialnega cen-tra Rog (Več o Socialnem centru Rog in Nevidnih de-lavcih sveta na www.njnetwork.org, op.) smo že odpirali polemike s sindikati glede vprašanja protekcionizma sindikatov, torej njihovih poskusov zapiranja določe-nih trgov delovne sile za migrantske delavce. Na trgih, kje primanjkuje delavcev, ki so državljani Slovenije, sindikati (ZSSS) izražajo solidarnost z migrantskimi delavci, tam, kjer imajo moč, kjer so torej delavci v pretežni meri državljani, pa sindikati z bdenjem nad viznim in kvornim režimom migrantom preprečuje-jo vstop. Seveda težko predstavljáš svoj partikularen interes kot univerzalen, če si organiziran kot closed shop. Sindikati pravzaprav branijo le interese svoje-ga članstva in celo zapirajo pot na trge dela, kjer so si zgradili moč. To je velik problem sindikalnega gibanja, ki ga mora premisliti. Zato je velika napaka, če sindi-katov ne kritiziramo. S tem ne pomagamo delavskemu oziroma socialnemu boju niti sindikatom samim, ki so ujeti v to logiko. Zdi se mi, da je bil odziv javnosti na krizo sindikalnega delovanja v Gorenju, vsaj s strani liberalnih in socialno demokratskih časopisov ta, da bi čim hitreje ponovno vzpostavili legitimnost sindika-tov. Ampak v razmerju do koga? Ali v razmerju do baze, kjer imajo strašne probleme ali v razmerju do države in kapitala? So s tem želeli povedati, da so oni še vedno tisti, na katere je treba računati? To je zelo problema-tično. Kriza sindikalizma v bazi pa je povezana s samo organiziranostjo sindikatov in s konceptom dela, ki ga imajo vgrajenega v svoje delovanje. Tesno je povezana z vlogo, ki jo imajo sindikati, ki so nastali v socialni državi. Rooseveltova administracija je v ZDA aktivno pomagala pri nastajanju sindikalnih organizacij, ker so takrat potrebovali organizirano ljudstvo proti par-tikularnim egoističnim interesom individualnih kapi-talistov. Vzpostavila se je dinamika, v kateri je anta-gonizem delavca prepoznan in kanaliziran v interesu kapitalističnega razvoja, koncesija, ki so jo dobili delav-ci zaradi obuzdenja svoje bojevitosti, pa je bila pridobivanje pravic. Po drugi svetovni vojni delavci začnejo dobivati, plače so višje, standard se viša. Seveda se ne-nehno pazi, da se ne razruši ravnovesja med rastjo pro-duktivnosti, torej stopnjo izkoriščanja in povečane sfe-re potreb delavcev, ki se je izražala v mezdi. Radikalne strategije delavskega gibanja so bile zato povečati po-trebe in zrušiti to ravnovesje. Danes pa se dogaja, da morajo sindikati vpreči ta antagonizem, konfliktnost

delavcev, zato da postopoma, ampak zagotovo izgublja-jo tako pravice kot dohodke – to pa je nekaj, kar je nemo-goče zdržati. V Gorenju se je pravzaprav pokazalo, da sindikati vedno bolj dobivajo vlogo discipliniranja de-lavcev. Ste videli plakate za 28. november – geslo je: »Za dostojanstvo dela!« Ne bi bilo bolje »za dostojanstvo de-lavcev« ? Ali pa kar: »Delu nič, delavcem vse!« Problem sindikatov je, da so ujeti v pogajanja na ravni makro-ekonomije in da morajo dušiti konfliktnost delavcev, namesto da bi postali organizacija delavskega boja. Sindikati, ki so se uspeli izviti iz krize v ZDA, na primer sindikat storitvenega sektorja, ki so uspešni v organiziranju migrantov, so iz sindikatov naredili prostor boja. Tako pravijo, da je sindikat telovadnica, v kateri se delavci razvijajo, pri nas pa imamo zgolj re-prezentacijo na ravni plač, ki ne zajema drugih aspek-tov življenja proletariata. Dva dneva spontane stavke v Gorenju sta pravzaprav razbila to obliko redukcije življenja. Odprla sta vprašanje vseh aspektov življenja proletariata in ne samo vprašanje plač. Sedaj pa se sku-ša vso to kompleksnost družbenih odnosov ponovno zreducirati na razmerje delo – kapital, namesto da bi se kompleksnost družbenih odnosov osvobajalo. To je v popolnem kontrastu s sindikati, ki so izrazito intere-sne grupacije in se tolčejo samo okrog mezde. Seveda je medzni boj še vedno pomemben. Žal pa nimamo oblik organizacije, ki bi lahko organizirale boj okrog drugih vidikov življenja proletariata. močNIK: Ker ni komunistične partije, partija je imela, denimo, delavska društva. Komunisti so se zave-dali, da se ni mogoče omejiti na ilegalne oblike politič-nega dela, zato so organizirali legalne oblike, delavska kulturna društva ipd. Vzpostavljali so širše oblike or-ganiziranega družbenega življenja, ki se niso omejevale le na dnevne politične akcije, temveč so zagotavljale široko družbeno bazo na dolgi rok. Jaz bi samo še do-dal nekaj v zvezi s trgov dela, ki ga je omenil Andrej. Ta problem sindikatov, kako naj zajamejo delavke in delavce, ki delujejo na različnih trgih dela – ta problem je materialen, je realen, to ni problem, ki bi bil zgolj ideološki. Eden glavnih načinov eksploatacije danes je segmentacija oziroma razbitost trga dela. Če uspe de-lavcem na enem področju produkcije zagotoviti razme-roma ustrezne pogoje, bo kapital odgovoril tako, da bo ustvaril drugačne vrste trga delovne sile, kjer so dru-gačni pogoji, ki jih diktira kapital, na primer poseben trg delovne sile za mlade ljudi: ta trg je popolnoma pre-karen, negotov in dezorganiziran s stališča ljudi, ki sto-pajo na ta trg. Je pa seveda zelo dobro organiziran trg s stališča kapitala: tako dobro, da ga zastopniki kapitala kar naprej ponujajo za zgleden model, po katerem naj bi organizirali vse trge delovne sile. Ali pa trg migrantske

delovne sile, tukaj beseda trg že ironično zveni, ker gre za popolnoma despotske odnose. Na to je opozoril najin kolega sociolog Anton Kramberger – ni enotnega trga dela v Sloveniji in to je način dominacije. Sindikati pa so panožno organizirani, preslikali so to isto strukturo gospodstva v svojo materialno organizacijo načina de-lovanja, in še celo zdaj delujejo predvsem na področjih, kjer so zaposlitve varne, na primer v državnih službah. Z vpeljavo bolonjske reforme – ki skuša disciplinirati študentke in študente ter vso znanstveno produkcijo raznolikosti kritičnega in progresivnega znanja zre-ducirati na blago, da bi bilo lažje tržno primerljivo – postaja univerza zgolj še privesek kapitalizma. Kako razumete te spremembe univerzitetnega prostora? močNIK: Če uporabim še ta tradicionalni izraz »rentniški odnos« : skupaj z rentniškimi odnosi gredo statusi, ne razredi. Se pravi nekapitalistični odnosi ali pa tisto, čemur smo včasih rekli »predkapitalistične družbene hierarhije« – neenakost med ljudmi, ki je ne-posredno razvidna in ideološko legitimirana. Včasih so bili plemiči, meščani in tlačani, zdaj pa so diplomirani na tej ravni, diplomirani na nižji ravni, tisti, ki nimajo diplome itn. Tukaj imamo tisto, čemur je Bourdieu rekel »državno plemstvo«, ki ima naslove, kot so jih imeli včasih plemiči. Ti naši sodobni naslovi naj bi se razli-kovali od srednjeveških plemiških naslovov po tem, da naj bi bili pridobljeni z osebnim trudom. A glej si ga no, če pogledamo statistično, so ti novi naslovi dedni na-tančno tako, kot so bili včasih dedni plemiški naslovi. Sociološko lahko vidimo, da se te kaste, ti sloji repro-ducirajo ... In bolonjska reforma je samo radikalizirala »kastni« sistem, ki je že prej obstajal. Pri bolonjski re-formi me zlasti preseneča, da na področju kognitivne produkcije in reprodukcije vpeljuje industrijski oziro-ma arhaičen način dela, množično standardizirano produkcijo, kakršna je bila včasih produkcija avtomo-bilov ali hladilnikov. Je radikalno regresivna glede na stanje v družbi in na stanje produkcije. Zato po mojem sploh nima zveze s tem, kar uradno trdi. Gre samo za razslojevanje ljudi in legitimacijo neenakosti, zato je vse tisto blebetanje o trgu in koristnih znanjih v resni-ci samo ideološka fasada. KURNIK: Kaj pa je pravzaprav ideološka legiti-macija uvajanja bolonjske reforme? Da je treba znanje približati trgu dela, da ga je treba ustvarjati na način, da bo zaposljivo, kar je seveda čista neumnost. Ampak to kaže na to, da postaja znanje vedno bolj pomembna surovina za kapitalistično produkcijo in akumulacijo. Pomembno vprašanje je, ali kritika tega dejstva izhaja iz nekega koncepta znanja, ki postavlja intelektualca v neko čisto in neomadeževano sfero, ali pa se ga jemlje kot proizvajalca, torej izkoriščenega delavca. Kot opa-žam, so šle kritike s strani študentov v sferi branjenja ideala univerze, ki ni okužena s kapitalizmom. To je ideal, ki ni nikoli obstajal. Organiziranje produkcije znanja na akademijah, univerzah in razvoj kapitalizma sta šla že pred tem z roko v roki. Danes pa je očitno, da so študentje sami v središču kapitalistične akumu-lacije. Spomnim se, ko je bil sindikalni protest, je bilo v medijih opaziti, da študentje in študentke podpirajo delavce, ker bodo tudi oni nekoč delavci. To seveda ni res, študentje so danes že delavci, takoj ko študirajo, že delajo in so izkoriščani, zato je treba vpeljati kate-gorije razrednega boja in ne ostati zunaj. Zdi se mi, da bolonjska reforma kaže možno strategijo ipiranja, ki pa ne gre v smeri simetričnega zavračanja bolonjske reforme, ampak v smeri pritiska k samoupravljanju, k reappropriaciji študijskega procesa. Obstajajo študent-ska gibanja, ki zahtevajo samoupravljanje na ravni iz-obraževanja in tu je treba graditi upor. Seveda je tudi tu vprašanje razslojevanja, ki ga je Rastko omenil. To pa ni zgolj problem univerze, ampak bolj osnovnega in sre-dnjega šolstva. Imamo srednje šolstvo, ki reproducira kastno družbo, otroci proletarcev vedno redkeje pridejo do univerze. Nivojski pouk in ostale tehnologije razslo-jevanja, ki jih narekuje liberalna ideologija v šolstvu, to je tisto, kar se dogaja že pred fakultetami in pomembno reproducira kastno družbo. Na kakšne načine so študentje delavci že med študijem? KURNIK: Zaradi tega, ker so vključeni v proizvo-dnjo znanja, in znanje je danes ključno v kapitalistič-ni akumulaciji. Drugi moment pa je študentsko delo. Študentje danes lahko študirajo, se reproducirajo kot študentje samo tako, da zraven delajo znotraj delov-nega razmerja s kapitalom. Brez kakršne koli zaščite.

Organiziranje produkcije znanja na akademijah, univerzah in ra- zvoj kapitalizma sta šla že pred tem z roko v roki. Danes pa je očitno, da so študentje sami v sre- dišču kapitalistične akumulacije.

močNIK: In še prakse, obvezne prakse znotraj študija, ki so tudi čisto konkretna oblika dela, ki ni pla-čano. Dodal bi, da je bolonjska reforma tudi adaptacija univerzitetne institucije na razmere, kakršne pač so – in je v resnici zelo zahrbtna. Univerza postaja klika stalno zaposlenih ljudi, kar je že samo na sebi velik privilegij. A ta zaprta, privilegirana skupina ima ve-like privilegije tudi na drugih področjih, denimo, na področju raziskovanja. Na eni strani ta klika uveljavlja »bolonjsko« doziranje znanja, tako da vi nikoli ne boste dobili dovolj znanja in se boste morali vedno vračati na to isto institucijo in plačevati, da se boste sproti usposabljali za delovne naloge, ki jih morate opravlja-ti – temu se reče vseživljenjsko učenje. Na drugi strani bolonjska reforma uvaja množične, masovne prekarne odnose v učiteljskem kadru. Univerza je mogoče ta tre-nutek ena najbolj prekariziranih državnih ustanov v tej družbi in tega se od zunaj ne vidi. Zato bi bilo možno in potrebno zahtevati samoupravo, saj ima univerza srednjeveško tradicijo, za katero se pretvarja, da je na-njo ponosna. Lahko bi vzpostavili samoupravno fronto študentk in študentov ter prekarnih učiteljc, učiteljev, ki so zelo slabo plačani za resno delo, fronta proti tej majhni klikaški kamariji stalno zaposlenih učiteljev in učiteljc, ki ta trenutek dejansko vlada na univerzi. Pri nas sedaj prihaja do začetkov organiziranja takšne fronte, kar je vzpodbudno. V Avstriji pa so študentje in študentke zavzeli fakultete, lani so samo na Hrvaškem za dober mesec zasedli 22 fakultet, celotna Nemčija je polna zasedb, ki se solidarnostno dogajajo po vsej Evropi. Kakšen pomen imajo takšna gibanja, in kar je še pomembno, kakšno moč imajo? KURNIK: Izjemno, dosti večjo kot protest na ulici. Prav tako stavke, še posebno divje, imajo ta iz-jemen potencial, da se ljudje izvzamejo iz odnosov, ki so drugače prevladujoči v neki instituciji. Kadar štu-dentje, delavci ali kdor koli razmišljajo o neki akciji, je najbolj plodno razmišljati o zasedbah prostorov, univerz, stavkah, ne pa toliko o protestih. Študentska gibanja po vsej Evropi trenutno niso pasivna in kažejo moč. V Italiji recimo deluje izredno zanimivo gibanje Onda Anomala, ki se je začelo klasično, kot gibanje proti privatizaciji, kot branjenje javnih univerz, danes pa postaja gibanje alternativne univerze. Pod geslom »Za samoreformo« ogromno delajo na svojem koncep-tu univerze. Ključno se mi zdi, da študentska gibanja niso več samo defenzivna, ampak da dejansko začnejo ustvarjati alternativo, da branijo javno in ga istočasno spreminjajo, transformirajo v nekaj bolj demokratične-ga in bolj horizontalnega. močNIK: V Zagrebu so študentje in študentke zasedli fakultete in organizirali življenje teh fakultet na nov način. Celoten proces je vodil organ, ki se je imenoval »plenum«, sestajal se je vsak večer ob 20.00 v največji predavalnici in katerega član in članica je lahko bil vsakdo, kdor je prišel na »plenum«. Ni bilo treba, da ste študent, lahko ste bili učitelj, delavec ali kdor koli drug; če ste prišli na »plenum«, ste imeli pra-vico sodelovati v razpravi in glasovati o sklepih. Na začetku blokade so sprejeli nekaj preprostih pravil, kako ta proces poteka, in ta pravila so zadoščala, da je stvar več kot en mesec delovala. Izumili so novo obliko neposredne demokracije! Zelo so pazili, da se ne bi formirali vodje, in so ves čas menjali osebe, ki so bile v delovnem predsedstvu teh »plenumov« ali ki so nastopale na tiskovnih konferencah. To jim je uspelo zelo elegantno. Na ta način so rešili stari pro-blem »avantgarde delavskega razreda« – problem, ki je uničil dosedanje realne socializme. In kar nenado-ma se pokaže, kako je revolucija blizu, na dnevnem redu, kako je nedramatična. Študentke in študenti na Hrvaškem so branili javno izobraževanje, njihovo geslo je bilo: »Brezplačna izobrazba za vse!« Zelo pre-prosto, ampak komunistično geslo. Ko so branili javni in brezplačni izobraževalni sistem, so spoznali, da se starega ne da več braniti, da to idealno javno šolstvo že zdavnaj ne obstaja več – da ga je treba narediti na novo. Tisti mesec so oni to zares delali. Cel mesec, ko so imeli fakulteto pod svojo oblastjo in nadzorom, so organizirali drugačno fakulteto, takšno, kakršna bi lahko bila že zdaj s temi potenciali, ki so tukaj, zdaj na voljo. Imeli so filmske projekcije, predavanja, ki so bila boljša kot tista, ki potekajo v času »normalnega« dela. Skratka: reformistična akcija je vsaj za čas blokade fa-kultet prinesla revolucionarne rezultate. ■

Uzakonitev prekernega dela

Tamara Voštinic

»Področje študentskega dela in drugih oblik priložnostnega dela se bo uredilo enotno in na enem mestu,« nas je razsvetlil Ivan, minister za delo, družino in socialne zadeve. Pri tem naj bi »druge oblike priložnostnega dela« pomenile delovna mesta za upokoјence in brezposelne.

Seveda je jasno, da prav takšna – enotna – ureditev posredovanja študentskih del že obstaja. Ni pa jasno, zakaj bi tja porivali še dela, primerna za upokoјence, saj zagotovo ne gre za primerljive kategorije dela in so ti ciljna skupina za opravljanje v večini popolnoma različnih del od študentskih. Bi naj delodajalec moral prej razjasniti, koga hoče? Kot neke vrste izgovor je bilo slišati o medgeneracijski solidarnosti, to pa tak način unifikacije gotovo ni. Pri ideji vključitve brezposelnih v način dela, ki ga predvideva ta zakon, pa samo to – šeststo in nekaj dovoljenih ur naj si porazdelijo na vse leto in tako niso več brezposelni?! V okviru istega zakona naj bi tudi za študente veljalo prav to, torej omejeno število ur dela na leto, kar študentu, ki mu lastno delo pomeni oskuljbeno zavetje in preživetje, po nobenem izračunu ne bi zadostovalo.

Razlog, zaradi katerega vladna stran teži k čimprejšnji uveljavitvi zakona, je zagotovo usklajenost časovnega cenzusa, ki ga predvideva zakon, s študijem po bolonjskem sistemu, ki omejuje in podcenjuje posameznikove kapacitete samoodločanja in samoiniciative.

Taisti odnos pa lahko prepoznamo v drugem neobhodnem dejstvu, to je, da katerokoli socialno skupino naj bi smatrali kot primerno in sposobno v okviru Zakona o malem delu, ne moremo mimo tega, da zadeva močno spominja na agencije za zaposlovanje tipa Manpower, Adecco in podobne; ministrstvo namreč predvideva ohrnitev »nekakšne različice študentskih servisov«, predvideva organizacijo, ki bi bila posrednik med delojemalcem in delodajalcem. Takšne posredovalnice prekernega dela so se na trgih zahodneje od nas uveljavile že prej, enaki trendi in način dela pa so se pred leti kopirali tudi pri nas. To je trend začasnega, nezanesljivega in priložnostnega dela, s popolnim monopolom delodajalca, kar zadeva vse vidike pravic delavca. Postane neke vrste »delavec na klic«, ki mora biti pripravljen za opravljanje dela, kadarkoli je delodajalcu potreben. Če te fleksibilnosti ne pokaže, je mesto v trenutku prepuščeno drugemu, ki bo izkoriščen na isti način. Prvi študentovi stiki z zaposlovanjem naj bi bili torej prav takšni, da pripravijo in omehčajo teren za nadaljnje zaposlitve, kjer bo isti posameznik delal po istem kopitu, z normaliziranim občutkom podrejenosti in pravzaprav brez poznavanja drugih možnosti. Taka metoda zaposlovanja pomeni nenehno odprto in legitimno sezono lova na delavce, pa tudi vedno bolj razmahnjeno, saj je kot taka primerno strukturirana za kapitalno akumuliranje. Sledimo torej in spodbujamo mentaliteto prostora Evropske unije, tisto, s katero se je v petdesetih letih prejšnjega stoletja vse začelo – z Evropsko gospodarsko skupnostjo, s predhodno postfordistično kapitalistično idejo. Formula tovrstne mehanične brutalnosti, ki odgovarja omenjenemu Zakonu (in obratno), ne vodi drugam kot v že preveč znane razmere, brez posluha za dobre širše družbene odnose, ki so motor medsebojne povezanosti in nadaljnjega – pozitivnega – družbenega razvijanja.

»Anomalija na trgu dela«, kot je nam znani način mediacije prostih delovnih mest opisal sedanji minister za razvoj in evropske zadeve Mitja Gaspari, je anomalija očitno le zato, ker ne sledi v popolnosti eksploatacijski kapitalistični logiki. Če gre verjeti obljubi ministra za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Gregorju Golobiču, da brez soglasja študentov zakon ne bo šel v obravnavo, razloga za bojazen ni. ■

Z vso hitrostjo ... Naprej v preteklost!

Anej Korsika

Vsak dvajseti prebivalec Slovenije je študent. Ogromno redno zaposlenih je bivših študentov, le redki osnovnošolci in dijaki pa ne bodo to v kratkem postali.

Ali pač?

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je v lanskem letu pripravilo zajeten in poglobljen sedemstranski dokument, v katerem v isti sapi analizira, kritizira in podaja rešitev za obstoječe stanje na področju študentskega dela. Študentsko delo, ki je bilo uvedeno leta 1959, tako petdeset let kasneje z »levo vladο« doživlja ponoven napad. Tako imenovana leva vlada se sicer odlikuje predvsem po demagoških posameznikih, željnih medijskega blišča, z levimi idejami pa nima kaj veliko skupnega. Rezultat tega je tudi skropucalo z naslovom Zakon o malem delu. In kaj ta predvideva?

Zelo preprosto, radikalno zmanjšanje števila delovnih ur (največ 14 na teden) obenem pa razširitev tega dela še na upokoјence in brezposelne. Bistvo predlaganih sprememb je torej v tem, da bo lahko veliko večja masa ljudi delala za veliko manj denarja. Na bodočih posredovalnicah dela bomo srečevali starejše občane, ki jim mizerna penzija ne omogoča, da bi vnukom kupili kakšno darilo, brezposelne, ki jih neznosna stiska sili v kakršno koli delo, in kolege študente, ki bi si radi privoščili študij in izobrazbo (bojda je ta celo ustavna pravica, ampak časi se spreminjajo, mar ne?).

Osnovni problem malega dela bo torej ta, da ga bo enostavno premalo za preveč ljudi. Študentje, brezposelni in upokoјenci namreč predstavljamo kar dobro tretjino prebivalstva (cca. 700.000 državljanov). Če ob tem sploh ne omenimo tega, da zakon med vrsticami predvideva tudi ukinitve študentskega organiziranja, kot ga poznamo. Natančneje rečeno, študentske organizacije bi bile prepuščene dobri volji prostovoljnih prispevkov – si predstavljate državo, katere davki bi bili prostovoljni? Ni potrebno biti zaljubljen v študentske organizacije, da se zavedamo, kako surov udarec bi bil to za mlade po vsej Sloveniji. To pomeni konec oziroma bistveno oteženo delovanje študentskih klubov, Radia Študent, Študentske založbe, Kluba K4 in še nešteti drugih pomembnih vsebin za mlade in malo manj mlade. Tudi časopisa, ki ga držite v rokah, po vsej verjetnosti ne bi bilo več.

Spoštovani, govorimo o socialni politiki požgane zemlje, ki ne predvideva nobenih novih ugodnosti, temveč neizprosno krčenje obstoječih! Vlada brez vizije jemlje tam, kjer ni več kaj jemati, in slepo tava v blodnjaku lastne idejne suše. Že s tem, ko pristajamo na izhodiščne postavke debate o malem delu, smo v podrejenem položaju. Kot namreč posrečeno pravijo Američani: Ne prepiraj se z norcem, najprej te bo zvlekel na svoj nivo, potem pa premagal z izkušnjami. Naj zato ta uvod služi zgolj kot okviren povzetek načrtovanih sprememb, v nadaljevanju pa se raje lotimo širše perspektive, ki nam je vlada ni sposobna ponuditi.

Od kod smo, kam gremo?

Ob upoštevanju povedanega je namreč treba optiko radikalno obrniti in polje javne debate preseliti na drugo raven. Ko govorimo o vprašanju študentskega dela, govorimo o splošnem položaju študentov pri nas in pošteno je, da razmislek začnemo na tej točki, torej na začetku.

Študirati v etimološkem smislu pomeni biti strasten privrženec izobrazbe, imeti energijo in entuziazem, da na nekem področju postaneš izvedenec in strokovnjak. In od leta 1088, ko v Bologni nastane prva univerza v modernem smislu, je univerza prostor obče vednosti, prostor, ki posamezniku omogoča, da v okolju, ki je temu namenjeno, razvije in poglobi svoje interese. Kot zanimivost in pokazatelj, kako velik vpliv smo študentje v primerjavi s profesorji od takrat izgubili, povejmo, da je bil na začetku rektor študent, in ne profesor. Izobrazba v tistem času seveda predstavlja privilegij peščice, ki so si jo lahko privoščili. Pred slabimi tisoč leti so tako lahko študirali zgolj tisti, ki so imeli dovolj prosvetljene, predvsem pa dovolj bogate starše. Glede na družbeno stanje pri nas pa se zdi, da se temu spet naglo bližamo. Štipendij je premalo, so prenizke, študentsko delo kot zadnji izhod za željne študija pa naj bi se ukinilo. Zakon, ki ga predvideva

ministrstvo, bo povzročil elitizacijo visokega šolstva in družba znanja ne bo več družba, temveč zgolj še peščica posvečenih. Kot vedno bo tudi ta zakon za vse enak, tako za tiste z bogatimi starši kot za tiste iz delavskih družin. Zakon bo s svojo navidezno enakostjo dejansko legaliziral realno obstoječe neenakosti v družbi, saj bo ne glede na materialno različnost posameznih državljanov in družbenih skupin njihovo uso-do postavljal na umetno ustvarjen skupni imenovalec. Šele neenaka obravnava neenakopravnih državljanov pa lahko privede do resnične enakosti pred zakonom. V našem primeru bi to pomenilo, da dejansko upošte-vamo, da pred zakonom nismo vsi enaki, saj nimamo vsi enakih staršev! Obenem pa zakon ne upošteva temeljnega poslanstva študenta, to je, da ta študira, in ga raje brezsravno prilagaja ekonomskim kalupom.

Položaj sodobnega študenta je danes neizprosno razcepljen na abstraktno in teoretsko realnost njegovega študija. Torej na vse tiste ure, preživete v predavalnici in za knjigami, ki posamezniku omogočijo, da zapoade nov miselni aparat, v strnjeni in sistematizirani obliki vsrka znanje preteklih generacij in morda k temu nekoč še sam prispeva. To je svet univerze (univerzalno in javno). Svet ekonomije (privatno in partikularno) v položaj študenta vnaša še plat razcepljenosti na prakso in delo. In bomo pazljivi, delo tu ne pomeni kakršnega koli dela, temveč mora biti produktivno delo, torej delo, ki prinaša rezultate in dobiček. Meditiranje na sončno obsijani jasi tako ni produktivno delo, vendar postane prav to, ko organiziramo množično meditacijo za mir na svetu, in vsem ljudem dobre volje, ki se tega dogodka udeležijo, za storitev zaračunamo 20 evrov. To delo je produktivno, saj prinaša dobiček.

Pred seboj imamo torej dva bloka. Na eni strani univerzo, sektor produkcije znanja, ki ne sme biti zgolj produktivno, in na drugi ekonomijo, sektor produkcije blaga, ki mora biti produktivno. V tem docela nepomirljivem nasprotju se odvija nenehni boj za prevlado. Za prevlado nad idejami, ki bodo izoblikovale študente, tiste, ki predstavljajo bodočo delovno silo. Brez njih postaneta tako univerza kot razvita ekonomija nefunkcionalni. Tej relaciji lahko dodamo še tretjo instanco, državo. Ta skrbi za pravila igre in določa polje boja, znotraj katerega se srečujeta univerza in ekonomija. In kakšen je rezultat, ko pogledamo v ring? Dokaj klavrn, univerza je postala brezzobi tiger in v največji meri tista znanost, za katero je Marx povsem upravičeno zapisal, da je dekla kapitala. Glede na dani zgodovinski trenutek je to še toliko bolj presenetljivo. Brez bojazni lahko zapišemo, da je bila v zadnjih treh oziroma štirih desetletjih dominantna linija velike večine ekonomistov neoliberalna. Tako kot vsi javni sektorji (seveda pa sem spadajo tudi države, spomnimo se samo Čila) tudi visokošolski ni bil imun na surove pritiske neoliberalnega primitivizma. Ukinimo vse, kar diši po skupnem in javnem, in ustvarimo globalni monopol privatnega! To je bila tista zmagovalna idiotska formula (idiotes – gr. privatni državljani), ki je neposredno kriva za družbene katastrofe najširših razsežnosti in zaradi katere bi morala Milton Friedman in njegova chicaška šola odgovarjati za zločine proti človeštvu.

Kot rečeno, tudi univerza ni bila imuna na te pritiske in tisto, kar po svojem bistvu ni moglo služiti trgu, je postalo namenjeno prav temu. Znanje je postalo tržno blago, študentje pa delovna sila, ki je bila prepuščena na milost in nemilost logiki prostega trga.

Spoštovani, govorimo o socialni politiki požgane zemlje, ki ne predvideva nobenih novih ugodnosti, temveč neizprosno krčenje obstoječih! Vlada brez vizije jemlje tam, kjer ni več kaj jemati, in slepo tava v blodnjaku lastne idejne suše. [...] Kot namreč posrečeno pravijo Američani: Ne prepiraj se z norcem, najprej te bo zvlekel na svoj nivo, potem pa premagal z izkušnjami.

Ta trenutek smo bili produktivni, v prevodu – imeli smo uporabna znanja, ki so ustrezala aktualnim razmeram na trgu –, že spet jutri so bila ta znanja lahko zastarela, odprle so se nove tržne niše in postali smo neproduktivni, beri brezposelni. Takšna je žalostna realnost, v kateri navkljub največji krizi v zgodovini kapitalizma in popolni diskreditaciji idej neoliberalne provenience živimo še danes. Pravni okvir takšnemu stanju je dala bolonjska reforma, moderna različica usmerjenega izobraževanja oziroma posrečeno imenovanega »fahidiotizma«. To je kreativna destrukcija kapitala na delu, uničevanje, ne zavoljo izgradnje česa trajnejšega in kvalitetnejšega. Temveč prostaško demoliranje vsega, kar ne prinaša več dovolj velike presežne vrednosti.

In kaj v luči naštetega počne naša vlada? Kot pohlevni psiček caplja za globalnimi velikani, ki z opotekajočimi se koraki rinejo v prepad. V svojem osnutku zakona se sklicuje na OECD, organizacijo, ki simbolizira kapitalski debakl odvijajoče se krize in si želi malega dela, ki bo ohranilo fleksibilen značaj. Sklenemo lahko zgolj, da ostaja vpeta v miselne horizonte, ki so krizo povzročili, nima pa domišljije in političnega poguma, da bi razmišljala o horizontih, ki bi krizo rešili in pripomogli k temu, da svet nekoč ne bo več talec kapitalskih ciklov.

Ivan, to je zate!

Spoštovani Ivan, prejšnji mesec smo vas postavili pred Tribunal, in ,dragi moj, ne bodite jezni, zaradi funkcije in odgovornosti, ki ste jo prevzeli, ste personifikacija in prvi človek, ki agitira za malo delo. Sporočamo vam, da na koncept malega dela ne pristajamo, tako kot ne pristajamo na vse tiste rešitve v stilu: Operacija uspe-la! Pacient umrl ...

Če si iskreno želite izboljšati položaj mladih pri nas, vas naprošamo, da sledite naslednjim preprostim korakom. 1.) Ko se nekega jutra zbudite in si pomanete zaspane oči, na glas pocmokate in pojedste svoj ministrski zajtrk, si recite: »Ivan, pa saj tale sedemstranski dokumentič res ni vreden nikogar, po srcu sem dober človek in očitno mladim res ni pogodu, kar počnem. Nič, kar v koš z njimk«. Tega dne vsem na ministrstvu, koalicijskim partnerjem in splošni javnosti sporočite, da je predlog zakona o malem delu ničen in da res ne veste, kateri ministrski škrat vam jo je zagodel.

S tem prehajamo na drugo fazo: 2.) odprite najširšo javno debato! Vem, vem. Demokracija je lepa reč na papirju, ampak v praksi je muhasta in dolgotrajna zoprnija, da bi se je človek včasih kar s kakšnim dekretom rešil. Ampak, dragi Ivan, tako pač to gre. Povabite v debato študente, dijake in druge mlade vseh starosti, organizirajte okrogle mize, javne tribune in podobno. Na njih razpravljajmo o prihodnosti mladih z mladi-mi. Povedali vam bomo o problemih in stiskah, ki nas v naši družbi tarejo. Kako težko se zaposlimo, potem ko diplomiramo, kako težko najdemo stanovanje, ne da bi bankrotirali še naši pravnuki, in kako težko v tej družbi sploh pridemo do izraza. Vse naštete informacije potem kot dobri pek zalučajte v svoje ministrske mline in specite vsem nam zakon, ki bo teknil še mnogim generacijam. Poskrbite za to, da bomo lahko, in s tem smo že na točki 3.) zapisali, ah ta Ivan, on je bil pravi kerlc, mister minister in pol, pravi cool daddy slovenske mladine! ■

Zidovi sveta

Zid je padel, naj živi zid!

Gregor Inkret

fotografija Anže Pintar
fotokolaž Aljaž Vindiš

Čas bi že bil, da se koščki berlinskega zidu z vso ideologijo hladne vojne vred umaknejo v muzeje in na inštitute, vsaj do naslednje okrogle obletnice padca železne zaves

Naj se z relikti, nostalgijo po nekdanjih časih, zidovi v glavah in zgodbami, ki so ostale, ukvarjajo zgodovinarji, sociologi, učitelji itd. Naj z obstoječo zapuščino poučijo in osvestijo mlajše generacije, šolsko mladino, nam pa naj bo prihranjeno leporečje bruseljskih uradnikov, štetje za slug, in spominjanje, kdo je bil kdaj kje. Kot da je pomembno, da se je Angela Merkel ob usodnih dogodkih znojila v savni, Nicholas Sarkozyja pa je bilo težko jemati resno že brez podatka, da so ga dobili na laži in da ga tistega devetega novembra leta 1989 v resnici sploh ni bilo v Berlinu.

Dvajseta obletnica padca berlinskega zidu v začetku lanskega novembra je bila priložnost za značilno evropocentrično zabavo za povablence, polno blišča in velikih besed. Polna usta hvale evropskih voditeljev na račun doseženega demokratičnega napredka in srečne združitve umetno razdeljene celine so zamolčala ekonomsko plat medalje; v vzhodnem bloku vzpostavljeno tržno gospodarstvo je bogatejšemu Zahodu priskrbelo predvsem nova tržišča in delovno silo ter možnost selitve proizvodnje v cenejše kraje, ta pa je nove evropske meje brutalno zaprl.

»Ideologije zidov« mirno živijo naprej; po Evropi, v njeni soseščini in po svetu je v zadnjem času ob ignoranci mednarodne skupnosti zraslo veliko najrazličnejših zidov in ograj, tudi mnogo masivnejših in daljših od berlinskega »brata«. Ob vsem pompu se je nekam izgubil tudi človeški potencial demokratičnih sprememb s konca osemdesetih let in z njim politična volja, da se te nove nečloveške prepreke, novi »berlinski zidovi« podrejo.

Ni naključje, da se je lanskega devetega novembra v Kalandiji, vasi med Ramalo in Jeruzalemom, zbralo več sto palestinskih protestnikov iz okupiranega Zahodnega brega in protestiralo proti osem metrov visokem zidu, ki na njihovem koncu deli Izrael in palestinska ozemlja, saj Kalandija predstavlja zadnjo kontrolno točko pred vstopom v Jeruzalem. Protestnikom, odločenim, da ob nepravilnosti izraelske oblasti za odstranitev spornega zidovja, vzamejo stvari v svoje roke, je celo uspelo podreti manjši del zidu. Izraelci so »varnostne ograde«, kot jih sami imenujejo – v bolj urbanih predelih so sestavljene iz visokih betonskih plošč in bodeče žice, v ruralnih pa iz elektronskih senzorjev ter radarjev – postavili okoli obeh večjih gsto poseljenih palestinskih naselij, Gaze in Zahodnega brega. Nekateri deli ograd pa segajo tudi bolj globoko na palestinska ozemlja. Zidovi oziroma ograje naj bi palestinskim samomorilskim napadalcem onemogočili prehod v Izrael. In tudi če je izraelskim oblastem dejansko uspelo zmanjšati število samomorilskih napadov, ponuja ponižujoča mreža kontrolnih točk in varnostnih pregledov, ki so jim pri vrsti vsakdanjih opravkov izpostavljeni Palestinci, ter popolna izoliranost od razvitega sveta več kot dovolj »streliva« za radikalizacijo potencialnih napadalcev. Kazanje mišic, s čimer Izrael v prvi vrsti utrjuje svoj strateški položaj, je palestinsko prebivalstvo v celoti marginaliziralo.

Razlogi za postavitve zidov so tudi ekonomski; izraelskim nepremičninam v bližini palestinskih ozemelj, ki niso zavarovane z zidom, lahko pade cena. Na severozahodnem delu Zahodnega brega izraelski zid obkroža celo podzemne izvire vode in njihova črpališča. Izrael pa zaradi svojega položaja in specifične zgodovinske ter politične situacije ne gradi zidov le okoli palestinskih ozemelj, temveč tudi ob mejah z ostalimi sosedami (Egiptom, Sirijo, Libanonom itd.).

Župan Padove, Flavio Zanonato, nekdanji član Italijanske komunistične partije, danes socialni demokrat iz Demokratske stranke, je dal avgusta 2006 v svojem mestu postaviti zid okoli četrti Via Anelli, kjer so prebivali večinoma afriški, maroški, tunizijski in nigerijski priseljenci. Nekoč svetovljansko četrto je ogradil s tri metre visokim betonskim zidom in dopustil le en izhod oziroma vhod, ki ga je nadzorovala policija. Njegov namen je bil zaježiti preprodajo drog in prostitucijo, vendar pa je vzbudil pozornost človekoljubnih organizacij. Kompleks stanovanjskih stavb Via Anelli v predmestju Padove je bil prvotno zgrajen za študente tamkajšnje univerze, ti pa so v želji po dodatnem zaslužku sobe kmalu začeli oddajati priseljen

Ker so bile najemnine precej visoke, se je v eni sobi stiskalo tudi po sedem ali osem oseb. In godilo se jim je podobno kot italijanskim »kolegom« pred dobrim stoletjem, ki so se stiskali v majhnih prostorih (1324 imigrantov naj bi živelo v 132 sobah, so zapisali v Guardianu) na Bayard Streetu v New Yorku, kjer je potem nastala znamenita Mala Italija. Padovski geto je nazoren prikaz neustreznosti italijanske integracijske politike, ki s strogimi zakoni in predpisi za pridobitev državljanstva, delovnega dovoljenja, začasnega bivališča itd. priseljencu onemogoča vključitev v družbo in ga prepušča samemu sebi še leta po tem, ko pride v državo. Leto po postavitvi zidu so kompleks Via Anelli izpraznili, prebivalce razselili po širšem mestnem območju, prazne stavbe pa čakajo kupca. Zanonato je dobil še drugi mandat.

Leta 1999 je v mestu Usti nad Labem na severozahodu Češke več kot štiri metre visok betonski zid razdelil neromski in romski del mesta. Mestne oblasti so zatrjevale, da ne gre za ograjo, postavljeno na etnični osnovi, temveč zgolj za mejo med dostojnimi in nedostojnimi posamezniki. Nekatere romske družine res niso plačevale najemnin za stanovanja, druge so kopičile velike količine smeti na svojih vrtovih, po besedah domačinov pa je bil ključen problem v njihovi

drugačnosti. Tamkajšnja približno pettisočglava romska skupnost se ubada predvsem z visoko brezposelnostjo in diskriminacijo, posledično tudi z uporabo mamil in alkoholizmom ter se ni nikoli uspela popolnoma porediti zahtevam češke družbe. Zidu danes ni več, nekaj njegovih delov je bilo prodanih lokalnemu živalskemu vrtu, napetosti med lokalno romsko in neromsko skupnostjo pa se s tem niso končale.

Podoben postopek so ubrali tudi lani na Slovaškem; sto petdeset metrov dolg zid v obliki črke L ločuje Slovake in Rome v vasici Ostrovany na vzhodu države. Gre za instant rešitev za naraščajočo kriminaliteto med manjšim delom tamkajšnje romske skupnosti. Po novem je kaznovana celotna skupnost, tudi nič krivi posamezniki. Župan Ostrovanya Cyril Revák trdi, da je zid zgolj nadomestek za železno ograjo, ki je prej stala na istem mestu in bila občasno žrtev vandalov. Kritiki pa mu očitajo, da bi denar, porabljen za izgradnjo diskriminatornega zidu, lahko investiral v rešitve, od katerih bi imeli obe strani več koristi.

Zidovi in različne ograje, iz betona, železa, opeke in jekla še vedno stojijo na Severnem Irskem. Približno oseminosemdeset jih je in ločujejo protestantske ter katoliške soseske. Med katoliško Falls Road in protestantsko Shankill Road v zahodnem Belfastu se nahaja največja taka »ovira« na irskem otoku.

Španski enklavi Ceuta in Melilla na severnoafriški obali migrantom predstavljata zadnjo oviro pred dosegom stare celine. Tri vzporedne žičnate ograje visoke od tri do šest metrov, opremljene s senzorji in kamerami, med katerimi je dovolj prostora le za posredovanje policijskih in medicinskih vozil, so bile leta 2005 v Ceuti usodne za več Afričanov, ki so se želeli prebiti v Evropo. Njihova življenja so se končala med ognjem maroških enot in gumijastimi naboji španske policije, več kot petdeset pa jih je bilo ranjenih. Prebežniki se navadno poskušajo prebiti čez ograje v skupinah po sto ali dvesto in si pomagajo z lestvami. Pri tem so izpostavljeni krutemu ravnanju represivnih organov z obeh strani meje. Španci »vestnok« in z vsemi sredstvi varujejo meje nove Evrope, maroške oblasti pa migrantov ne deportirajo tja, od koder so prišli (prihajajo pa skoraj iz celotne Afrike), temveč jih pogosto odložijo kar na bližnjem robu Sahare in jim ukažejo, naj pot nadaljujejo peš.

Meja med ZDA in Mehiko je ena najbolj militariziranih mej na svetu med dvema državama, ki nista v vojni. Ameriške oblasti želijo s kompleksi visokih

železnih ograd na tretjini skoraj 3200 kilometrov dolge meje omejiti vstop ilegalnih prebežnikov in vnos prepovedanih drog v državo. Načrt je bil zasnovan že v devetdesetih letih, trenutno pa ograje iz železa in bodeče žice stojijo na 130 kilometrih meje in se širijo od predmestij mehiške Tijuane proti vzhodu. Prav pri Tijuani, kjer je glavna točka za (ilegalni) vstop v Kalifornijo, šest metrov visoka železna ograja deli na pol peščen plažo in se zajeda globoko v morje. Na nekaterih mestih je precej dotrajana, zato se je mogoče prebiti skoznjo in denimo odigrati partijo odbojke z ograjo namesto mreže, kot je to skupaj s prijatelji storil Joshua Bearman, novinar LA Weeklya. Na obeh straneh pa enote mehiške policije in ameriškega Border Patrola pazijo, da ljudje ne zatavajo predaleč. Drugod je podoba manj »idilična« ; posamezne ograje, manjše zidove in obmejne milice bo v bližnji prihodnosti ščitila t. i. virtualna ograja z razvejanim sistemom nadzornih kamer, radarjev, senzorjev, ki razlikujejo med ljudmi, živalmi in šumečim rastlinjem. Pri gradnji, ki ne teče brez težav in ki naj bi leta 2011 stala osem milijard dolarjev, pa bo sodeloval tudi Boeing. Ilegalno prečkanje meje je za prebežnike tako postalo dražje in nevarnejše, ker so prisiljeni iskati alternativne poti. Po mnenju Saskie Sassen s čikaške univerze pa se ameriške oblasti že več kot desetletje bolj ukvarjajo z militarizacijo meje kot z nadzorom nad veljavnimi delovnimi dovoljenji in vizami tujih delavcev. Gre za dvojni nadzor; zidovi na meji v kombinaciji z inšpekcijsko kontrolo, ki skrbi za potrebe ameriškega gospodarstva. Tako dopušča, da je opravljeno tudi težje in slabše plačano delo, za katerega je priročna tuja delovna sila, pa čeprav na črno oziroma brez ustreznih dovoljenj. Zaradi prostotrgovinskega sporazuma (NAFTA) med ZDA, Kanado in Mehiko, ki poleg prostega pretoka kapitala vključuje tudi prosti pretok delovne sile (oziroma poklicev določenih profilov), se je nadzor nad ilegalnimi prebežniki premaknil nekoliko nižje. Mehika ob moralni in predvsem finančni podpori Washingtona na svoji južni meji z Gvatemalo že nekaj let zavrača ilegalne prebežnike iz Srednje Amerike, da bi preprečila njihovo pot v ZDA.

Ameriška vojska je pred tremi leti s tri metre visokim in pet kilometrom dolgim betonskim zidom obdala največjo sunitsko sosesko Adhamiya v vzhodnem Bagdadu. S to vsiljeno rešitvijo je hotela omiliti sektaško nasilje med Suniti in Šiiti, prebivalci iraške prestolnice pa so imeli mešane občutke; na eni strani so si želeli varnosti in miru, na drugi pa so se bali, da bi

lahko obnovljeni Irak postal vrsta na verski osnovi ločenih sosesk, ograjenih z masivnimi zidovi. Po pisanju The New York Timesa so spontani, »mešani« protesti domačinov presenetili tako ameriške kot iraške sile, »rešitvi« pa ni bila naklonjena niti nastavljena iraška vlada. Zid še zmeraj stoji, ograjevanje mestnih četrti pa se nadaljuje. Ena najbolj znanih je Zelena cona, kompleks bolnišnic, restavracij in hotelov na desetih kvadratnih kilometrih v središču Bagdada, ki ga upravljajo koalicijske sile pod nadzorom Američanov in je obdan z debelimi zidovi ter mrežo kontrolnih točk.

Indija svojo vodilno vlogo v regiji utrjuje s postavljanjem ograd in pregrad na mejah s svojimi revnejšimi sosedomi – z Bangladešem, Burmo in Kašmirjem, v prihodnosti tudi s Pakistanom. Tako želi preprečiti dotok ilegalnih prebežnikov in tihotapcev v državo ter zmanjšati nevarnost terorizma. Mestne oblasti v Riu de Janeiru so spomladi sklenile, da bodo z enajst kilometrov dolgim zidom ogradile nekatere revnejše mestne četrti oziroma favele, pri tem pa so se sklicevale celo na zaščito tamkajšnjega deževnega gozda.

Seznam različnih ovir in membran, ki stojijo in na novo nastajajo po svetu, je izjemno dolg, zaključki o njihovi funkciji pa precej podobni.

Sodobni zidovi, čeprav zgrajeni iz različnih razlogov, predstavljajo podobno nasilne, a tudi populistične in cenene rešitve; mehanizmom moči je na primer lažje postaviti zid okoli določene družbene manjšine kot poskušati vključiti jo v skupnost. Zraven pa si lahko še po pilatovsko umijejo roke in se odrečejo nadaljnji odgovornosti.

Masivne in tehnološko sofisticirane prepreke svojih teritorijev ne varujejo pred ogromnimi hordami vsiljivcev kot na primer srednjeveška obzidja, temveč zgolj pred posamezniki ali manjšimi skupinami, ti pa so simptom »bolezni«, ki utegne slediti. So stranski produkt ekonomske prevlade Zahoda nad tretjim svetom. So neprijeten madež v zgodbi o uspehu. Demografsko starajoča se Evropa tako ni pripravljena na nenadni množični priliv afriških priseljencev (čeprav to seveda ne pomeni, da jih na stari celini ni), v strahu pred izgubo svoje »evropske« identitete in drugačnostjo prišlekov migracijsko politiko regulira s strogimi zakonskimi in birokratskimi predpisi. Težja fizična in slabše plačana dela pa zanj opravlja delovna sila iz držav nekdanjega vzhodnega bloka. In Bruselj ne izključuje samo prebivalcev drugih, revnejših celin, razlike dela tudi na lastnem ozemlju: pred kratkim so bili na primer

državljeni Srbije, Črne Gore in Makedonije s strani EU deležni liberalizacije vizumskega režima, a ta ostaja enako neusmiljen za prebivalce Albanije in BiH.

Naj bodo visoke in dolge bariere zgrajene iz ideoloških, političnih, varnostnih ali razrednih razlogov, so enako nečloveške, neetične in usodno posegajo v end izmed temeljnih pravic posameznika, svobodo gibanja. Kljub temu da nikoli ne bodo ustavile ljudi, ki jih iz obupa ali želje po boljšem življenju poskušajo preplezati, povsod po svetu še vedno stojijo in vendarle »učinkovito« služijo svojemu namenu. Praktično in simbolno. Na izraelski meji z Gazo je tako število samomorilskih napadov Palestinecev po postavitvi zidu drastično upadlo. Že res, da je železna ograja pri mehiški Tijuani dotrajana in nehumana, toda odkar so jo postavili, se je število ilegalnih prehodov proti kalifornijskem San Diegu zmanjšalo za tretjino. Streljanje iz Ceute se ni več ponovilo; prebežniki se sicer še vedno zbirajo pred visokimi ograjami iz bodeče žice, a obenem iščejo tudi druge, alternativne poti za prehod v Evropo.

Simbolni učinek je nekoliko drugačen; kot piše novinar Christopher Caldwell, so zidovi in varnostne ograje 21. stoletja v veliki meri izum zahodnega kapitalizma. So podaljšek varnostnih con, posebnih enklav, varnih sosesk, ograjenih parkirišč, velikih stadionov, zabavišnih parkov, prostorov za nekadilce itd., njihov nastanek pa sovпада s propadanjem javnega sektorja in izginjanjem javnih površin. So z neformalnimi in bolj formalnimi mejami zaprta območja, kjer so pravila igre (obnašanja in ravnanja) jasno določena, kot tudi sankcije za njihovo kršenje. Zidovi rangirajo in segregirajo. So polja porazdeljevanja družbene moči. So simboli popredalčkanega in ukalupljenega novega sveta, kjer je varnost plačljiva dobrina in so razmerja jasna in jih spoštujejo vsi. Kdo že? Na eni strani revni, neizobraženi, umazani, drugačni, na drugi strani pa sloji, ki so si z debelino denarnice ali pravim družbenim poreklom zagotovili relativen mir in udobnost. Zakaj že? Prvi nimajo znanja in resursov, da bi se konkretnije uprli, druge pa peče vest in se raje obrnejo stran.

Ti zidovi še kako delujejo; ostro so začrtali mejo med uspešnim centrom in siromašno periferijo, med zmagovalci in poraženci, in ne bodo padli, dokler ne bo korenitih sprememb družbene ureditve. Do takrat bodo pozornost žele obletnice padca berlinskega zidu in zloma komunističnega sistema v Vzhodni Evropi. Politični sistemi so pač lažje zamenljivi kot premostitev razrednih, rasnih in številnih drugih razlik ■

Diskurzi postkolonijalizma: Koncentracijska taborišča 3. tisočletja Rok Kovač

Težko trdimo, da je Ar-
gentina na enak način
postkolonialna kot Zim-
babve. Kaj pa naprimer
Zahodna Sahara, Pale-
stina, Nova Kaledonija?
Kako lahko pod streho
istega termina stlačimo
situacijo, v kateri se na-
haja prebivalec Tajvana,
in tisto, v katero so po-
stavljeni Portoričani, ki
so podvrženi ustavi ZDA
brez možnosti participa-
cije v volilnem procesu?
Lahko sèm uvrstimo tudi
BiH in Kosovo?

Predpona post- daje varljiv vtis pretrganih vezi med jedrnim terminom, ki ga dopolni in spremeni – tako v kronološkem kot tudi politično-socialnem smislu. Predpostavka, da je postkolonializem izraz, ki opisuje situacijo po padcu kolonializma brez drugih bolj ali manj latentnih spon, ki ga vežejo na stare – a transformirane – odnose moči in vpliva v sferi družbenega, ekonomskega, političnega in kulturnega, je omejujoča in pomanjkljiva. Še več, upal bi si trditi, da s potrditvijo takšne hipoteze odvezamemo postkolonialnim študijam večino njihove teže ter razlagalne moči.

Dejstvo, da post- označuje obdobje, ki sledi tistemu v jedru skovanke,

neobhodno implicira njuno inherentno povezavo. Izvor paradoksalne situacije, v katero je odet sam termin postkolonialno, kot ugotavlja Anne McClintock, lahko pripišemo dejstvu, da »skoraj ritualni, vsenavzoči rabi predpone 'post-' v sedanji kulturi (postkolonializem, postmodernizem, poststrukturalizem, posthladnovojni, postmarksizem, postapartheid, post-sovjetski, postfordizem, postfeminizem, postnacionalizem, postzgodovinski, celo postsodoben) domnevno označuje splošno, epohalno krizo v ideji linearnega, zgodovinskega 'napredka'«.

In čeprav termin postkolonializem revitalizira na videz anahroni koncept kolonializma, tega ne počne nezavedno in v nasprotju z realno situacijo in dejstvi. Omenjeno najlepše ponazori izjava prvega predsednika neodvisnega Gabona. Gospod M'bau je na uradnem obisku v Parizu kmalu po dosegli neodvisnosti izjavil: »Gabon je neodvisen, toda med Gabonom in Francijo se ni spremenilo nič, vse se nadaljuje tako kakor poprej.« Nevede in verjetno povsem nenamerno je g. M'bau med svečanim nagovorom eminentnim povablencem na sprejemu razkril sámo bistvo postkolonialnih odnosov.

Formalna neodvisnost neke kolonije je zgolj prazna lupina, če nima nadzora nad lastnim gospodarstvom. Tu ne namigujem na popolno avtarkičnost nacionalnih ekonomij, saj je kaj takšnega v okoliščinah svetovnega gospodarstva in globalne delitve dela skorajda nemogoča. Nove nacionalne elite, ki jih je ustvarilo poosamosvojitveno obdobje, so z redkimi izjemami ena za drugo padale pod pritiski tujega kapitala, večinoma s strani poprejšnjih kolonialnih gospodarjev (izjemo tu predstavljajo ZDA, saj so se v drugi polovici dvajsetega stoletja vzpostavile kot ena izmed največjih neoimperialnih velesil). V kombinaciji s korupcijo, ki je najočitnejša prav v najožjem državnem vrhu, se v postkoloniji na široko odprejo vrata neokolonialistični politiki bivših vladarjev, ki sedaj skozi bolj prefinjene ekonomske prijeme držijo v primežu celotna gospodarstva Latinske Amerike, Afrike in Azije. Vendar – četudi predpostavimo za

mnoge postkolonije danes nepredstavljivo situacijo popolnega nadzora nad vajetmi lastne ekonomije, trčimo ob zid intenzivne medijske propagande pod taktirko različnih multinacionalnih korporacij, ki pod krinko imperativa svobode in demokracije subtilno postavljajo v kolektivni zavesti prebivalstva temelje neoliberalistični ekonomski doktrini perpetualizacije in intenzifikacije sedaj transformiranega gospodarskega izkoriščanja. Slednjemu se je neuspešno izogibala tudi tretja opcija, v katero se je uvrščala večina nekdanjih kolonij, spočeta v atmosferi polarizacije svetovne politike med Sovjetsko zvezo in ZDA. Čeprav je deklarativna nacija neuvrščенosti implicirala distanco do obeh dominantnih svetovnih politično-gospodarskih ureditev, je v praksi večina teh prakticirala eno izmed številnih variacij socialističnega političnega sistema. Nobena izmed njih pa se po padcu starega režima ni uspela ubraniti triumfalnemu pohodu neoliberalizma, ki je v končni posledici deloval kot zmaga demokracije nad totalitarnimi režimi preteklosti. Vendar se je v večini primerov manj razvitih novonastalih držav postkolonialne realnosti deklarativna zunanja politika neuvrščенosti zdela zgolj kot pokrivalo, pod katerim so dalje nemoteno tekli procesi rekolonizacije.

Za razumevanje tega procesa je ključen koncept podrazvitosti (oz. angleško underdevelopment), ki ga v enem svojih najpomembnejših del z naslovom Kako je Evropa podrazvila Afriko (How Europe Underdeveloped Africa, 1972) razvije gvajanski zgodovinar in sociolog Walter Rodney. Podrazvitost je koncept, ki izhaja iz primerjalne analize ekonomskih dejavnikov in predstavlja marksistični pristop k preučevanju razlik med bogatimi in revnimi družbami. Predvsem pa spodnaša ideologijo, inkorporirano v terminu razvijajočih se družb, saj le-ta predpostavlja univerzalen linearni razvoj vseh družb človeštva po vzorcu zahodnega kapitalizma. Rodney označi pojem podrazvitost kot točnejši in primernejši izraz za stanje, v katerem se nahaja večina držav postkolonialne realnosti, saj termin razvijajoče se »ustvarja vtis, da vse države

Afrike, Azije in Latinske Amerike uhajajo stanju ekonomske zaostalosti v razmerju z razvitim svetom industrijskih družb ter da se emancipirajo iz odnosov izkoriščanja.« Dejstvo, da je bila večina bivših kolonij treh kontinentov ob koncu 20. stoletja na stopnji ekonomskega razvoja prvih let po osamosvojitvi, v veliko primerih pa še siromašnejša, priča v prid tej argumentaciji. Podrazvitost pa je eden izmed temeljnih predpogojev in posledic neokolonialnega izkoriščanja.

Koncept neokolonializma je v svojem delu z naslovom Neokolonializem: zadnji stadij imperializma (1965) prvi razdelal dr. Kwame Nkrumah, prvi predsednik Gane. Zapisal je definicijo, ki še danes tako kot pred skoraj petimi desetletji sega v samo srž problematike.

»Bistvo neokolonializma je v tem, da je država, ki je podrejena neokolonializmu, v teoriji neodvisna in premore vse zunanje kazalce mednarodne suverenosti. Realno gledano pa sta njen ekonomski sistem in zato tudi njena politika vódena od zunaj [...]. Posledica neokolonializma je, da se tuji kapital razvitega sveta uporablja za izkoriščanje in ne za razvoj manj razvitih držav. Investicije v neokolonialnih razmerah poglobljajo prepad med revnimi in bogatimi državami sveta in ga ne zmanjšujejo [...]. Neokolonializem je najslabša oblika imperializma. Tistim, ki ga prakticirajo, pri-nese oblast, toda oblast brez odgovornosti; tistim, ki zaradi njega trpijo, pa prinaša izkoriščanje brez priziva. [...] Tako kot kolonializem je tudi neokolonializem poskus izvoza družbenih konfliktov razvitega sveta.«

Rez med kolonializmom in neokolonializmom predstavlja proces dekolonizacije. Šele s tem trenutkom lahko začnemo govoriti o prehodu v neokolonializem, ki je v svoji esenci zgolj menjava načina dominacije nad določeno državo. Neokolonialna oblast se od kolonialne razlikuje samo po premestitvi vpliva v določeni državi iz sfere politike v sfero ekonomije. Če je v kolonialnem obdobju potekal vpliv preko političnih mehanizmov kolonialnega aparata na gospodarstvo, je po dekolonizaciji omenjeni vpliv zamenjal smer. Tako se

skozi ekonomske prijeme poskuša vplivati nazaj na politiko nekdanjih koloniziranih subjektov ter jih podrediti interesom velikih gospodarskih sil, ki skozi svetovno delitev dela posledično ustvarjajo globalni proletariat. Dekolonizacija je potemtakem zgolj sprememba smeri vpliva.

Imperializem, v kombinaciji z zgoraj razloženimi koncepti, tvori jedro diskurzov postkolonializma. Če sta kolonializem in neokolonializem koncepta, ki odražata predvsem dejansko situacijo na terenu, je imperializem ideologija, iz katere oba črpata življenje. Imperializem je tako jasna politika okupacije in dominacije v kateri koli od naštetih pojavnih oblik.

Konflikti, ki so večinoma posledica ekonomskega izkoriščanja, držijo prebivalce teh področij v primežu strahu in pomanjkanja že desetletja. Genealogija vsakega izmed njih neizbežno privede do istih faktorjev, ki jih lahko prestejemo na prste ene roke. Vmešavanje in intervencije svetovnih velesil redko zadostijo tudi naj-minimalnejšim altruističnim standardom, saj je dobiček v ozadju praviloma močnejši stimulant.

Kjerkoli so bila, tako v preteklosti kot tudi danes, odkrita naravna bogastva, je posledično trpelo civilno prebivalstvo. Mehanizmi neokolonializma imajo že dolgo utrjene poti delovanja, ki potekajo mimo mednarodnih konvencij in prebivalcev, ki so enakopravno udeleženi zgolj pri distribuciji degradacije okolja. Kot prototip omenjenega služi med drugimi sodobna Nigerija, ki se navkljub dejstvu, da je največja izvoznica nafte v Afriki, sooča s permanentnim deficitom goriva v splošni porabi. Pavperizacija področja delte reke Niger je od pričetka izkoriščanja »črnega zlata« do danes nedvomno dosegla najnižjo točko. Nepopravljiva degradacija naravnega okolja s sestradanim in ubožanim prebivalstvom je direktna posledica naftnih ploščadi Shella in drugih multinacionalk, ki iz morja boljšičjo na kopno v posmeh posamezniku, državi, kontinentu in človeški solidarnosti. Koncentracijska taborišča druge svetovne vojne še zdaleč niso odpravljena. Prej predstavljena in razširjena. ■

ilustracija Luka Seme

Je ostalo še dovolj moči za radikalne korake?

Katja Šircelj

... November 2009. Srbski študenti na ulicah Beograda zahtevajo izpolnitev svojih zahtev ali pa obljublajo odločnejše proteste. November 2009. Dunaj preplavi deset tisoč študentov, ki suvereno zahtevajo reformo visokošolskega sistema. November 2009. Na protestih po Nemčiji študentje zasedejo dvajset predavalnic in jasno izrazijo nasprotovanje z šolninami in nedavno spremenjeno reformo sistema stopenj izobraževanja. November 2009. Hrvaški študentje filozofske fakultete v Zagrebu nadaljujejo spomladanske proteste in pričnejo z aktivno blokado fakultete ...

Ameriške skrbi: najprej Nemčija, sedaj Japonska?

Immanuel Wallerstein

Immanuel Wallerstein, profesor na Univerzi Yale je avtor knjig Zaton ameriške moči, Utopistike. Dediščina sociologije in Uvod v analizo svetovnih sistemov, če naštejemo zgolj nekaj naslovov, ki so dostopni tudi v slovenskem prevodu. Je kritičen in luciden družbeni analitik ter utemeljitelj svetovno-sistemske analize, njegova misel pa danes, v času odvijajoče se krize, pridobiva še na večji veljavi.

Prevedel: Tomaž Iršič

Distribucija: Agence Global

Makedonija. November 2009. Osemnajst let po osamosvojitvi se je danes ta bivša jugoslovanska republika znašla v precej nezavidljivem političnem položaju, ki ga še dodatno otežujeta (post)recesijski udar in zaostreni medsosedski odnosi. Ujeta v mrežo konstantnih konfliktov s sosednjimi državami, ki energično zavračajo njeno ime, jezik in ozemlje, se aktualna vlada Nikole Gruevskega mrzlično ukvarja z reševanjem in utrjevanjem nacionalne identitete, medtem ko marginalni študentski problemi verjetno le redko zaidejo na dnevni red skopskega sobranja.

Študentska situacija v Makedoniji je vse prej kot rožnata, škripa pa na prav vseh ravneh visokošolskega sistema, o čemer v nadaljevanju. Srednja šola je v Makedoniji postala obvezna z zakonom, kar pa posledično pomeni več mladih, dovolj kvalificiranih za univerzitetno izobraževanje. Možnost študija je tako z obvezujočo direktivo vlade, seveda pod pogojem, da uspešno zaključijo srednjo šolo, postala dostopna vsem. Precej paradoksalna trdittev, če upoštevamo dejstvo, da je izobraževanje realno dostopno izključno tistim, ki si ga lahko finančno privoščijo. Študij v Makedoniji namreč ni brezplačen in študentje so razvrščeni v kategorije, ki jim določajo cene enoletnih šolnin. Sistem deluje nekako takole: študente se glede na učni uspeh razdeli v tri kategorije, ki določajo višino zneska, ki ga je študent dolžan poravnati. Uspešni študentje plačajo manj, slabši več, povprečno pa je za letnik potrebno odšteti okoli štiristo evrov. Cene na tej strani Schengenske meje morda ne zvenijo tako rigorozno, vendar nikar ne spreglejmo, da je oktobra stopnja brezposelnosti v Makedoniji dosegla skoraj visokih petintrideset odstotkov. Povprečna mesečna plača v Skopju znaša približno tristo evrov, v manjših mestih pa so lahko plače nižje celo za polovico. Izključujoč sistem štipendiranja mladim izobraževanja nikakor ne olajša, saj lahko za štipendijo zaprosijo le tisti z dovolj visokim učnim uspehom. Za dobrih petdeset evrov mesečno mora študent doseči povprečno oceno 8,5 oziroma 8, če študira na tehnični fakulteti. Ostalim, ki tem pogojem ne ustrezajo, je na voljo državni študentski kredit, ki znaša približno štirideset evrov mesečno, ta denar pa je po koncu študija seveda potrebno vrniti državi. Vendar pa obstajajo restrikcije tudi pri najemu študentskega kredita in tako lahko študentje z slabšim učnim uspehom ostanejo brez kakršnekoli denarne pomoči. Država s takšno potezo nekatere študente determinira že v nizkem startu, saj si večina brez ničnega zunanjega vložka študija žal ne more privoščiti. Včasih s strani vlade sicer prihaja do pobud za pomoč študentom, vendar pa so akcije prevečkrat premalo učinkovne in precej kratkoročno orientirane. Ambiciozen in za študente absolutne še kako pomemben projekt sofincanciranja nakupa računalnikov se je tako s prihodom recesije precej klavirno končal, saj je vlada sredstva nemudoma omejila.

Geopolitična strategija Združenih držav Amerike po letu 1945 je bila osnovana na, kar se je zdelo, trdnih temeljih – na nadzoru dveh premaganih sovražnikov iz druge svetovne vojne, Nemčije in Japonske. Dolgo časa sta državama vladali konzervativni stranki, Krščanska demokratska zveza (CDU Christian Democratic Union) v Nemčiji in Liberalna demokratska stranka (LDP Liberal Democratic Party) na Japonskem. Obe stranki sta vodili politiko tesnega zavezništva z Združenimi državami Amerike in zveste podpore ameriški geopolitični drži.

Neomajna podpora se je omajala najprej v Nemčiji, ko se je Krščanska demokratska zveza leta 1969 začela izmenjavati na oblasti s Socialno-demokratsko stranko (SDP Social-Democratic Party), katere kancler Willy Brandt je uvedel vzhodno politiko (Ostpolitik), s katero se je poskušal približati in otoplitl odnose s Sovjetsko zvezo. Nemška pripadnost Združenim državam Amerike je počasi slabela, leta 2003 pa je prišlo do pomembnega preloma med ameriško in nemško politiko. Nemčija se je povezala s Francijo in Rusijo in ni podprla zelene ameriške resolucije v Varnostnem svetu Združenih narodov, ki bi odobrila ameriško invazijo na Irak.

Nič podobnega se na Japonskem ni zgodilo vse do 31. avgusta 2009, ko je Demokratična stranka Japonske (DPJ Democratic Party of Japan) na čelu z Yukiem Hatoyamo pometla Liberalno demokratsko stranko z oblasti s političnim programom, ki je baziral na pomislekih do japonskega »podložniškega« odnosa z Združenimi državami Amerike. Hatoyama je leta 1996 objavil članek, v katerem je opisal ameriško-japonski varnostni sporazum kot »ostanek hladne vojne« in poklical k zmanjševanju prevelike japonske odvisnosti od Združenih držav Amerike.

Sporna točka ameriško-japonskih odnosov so bili dolgo tudi obstoj in pogoji upravljanja z ameriško vojaško bazo na otoku Okinawa. Da bi Američani zgledili ta neskladja med državama, so poizkušali s prejšnjo vlado Liberalne demokratične stranke izpogajati nov sporazum, s katerim bi del vojakov (vendar ne vseh) iz Okinawe premestili na otok Guam (otok pod ameriško oblastjo, op. p.) in premestili obstoječo vojaško

Večina makedonskih študentov, skoraj sedemdeset odstotkov, se izobražuje izven svojih matičnih krajev, zato je povpraševanje po ležiščih v študentskih domovih precejšnje. Ti pa so poglavje zase. Večina domov v Skopju je dotrajanih in zanemarjenih. Utesnjene in majhne sobe so pogosto slabo opremljene, internet pa je za večino še vedno le privid prihodnosti. V starejših domovih strašijo skupne nehiigienske kopalnice in zamašeni odtoki, problem s toplo vodo pa se v intervalih pojavlja tudi v novejših domovih. Hrana v študentskih menzah je enolična in neokusna, letno pa vsaj enkrat poročajo o zastrupitvi s hrano. Vse našteto lahko dobite za približno petdeset evrov mesečno, kar je sorazmerno precej glede na višino mesečne štipendije in, roko na srce, tudi glede na to, kaj ti domovi v resnici ponujajo in česa ne. Glavno besedo pri razvrščanju in dodeljevanju študentskih sob ima Študentski parlament, ki pa mu mnogi očitajo pristranskost in skorumpiranost. Mnogokrat prihaja do različnih izsiljevanj študentov, edini ultimati za pridobitev sobe pa je lahko, kako banalno, članska izkaznica simaptizer-skih klubov političnih strank. Tako so se študentje, v zameno do pravice bivanja v domu, včasih primorani neprostovoljno politično opredeljevati (in včlanjevati). Za tiste bolj načelne, ki tega nepotrebnega preizkusa podrejanja ne opravijo, pa so na voljo precej dražje sobe pri zasebnikih. Fiktivno je Študentski parlament politično neodvisen organ, čigar glavna naloga je zaščita študentskih interesov in je izvoljen vsake tri leta. Parlament naj bi bil politično neopredeljen, vendar pa to velja zgolj v teoriji. Po izvolitvi se slej ali prej poveže s katero od političnih strank in deluje predvsem v interesu svojih velikih zaveznikov. Uspeh študentskega parlamenta je tako žal največkrat odvisen in sorazmeren z uspešnostjo aktualne vlade. Poleg parlamenta obstaja še nekaj študentskih tvorb, vendar pa so tudi te tako ali drugače povezane s politiko, saj si tako najlažje zagotovijo ugodne možnosti za obstoj in financiranje. Toliko o organizirani pomoči ter zaščiti študentskih pravic in interesov. Popolnoma neurejeno je tudi področje študentskega dela, ki funkcionira na precej neorganiziran način, kar posledično vodi do tega, da spet ni nikogar, ki bi študentsko delovno silo zaščitil pred izkoriščanjem in jo podučil o lastnih pravicah. Tudi o debelih popustih in bonitetah, ki jih lahko prinaša status študenta, lahko makedonski študentje za zdaj le poslušajo.

Kolektivna apatija je makedonske študente dolgo držala v pesti tragične resignacije in popolne nepripravljenosti na aktiven upor. Stoično prenašanje kritičnih razmer in navidezna ignoranca nista zbujala prav nobenega optimizma. Ko se je že zdelo, da je prelaganje odgovornosti njihov edini protest, pa se je na Balkanu nekaj premaknilo. Kmalu po odmevnem aprilskem uporu zagrebških študentov, ki je makedonski mladini očitno vlil prepotrebnega poguma

in entuziazma, se je formiralo neodvisno študentsko gibanje Slobodni indeks. Gibanje je nemudoma jasno manifestiralo svoje zahteve po splošnem izboljšanju razmer, obsodilo monopolizem Študentskega parlamenta in zahtevalo ponovno delovanje študentskega radia, ki je bil ukinjen na začetku leta. Prvi protest je Slobodni indeks organiziral že 21. maja, ko se so podporniki ideje gibanja zbrali v enem izmed študentskih kampusov. Protest so (pričakovano) zmotili aktivisti, ki so z razkazovanjem političnih simbolov in s svojo prisotnostjo želeli dogodek sabotirati. Nenadni revolt študentov je sunkovito pritegnil pozornost javnosti in razvil številne debate, tudi na temo izboljšanja življenjskih razmer mladih intelektualcev, a do bistvenih premikov ni prišlo. Druga akcija je sledila 20. oktobra, samo en dan pred volitvami za predsednika Študentskega parlamenta, ki ga Slobodni indeks glasno obtožuje represije in korupcije. Protest ponovno ni minil brez intervencije političnih aktivistov, ki so se zvito pomešali med protestnike in v znak nasprotovanja razvili zastave politične stranke. Po pozornosti, ki jo je javnost namenila primeru, je bilo pričakovati, da bo študentsko gibanje prej ali slej zmotilo politično elito. In res jo je. Pričela se je medijska diskreditacija mladega gibanja, ki je na ta račun izgubilo nekaj svojih dragocenih članov. Nekateri študentje so se prestrašeno umaknili, drugim pa sta medijska gonja in javno pranje perila prišla do živega in so iz gibanja zaradi nezaupanja izstopili. Škoda je bila občutna, a ideja tokrat na srečo ni zamrla s prvim metežem. Slobodni indeks še vedno obstaja, zaseda in razpreda. Z jasnim ciljem, da združi interese dolgo prezrtih študentov in v njih končno prebudi pozabljeni duh suverenega upornika z razlogom. In s skromno željo po boljšem in pravičnejšem jutri. Res je, ena lastovka še ne pri-nese pomladi, jo pa lahko napove. AKCIJA- REAKCIJA. Spoštovani študentje, čas je za gverilo! ■

Večina domov v Skopju je dotrajanih in zanemarjenih. Utesnjene in majhne sobe so pogosto slabo opremljene, internet pa je za večino še vedno le privid prihodnosti.

bazo na bolj odročen predel Okinawe. Hatoyama pa je zahteval, da ameriški vojaki v celoti zapustijo otok, kar je bilo tudi odločno stališče koalicijskega partnerja Demokratične stranke Japonske, Socialno-demokratske stranke.

Prišlo pa je še do dodatnih zapletov. Prav v tem trenutku je v ospredje pozornosti prišel tudi skrivni sporazum med Japonsko in Združenimi državami Amerike. Otok Okinawa je bil okupiran in pod popolnim nadzorom Združenih držav Amerike vse od leta 1945. Leta 1972 so se Združene države Amerike strinjale z vrnitvijo otoka Japonski, vendar pod pogojem da na otoku obdržijo vojaško bazo. Problem je nastal, ker so Združene države Amerike imele na Okinawi shranjeno jedrsko orožje, kar pa je bilo v nasprotju z uradno politiko Japonske, ki je podpirala »trojni ne jedrskemu orožju«. Japonska uradna politika je bila proti posedovanju, proizvajanju in vstopu jedrskega orožja na Japonsko. Ti trije principi bi naj veljali tudi za ameriško bazo, vendar sta ameriški predsednik Nixon in japonski premier Eisaku Sato leta 1969 domnevno podpisala sporazum, ki Združenim državam Amerike dovoljuje ponoven vnos jedrskega orožja na Okinawo v primeru »nevarnosti«. Ker je bil ta sporazum v grobem nasprotju z japonsko uradno politiko, je ostal tajen in znan le malo ljudem na Japonskem.

Hatoyama je – potem, ko je prevzel oblast – dodatno olje na ogenj prilil še s pozivom, da se ustanovi Vzhodno-azijska skupnost, v katero bi bile vključene Kitajska, Južna Koreja in Japonska, vendar pa ne Združene države Amerike.

Sprva so Združene države Amerike Hatoyamino politiko označile kot retoriko »populistične in neizkušene« vlade, ki je ni potrebno jemati preveč resno. Vendar pa, bolj kot je Hatoyama okleval o novem predlaganem sporazumu o Okinawi, bolj je ameriška vlada postajala nezaupljiva do njega in zaskrbljena o dolgoročnih posledicah, ki jih bo prinesel ta navidezni preobrat v japonski geopolitični strategiji. Konec decembra je ameriška zunanja ministrica Hillary Clinton k sebi povabila japonskega veleposlanika in mu ostro povedala, da Združene države Amerike ne bodo popuščale pri novem predlaganem

sporazumu o vojaški bazi na Okinawi. Washington Post je poročal, da so Združene države Amerike nejevoljne zaradi Hatoyame in da smatrajo japonsko držo kot bolj »problematično«, kot so sprva predvidevale.

Res je, da sta oba vodilna Japonska časopisa, Asahi Shimbun in Yomiuri Shimbun, objavila vrsto uvodnikov in komentarjev, v katerih svarita pred od-tujitvijo odnosov z Združenimi državami Amerike. Vendar so prav tako svarili tudi konzervativni nemški časopisi, ko se je Nemčija oddaljevala od popolne poravnanimosti z ameriško politiko. Vendar, Hatoyama je pod določenim notranjim političnim pritiskom, da upočasni to oddaljevanje od Združenih držav Amerike, in zato okleva. Ampak omahovanje ni isto kot obnovitev tesnih povezav z zaveznikom, ki mu pred tem ni bilo treba skrbeti glede zvestobe svojih »podanikov«.

Sedaj je istega mnenja, kot ga imajo Združene države Amerike o Japonski, deležna tudi konzervativna vlada Južne Koreje, čeprav se je njeno oddaljevanje od Združenih držav Amerike začelo že pred kar nekaj časa pod vodstvom iste konzervativne stranke, ki je sedaj ponovno na oblasti. Leta 2003 je južnokorejska vlada priznala, da je v tajnosti bogatila uran in plutonij dve desetletji. Ta proces je Južno Korejo pripeljal dosti bližje k razvijanju jedrskega orožja in kršenju varnostnega sporazuma, kot kar koli, česar je bil obtožen Iran. Vendar pa ta kršitev ni bila nikdar predložena Varnostnemu svetu Združenih narodov s strani Agencije za jedrsko energijo, kar kaže na določeno stopnjo južnokorejske avtonomnosti od Združenih držav Amerike.

Če združimo dogajanje na Japonskem in v Južni Koreji z vedno večjo geopolitično samozavestjo Kitajske, se zdi, da bomo v naslednjem desetletju prič-e znatnemu napredku v oblikovanju Hatoyamine Vzhodno-azijske skupnosti.

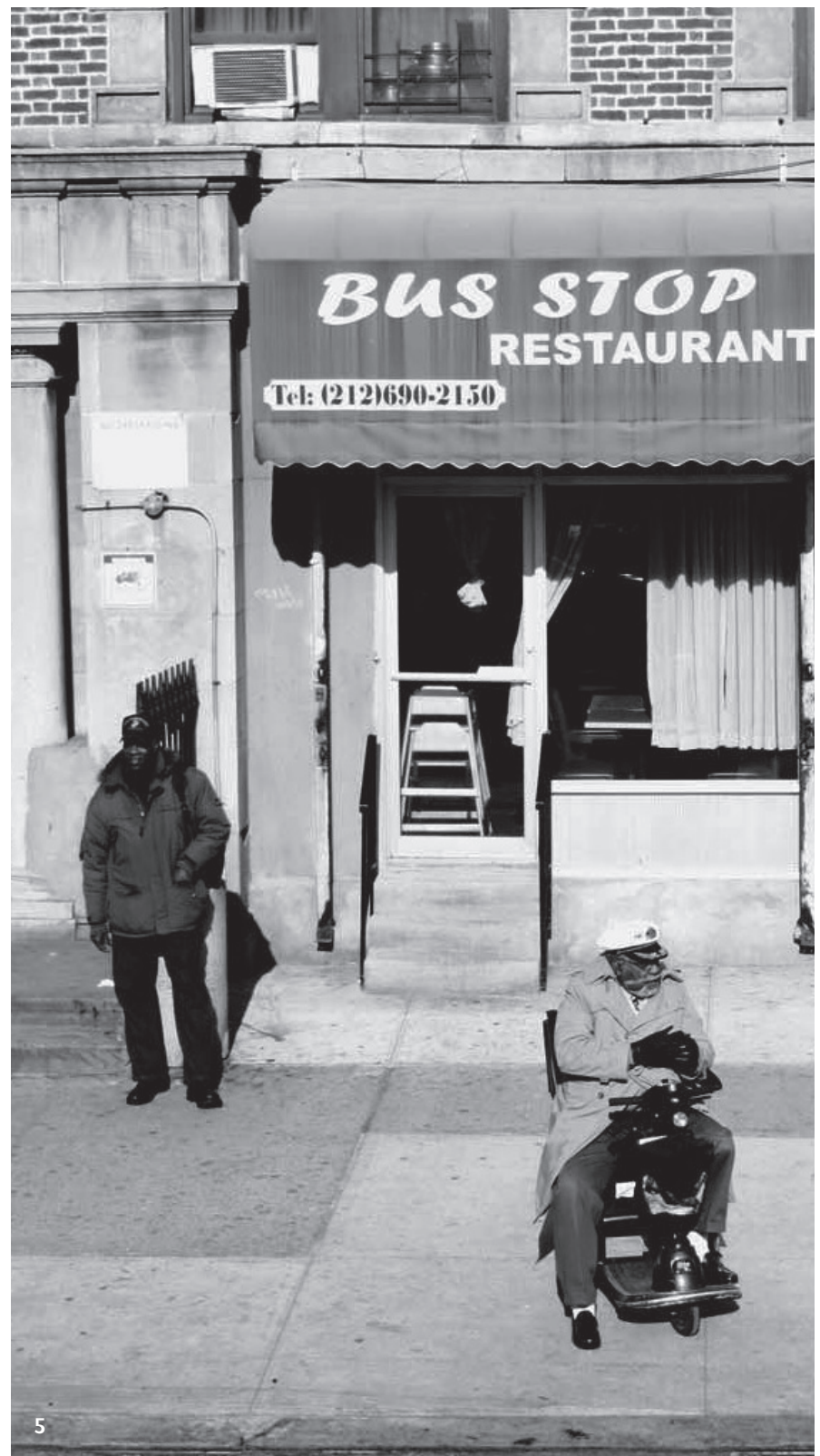
Z nagibanjem Nemčije in Francije vedno bližje k Rusiji ter Japonske (in Južne Koreje) vedno bližje h Kitajski, Združene države Amerike z izgubo svojih dveh »trdnih temeljev (Nemčije in Japonske, op. p.)«, na katerih so osnovale svojo geopolitično strategijo, ne morejo več veljati za hegemonsko silo svetovne ureditve. ■

NYC

Simon Rajbar

V Združenih državah Amerike je vse že stereotipno veliko. Velika država, velike plače, veliko ljudi, velika mesta in velike zgradbe. Dvakrat ali trikrat XXL majice za XXL ljudi, ki se vozijo v svojih XXL avtomobilih.

Genesisi

»V Ameriko sem prišel, ker so mi stregli po življenju. Ubili so mojega urednika in isto bi se zgodilo meni,« je med predavanjem povedal Nigerijec Olatunji Dare, sicer profesor komunikologije. Nihče od navzočih študentov, opremljenih s šilt kapami in sočnimi očali, se ni niti zdrznil. In to kljub 30.000 dolarjev težki letni članarini in obilnem zajtrku, ki je najbrž vseboval sirovo omleto s krompirjem ali pri vseh priljubljen hamburger. Sicer pa vsak študent ve, da je prehranjevanje naporna zadeva, ki nas nemalokrat utruDI ali celo uspava, zato tudi profesorji nimajo več iluzornih pričakovanj o pretiranem navdušenju svojih učencev. Pa ne razumite napak! Pogoji za delo so več kot odlični. Privatna univerza je namreč velik kompleks, v katerem lahko študirate vse od matematike do politologije. V paket sodi še fitnes s bazenom, tekaško progo in košarkaškimi igrišči, laboratoriji, multimedijske učilnice, menza, trgovina, stanovanja, lastna policija ... Tako je. Ne varnostna služba, ampak lastna policija, ki je zadolžena samo za študentski kampus, po katerem so posejani stebri z rdečimi gumbki, na katerih vam napis zagotavlja, da bo v primeru nevarnosti v nekaj minutah na kraj dogodka prispel uniformiran policist. Saj veste, če vas slučajno vidno »utrujen« in »zmeden« študent sprašuje, v kateri smeri je njegova postelja. Kdo ve, kaj ima za bregom ali pa pod kapo. Skratka, kampus je mesto v mestu, narejeno tako, da vam ga sploh ni treba zapustiti. Vse je tukaj. Po določeni ceni seveda. Po izčrpaJOčih predavanjih študentu navadno spet zakruli v želodcu, zato se odpravi v šolsko kuhinjo ali v katero od mnogih restavracij v bližini fakultete. Pomanjkanje kuhane hrane po primerljivih cenah in najbrž tudi občutek izgube časa za prehranjevanje, ga ponese v eno od poceni hitrih restavracij. A ker najbrž ne želi izgledati kot nekateri njegovi starejši sonarodnjaki, pa tudi prenekateri mlajši, so mu predvsem v teh restavracijah na voljo podatki o vsebnosti kalorij v izbranem obroku. Najprej kalorije, nato cena. Podobno je s kavo in pivom. Medtem ko pri nas besedica light oziroma lahko označuje pomanjkanje ključne sestavine, ki pivu

prisluži svoje ime, v Ameriki to označuje zgolj bolj vodeno pivo z manj kalorijami. Poleg tega ta piva navadno vsebujejo okoli 3,5 odstotka alkohola, tako da o pravem pivu pravzaprav težko govorimo. In kdor koli je že pil kavo iz Starbucksa, ve, da nobeno sladilo z aromo česar koli že, ne more odpraviti okusa ali vsaj odriniti misli, da v resnici pije rjavkasto vodo, ki slučajno poseduje vonje in deloma okus po kavi. Drugi pač še niso pili dobre kavice.

Purgatorio

Po zasluženem obroku se naš študent odpravi k enemu od študentskih kolegov, kjer bo počakal še ostale. Z avtom seveda. Peš se ne hodi nikamor, javni prevoz pa je funkcionalno uporaben v velikih mestih. Poleg tega je pravkar jedel, zato je njegov cilj te izjemno hranilne snovi najbrž zadržati v telesu. Ob trivialnih pogovorih v ozadju z enim očesom spremlja tudi televizijske novice, ki že ves dan opozarjajo na nuklearno nevarnost iz Irana. »Iran je odprl nov jedrski reaktor,« vzhičeno pove plastično nališpana novinarka. S tem pa se novičarska vrednost celotnega prispevka, dolgega kakšnih pet minut, tudi konča. Prispevek je na rdeči podlagi z belo barvo naslovljen Iran's A-bomb, v teh petih minutah pa razni strokovnjaki, za katere nihče ni še nikdar slišal, razglabljajo o posledicah atomske bombe v rokah Irancev. Novinarka jim seveda avtomatsko prikimava in sprašuje najbolj banalne stvari, ki jih nekdo lahko vpraša nekega strokovnjaka. Človek bi včasih raje videl, da bi ostala tiho, ta problem pa se ne omejuje le na novinarsko stroko. Dejstev, da Iran še ne more proizvesti dovolj obogatene ga urana, ki je ključna sestavina bombe, da nima dovolj delujočih centrifug, da je gospodarstvo na kolenih in da bo Združenim narodom ter Agenciji za jedrsko energijo IAEA dovolil ogled reaktorja, niso navedli. Vse kaže na to, da bodo bombo naredili jutri zjutraj, takoj po prvi molitvi. To je le začetek napačne predstave o obeh narodih, saj so tako eni le ponoreli barbari, drugi pa pohlepni imperialisti. »V bistvu ameriški in iranski študentje niso tako zelo različni, saj nihče od njih nima realne predstave o tem, kaj se pri drugem

pravzaprav zares dogaja,« je z nasmeškom dejal profesor Ali Zoohori, iranskega porekla. A za tem nasmeškom se skriva globlja resnica. Medtem ko je slednjim fizično onemogočeno doseči lastna dognanja o sebi in svetu, drugi nekako lebdijo v megli lastnega prepričanja o superiornosti svoje kulture, ki temelji na idealu svobode in napredka. Da so te lastnosti izgubili, opozarjajo samo še starejši intelektualci naroda. Ostalim se za fasado osamosvojitve posameznika in modernosti zdi edino prav in pošteno, da ta kulturni model predlagajo ali celo vsiljujejo drugim kulturam. Čeprav so izjemno dojemljivi za zunanje informacije, pa so prikrajšani za proces filtriranja teh informacij, ki bi omogočil izločanje nepotrebnih in nekvalitetnih podatkov in - kar je še pomembneje - vzpostaviti kritično distanco do razumevanja ljudi in sveta, ki je tako nujno primanjkuje. Prekomerno moraliziranje in idealiziranje sta jih prikrajšala za racionalno logično presojo. To je bržkone tudi eden od razlogov za spor med vzhodom in zahodom. Po drugi strani pa je treba narediti senzacijo. Senzacionalizem se prodaja tako v medijih, marketingu in ekonomiji ter v trgovinah kot v privatnem življenju. »To pa ni primerna tema za petkov večer!« ugovarjajo vedno razposajeno razpoloženi študentje. V tem času se je stanovanje namreč napolnilo in sedaj se lahko začne najbolj zloglasen del študentskega življenja - noč.

Paradiso

Morda kot izgovor, morda iz zabave so si študentje izmislili mnogo pivskih igric, ki so v konstantno pomoč na domačih zabavah. Ena najbolj priljubljenih je beerpong, študente obeh spolov pa jo lahko vidite igrati celo v barih. Cilj igre je čez mizo s pingpong žogico zadeti nasprotnikove, v trikotnik postavljene kozarce. Če so pri tem uspešni, mora nasprotna ekipa izpiti zadete kozarce. Ekipa, ki zadene vse kozarce, zmaga. Seveda se pri tem poraja vprašanje, katera od ekip je na petkov večer dejanski zmagovalec. In ker so študenti muhasta bitja, se hitro naveličajo domačih zabav. Tako zavijejo v enega od mnogih barov, klubov ali kavarn. Pri tem posebej ločijo športne

bare od navadnih barov, v njih pa pogosto visijo dresi izbrane ekipe, zastave, glasno razburjeni navijači, na vsake nekaj metrov pa še ogromna LCD-televizija. Praktično vsi bari ob pijači ponujajo tudi hrano (beri ocvrte perutničke in pomfri), k čemur vas vabijo z izvirnimi slogani. Vsega žejni študenti najprej sežejo po pivu, pri čimer se jim v veliki večini pridruži tudi ženska populacija. Bari in publi. To so kraji, kjer se začne, formira in razvija socialna družba, kraji, kjer se zmeša vseh 194 držav sveta. Ko govorimo o takšnih krajih, imamo v mislih predvsem New York. Zaradi New Yorka je Amerika postala obljubljena dežela. Je mesto, prek katerega se svetu reprezentira liberalna, tradicije osvobodjena Amerika, četudi ves preostali del ni takešn. Po njem svet že dolgo sodi celotno državo. »Želim se prebuditi v mestu, ki nikoli ne spi, New York, New York ...« si je prepeval Frank Sinatra, podobno pa so zapisali, ubesedili ali narisali že mnogi pisatelji, popotniki in pesniki. Mesto vseh mest bi si še najlažje predstavljali kot na odprtem ognju skuha no mineštro vseh barv, okusov, zvokov in občutkov. Večer na Time Squareu je mineštra, trenutek preden zavre. Pri tem je cestna razsvetljava nepomembna, saj reklamni panoji noč spremenijo v dan. Pred vami se vzpenjajo Rdeče stopnice, na levi vas Broadway vabi na muzikale vseh vrst, z desne se dobrika Chryslerjeva stavba. Za vami se bohota mogočen Empire State Building, ves ostali prostor pa ne glede na čas ali vreme okupirajo avtomobili in žive reke ljudi, ki se prosto zlivajo na ulice. Nepopisno pisana družčina vseh starosti, ras in religij v neprestanem gibanju in iskanju, kjer je vsak posameznik del celote in celota del njega. Vse poteka hitro, naglo, a vse s svojim poslanstvom in ciljem. Energija posameznika v oceanu ljudi se perversno zlije s hotdog stojnicami in policijskimi sirenamami v daljavi. Najbrž ni nacije ali rase na planetu, ki tukaj ne bi imela svojega predstavnika. Prav 18 milijonov pripadnikov te pisane družčine daje mestu poseben značaj. Nahajate se v svetovni prestolnici, v središču sveta. Ameriške sanje? Morda. Prav ta raznolikost študentom omogoča tudi raznolikost zabave. Na poti iz bara študentarija v neskončnost premleva

možnosti nadaljnega popotovanja po newyorški noči. Na razpolago jim je vse od megalomanskih diskotek, zakotnih jazz klubov ali tematskih glasbenih scen za vse okuse in starosti. Kakor koli, čas je za nekaj močnejšega. Med študenti so priljubljene tako imenovane jelly shot vodke. V bistvu gre za vodko, ki jo s pomočjo želatine spremenijo v - žele. Servirajo se v majhnih plastičnih kozarčkih, ki ga je treba zlomiti, da pridete do pijače, ki se ne pije in ne je. Sicer pa naj bi bil prav New York mesto, v katerem so izumili koktajl. Hiša ponuja. Noč se počasi spreminja v jutro in spomin v švicarski sir. A jutri je nov dan in vse bo tako, kot da nič ni bilo. Po prekokani noči kot vsak normalen študent zjutraj noče iz postelje, a čez čas premaga tudi to oviro. Vsa igra se začne znova. Kupi pločevine in ljudi na ulicah hitijo po svojih opravkih. Marsikdo bi si mislil, da se ta velika mesta utapljaJO v smogu in avtomobilskih izpušnih plinih, pa ni tako. Iz vsake gostilnice, vsakega bara ali stojnice se razlezejo različne vonjave kitajske, italijanske, brazilske ali kakršne koli že kuhinje. Še preden se sredi kitajske četrti neha čuditi vsemu kiču kitajske restavracije in ob njej zavije v ulico, ga k obedu že vabi osladno prijazen Italijan, ki mu ponuja italijanske gurmanske užitke po ceni, postavljeni posebej zanj. In napitnino seveda. Ker je včeraj izgubil pulover, kar je indikator dobre zabave, se odpravi v nakupovalno četrt. Vrata v trgovino mu odpre črnc, oblačila izbere Indijka, račun pa izstavi Mehičanka. V trgovini govori angleško bolje kot večina prodajalcev. Sicer pa je to nerelevantno, ker bodo čez nekaj let tako ali tako vsi govorili špansko. Ali pa kitajsko. S taksijem, ki ga vozi bodisi črnc bodisi Arabec, se odpelje v veličastni Central Park. Po njem belec z rikšo prevaža skupino azijskih turistov, ki veselo dokumentirajo dogajanje. Dobrodošli v Ameriki ■

fotografija

Miha Cvek (3, 5)
Matjaž Komel (4)
Anže Pintar (1, 2)

Vsi enaki, vsi neena- kopravni!

Tanja Peček
Špela Suhadolc

fotografija Teja Ščavničar
fotomontaža Miha Erjavec

Naselji Rakova Jelša in Toma-
čevo, na obrobju prestolnice, le
streljaj oddaljeni od mestnega
vrveža, urejenih uličic in cest,
pregrešno dragih trgovin, vil,
hotelov, igralnic ... Ne samoo-
klicani »ljubljski slumi«, »lju-
bljski geto«, »najbolj črn lju-
bljski mestni predel« in celo
»soseska, kamor si ne upa ravno
vsak Ljubljančan«. Nakladanje!

Ponižani.
Razčlovečeni. Ampak
kljub temu močni. S
širokimi smehljaji na
licih, polnih brazd.

Nekoč – za devetimi gorami

Na kratko, v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih, pod vladavino socializma, je naša mala državica iz republik nekdanje Jugoslavije z avtobusi »uvažala« poceni delovno silo. Delavce so pripeljali, jih naselili v prenatlačene samske domove, večino prepustili samim sebi po pravilu, službo imaš, znajdi se. Ti so se skupaj z družinami začeli odmikati na oddaljene konce Ljubljane in postavljati že takrat nelegalno naselje barak, ki so sčasoma prerasle v urejene zidane hiše. Vsi pristojni so molčali. Pridni delavci pa so s pristnimi sosedskimi odnosi ter skupnimi močmi poskrbeli zase in svoje bližnje, tako da so z golimi rokami kopali jarke za vodo, kanalizacijo, asfaltirali ceste in ulice ter vlekli elektriko, da so si zagotovili pogoje za osnovno preživetje.

Po letih bivanja v črnih gradnjah, je »landlord Janković« stanovalcem po načrtih mestne oblasti ponudil možnost legalizacije domov, pridobitev dovoljenj in nenazadnje (hudo prepotrebno) ureditev infrastrukture. Vse v redu in prav. Krajani so navdušeni, tudi sami si želijo urediti papirologijo, da bodo lahko v miru živeli naprej. Nihče pa ne omenja, da si velik del tamkajšnjih prebivalcev finančno tega ne more privoščiti. Želje obeh strani, da bi omenjeni mestni predel uredili, segajo daleč nazaj, vendar premiki kljub obljubam občine do sedaj niso bili vidni.

Resda naselji Rakova Jelša in Tomačevo v današnjem »naprednem in moderniziranem« času nimata urejene osnovne komunalne infrastrukture, vendar to ni problem prebivalcev, temveč občine Ljubljana. Resda imajo nekateri krajani omenjenih sosesk na črno zgrajene hiše, probleme z legalizacijo, gradbenimi dovoljenji, vpisom v zemljiško knjigo, brezposelnostjo, kupi črnih odlagalajšč smeti in preživetjem samim, vendar vsa neurejenost in onesnaženost področja ni njihova krivda. Kdo bo poskrbel za stanovalce Rakove Jelše in Tomačevega? Kje je sedaj pravna in pravična država?

Popotovanje po Rakovi Jelši in Tomačevem

Kako poteka življenje prebivalcev na Rakovi Jelši in v Tomačevem, smo se odločili raziskati sami, s Tribuninim zanosom! Na Rakovi Jelši smo najprej opazili delavce gradbenega podjetja SCT, ki v mrazu že približno dva tedna urejajo težko pričakovano komunalno infrastrukturo in so, ironično, sami še v hujšem položaju kot njeni prebivalci. Ampak o tem kasneje. Na Tomačevem so nas presenetili geodeti z meritvami, ki naj bi »tokrat pa čisto zares še zadnjič« zarisali na novo zgrajene črne gradnje. Če povzamem naš obisk, moramo tako prijazne, dobrodušne in gostoljubne, skromne in delovne ljudi, kot smo jih našli tu, ponavadi z lupo iskati!

Niso krivi za to, da v službi zaslužim le 500 evrov. Po eni strani pa so.

Gospod Emzo z Rakove Jelše začenja svojo življenjsko zgodbo z besedami: »V Slovenijo sem v 70. letih prišel še kot mlad fant. Tukaj sem zadovoljen, če pomislim na vojno v Bosni in kako težko tam živijo. Občina je določila legalizacijo črnih gradenj in vsak je dobil možnost pridobitve dokumentacije, vendar nam pri tem niso pomagali. Vse smo morali urediti in plačati sami. Hišo sem vpisal v zemljiško knjigo leta 1985. Bilo je drago za delavsko plačo, okoli 30.000 evrov. Vendar včasih denarja ni bilo tako težko zbrati kot danes. Delali smo lahko vse živo, od gradbeništva naprej, čeprav je bilo težko. Zadovoljen sem, da sem črno gradnjo sploh lahko legaliziral. Po zakonih bi morali hišo porušiti. V ljubljanskem biltenu sem prebral, da je tukaj okoli 500 hiš, 300 jih že ima gradbeno dovoljenje, ostalih 200 je v postopku. Če si zgradil hišo in želiš biti pošten ter legalizirati, ne smeš kriviti države. Država je ponudila možnost, država je bila fer! Država bi lahko, preden smo gradili, opozorila, toda takrat je bilo pomembno samo pridobiti delavce. Normalno je, da moram sedaj plačati papirje. Niso krivi za to, da v službi zaslužim le 500 evrov. Ampak po eni strani so.«

S tem pa je odprl mnogo širšo tematiko od same legalizacije. Zagotovo je ta trenutno eden izmed glavnih problemov. Ampak hkrati je to samo ena izmed kapljic v morje. Večje težave so tiste, ki so povezane z dostojnim plačilom, z možnostjo šolanja, z možnostjo izbire, kaj in kje boš delal ... Z izkoriščanjem v vsakem segmentu življenja. S popolnim razslojevanjem družbe. To pa nam tudi Emzo še konkretizira: »Jaz grem ob šestih jutraj na delo in se ob šestih zvečer vrnem, to je zakon kapitalizma. Danes moraš delati 300 ur na mesec, da bi zaslužil normalno plačo za preživetje. Še srečen si, da imaš delo, da imamo redno službo. Prednost je samo, da lahko dobim kredit, toda kaj mi pomaga kredit za hišo, če sem že jutri lahko na cesti. Zadovoljen sem, da imam kaj jesti in piti. Moraš biti realen. Stroški se vsako leto višajo, vodo so podražili za 50 odstotkov. Edino, kar je narobe bolj ali manj samo tukaj, je, da plačujemo prispevke že 30 let, pa nič v zameno. Kanalščino plačujem že veliko let, pa je nimam. Prav tako plačam za izpraznitev greznice. Zdaj so začeli urejati infrastrukturo. Janković obljublja, vendar pogledjte, zahteva je prišla iz Evrope, iz Bruslja. Vsako naselje, tudi na obrobju, mora imeti

kanalizacijo. Morda bo nekega dne urejena cesta in bo tudi do nas pripeljal mestni avtobus. Priključek za plin bomo morali plačati 400 evrov. Toliko sem že plačal za gradbeno dovoljenje, zdaj pa moram še za priključke. Tudi priklop na kanalizacijo bomo morali plačati, saj država živi od pobiranja davkov. Toda priklopil se boš, četudi bo stalo 2000 evrov. To je goljufija, da dvakrat plačaš isto stvar. Si pač lačen, toda vztrajaš, ker brez elektrike, kanalizacije ne moreš živeti, in oni to izkoriščajo. Za kvadratni meter so v dopisu za gradbeno dovoljenje računali 100 evrov, moja hiša je velika 200 kvadratnih metrov, to je 20.000 evrov. Ni več ravnotežja na planetu.«

Kanalizacijo plačujemo že celo večnost, pa je še vedno ni

Precej podobno zgodbo je imel tudi gospod Rade: »Star sem 53 let. V Slovenijo sem prišel leta 1972 na fizično delo. Delal sem marsikaj. Bil sem voznik, zidar, vihtel sem lopato in kramp. Osem let sem delal v Mercatorju. 15 let sem bil v redni službi. Zdaj sem v pokoju, ker sem padel s hiše. Hišo smo zgradili osemdesetega leta. Urejene imam vse papirje, dobili smo jih pred tremi leti. Prišlo nas je okoli 15.000 evrov. Hvala bogu, da sem imel s pomočjo kredita zadosti denarja, da smo lahko začeli zidati tukaj. Z ženo sva gradila z lastnimi rokami. Ko smo prišli v Slovenijo, smo odkupili zemljo, toda papirjev nismo imeli urejenih. Prišlo je do zapleta, ker parcela ni bila zazidljiva in zato nismo mogli narediti prepisa. Zdaj moramo plačati davek za nazaj. Že takrat je bilo okrog 4000 evrov samo zemljišče, potem smo plačevali še naknadno za gradbeno dovoljenje. Imamo 220 kvadratnih metrov. Janković postavlja ceno za legalizacijo sedaj tistim, ki papirjev še niso uredili.

Občina nam ni pomagala. Sami smo asfaltirali ulice, napeljali telefon in elektriko, kopali jaške, napeljevali cevi, sami plačevali in polagali ter delali odtoke. Imamo svojo zasebno kanalizacijo, svoje greznice, vse smo sami speljali po jaskih. Za našo skupnost ni nobenega problema. Zbrali smo denar za asfaltiranje, vsaka ulica zase. Sosedski odnosi so dobri.

Priklop na mestno kanalizacijo so nam začeli urejati, vendar mečkajo. Kdaj bo končano? Če se boš hotel priklopiti na kanalizacijo, boš moral spet plačati. Odkar živimo na Rakovi Jelši plačujem komunalno. Plačeval sem papirje za hišo, sedaj bomo morali plačati še priključke. Vsake tri dni pride nova položnica. Žena pravi, naj nakaževa denar Unicefu. Lahko, sem rekel, nakaži 3 evre. Odgovorila je, da nima, tudi sam nisem imel. Hecno je, ali imamo ali nimamo.

Govorim resnico, tukaj sem zadovoljen, odlično živim v pokoju, žena in sin še delata. Žena dela v Logatcu v Mercatorju in se vsak dan vozi na delo. Denar je treba služiti. V Izoli imam vikend, v Bosni še eno hišo. Nič mi ne manjka, včasih pa je bilo hudo. Pomembno je, da so otroci dobro.«

Mesečni kredit za hišo je 350–400 evrov, moja plača pa 500–600 evrov. Računajtel

Marsikdo pa ni tako srečen kot tisti, ki imajo hiše že legalizirane. Precej huje je namreč za tiste, ki so še vedno v procesu ter se soočajo z mizerno plačo in visokim kreditom. Pri tem pa seveda ne morejo oceniti, ali bodo sploh živeli tako dolgo, da bi lahko kredit odplačali oziroma ali jim bo uspelo ali pa bodo izgubili hišo in bodo v svoji starosti po več desetletjih dela in gradnje v Sloveniji pristali na ulici. Gospod Sveto je eden izmed teh posameznikov: »Hiše smo začeli graditi pred približno 30 leti, štiri leta po prihodu v Slovenijo. Kupili smo zemljišče in gradili na črno. Hišo smo postavili sami, napeljali vodo, elektriko, uredili ulice ... Takrat je bilo to normalno. Nihče ni opozoril, da bomo morali kasneje urejati papirje za zemljišče. Lansko leto je župan obljubil možnost legalizacije črnih gradenj, zato smo vložili prošnjo za legalizacijo. Občina ni nikoli omenila, kaj se bo zgodilo z ljudmi, ki si legalizacije ne bodo mogli privoščiti, in ni ponudila pomoči. Takih ljudi je po mojem mnenju 30 odstotkov. Iščejo pot do denarja.

Hišo sem želel legalizirati že leta 1993, vendar je bil postopek takrat predrag. Zdaj imam možnost plačevanja na obroke. Povprečno pride kvadratni meter 100 evrov. Mesečni obrok za legalizacijo znaša okrog 350–400 evrov. Obroke plačujem, čeprav težko preživim ožez mesec. Imam redno zaposlitev, po poklicu sem natakar, trenutno delam kot varnostnik. Da pridemo skozi mesec, moram veliko delati tudi ponoči. Zaslužek je majhen. Cene so se med recesijo zvišale, težko je preživeti. Plača znaša okrog 500–600 evrov, zato na koncu meseca ostane za preživetje malo denarja. Pomagajo tudi otroci in žena.«

Poleg nemogoče socialne situacije pa se morajo tamkajšnji prebivalci ukvarjati tudi z mnogimi drugimi, popolnoma nerazumljivi in grozljivimi, situacijami. Ena izmed takih je tudi diskriminacija. Ljudje iz nižjega socialnega sloja so bili namreč vedno tarča posmehovanja vrstnikov. Temu pa potem še dodajmo drugo narodnostno pripadnost njihovih staršev in dobimo še en dejavnik, ki greni življenje v teh predelih. To lahko vidimo na primeru osnovne šole Livada, o kateri je govoril gospod Sveto. »Slovinci svoje otroke raje vpišejo v druge šole, saj naj bi osnovna šola Livada na Rakovi Jelši velja za južnjaško šolo. Te šole se raje izogibajo in

Hočemo samo možnost, da svobodno odločamo, kaj bomo počeli s svojim življenjem ... Možnost, da izkoristimo svoje potenciale.

pravijo, samo, da moji niso skupaj s »čefurskimi« otroki. Povedati moram, da v osnovni šoli Livada prav tako kot v drugih šolah govorijo slovensko in se učijo slovenščine. Na Rakovi Jelši živijo tudi Slovenci, približno od 10 do 15 odstotkov, ostalo smo priselenci. Drugače so slovenski in »južnjaški« sosedje v dobrih odnosih. Vsi otroci, ne glede na poreklo, so se v mladosti na ulicah igrali skupaj, le v skupno šolo jih slovenski starši nočejo vpisati. Tudi v drugih predelih Ljubljane, Fužine ali Tomačevo, živi do 80 odstotkov priseljencev, pa o njih vseeno ne govorijo tako kot o nas.«

Ilegalne gradnje kot posledica Izbrisa. Kdo bo plačal za to?

Tudi v Tomačevem so zgodbe precej podobne, prav tako pa je precej razlik v primerjavi z Rakovo Jelšo. Prva je že zagotovo v odnosu do novinarjev, saj z njimi nihče ne želi govoriti. Dobro, da nismo klasični novinarji.

Kakor koli, v Tomačevem smo naleteli na mnogo večje razlike med ljudmi. Resnično imaš ogromno ljudi, ki nimajo nikakršne možnosti, da tudi ob pomoči vseh mogočih kreditov odkupijo svoje borne barake, na eni strani in razne bogataše in gradbena podjetja, ki izkoriščajo situacijo ter v mesecu ali dveh na črno zgradijo nekajnadstropno vilo, ki jo bodo potem relativno poceni odkupili in prodali naprej. Kaj mislite, komu bo na koncu legalizacija uspela? Tipičen primer absurda kapitalizma v majhnem ljubljanskem naselju. Prav tako pa smo na Tomačevem spoznali tudi enega izmed Izbrisanih. Ne bova ponovno razlagali, kaj je Izbris, radi bi le poudarili, da je tudi to še eden izmed genocidov slovenske družbe. In kaže na večkratno namerno diskriminacijo priseljencev iz bivših republik. Izbrisani so namreč izgubili popolnoma vse pravice. In ena izmed premnogh je tudi ta, da ali niso mogli odkupiti svojega stanovanja ali pa jim je bila zaradi izgube službe, vseh dohodkov in identitet onemogočena legalizacija njihovih hiš. Njegovo zgodbo, zgodbo nekega izbrisanega, objavljava bolj ali manj v celoti, saj je popoln prikaz vsega smradu naše prelepe državice.

»Hišo, ki je črna gradnja, sem bil prisiljen zgraditi, ker so mi uto zažgali. Občina je ponudila možnost, da hišo legaliziramo neke do julija, ko moramo oddati akte. Kvadratni meter stane 176 evrov. Zraven plačila zemljišča pride še komunalni prispevek za hišo, kar stane 39 evrov na kvadratni meter. Tega nam prej niso povedali. Vodo in elektriko sem napeljal sam, pa bom moral tudi za to plačati priklop, ko bo urejeno. V našem delu Tomačevega kanalizacija ni urejena. Pogoj, da se uredi infrastruktura, je najprej legalizacija. Za legalizacijo je pogoj, odkup zemljišča, šele potem pridobiš pravico, da vložiš zahtevek za gradbeno dovoljenje. Na podlagi gradbenega dovoljenja urejaš vse ostale zadeve in vse veliko stanejo. Denarja, da bi odkupil zemljišče, ne morem zbrati. Nimam te možnosti. Prav tako nimam možnosti plačevanja na obroke ali kredita. Ko sem dobil obrazec za odkup, sem nanj napisal, da se bomo za zemljišče zmenili po dogovoru. Pogajali se bomo kot na tržnici. Vsak se bori za svojo korist. Jaz nimam niti enega evra. Nekateri imajo denar za odkup zemljišča, ostali nimamo šanse. Mene to niti ne zanima. Tukaj sem prijavljen za stalno že od 26. 9. 1980, torej tukaj živim že 30 let, zato imam nekatere pravice. Zemljišče je bilo zapuščeno, tukaj so bile luknje, smeti. To je bilo občinsko zemljišče. Sam sem moral vse popraviti in pospraviti. Ko sem prišel sem, me nihče ni vprašal, ali se bom tukaj prijavil ali bom zidal barako. Ponudili so mi službo, prijavi se kamor koli in adijo. Uspel sem se prijaviti tukaj, tako sem pridobil status. Nekaterim to ni uspelo. Smatram, da imam privilegije, da imam po tem statusu nekatere ugodnosti. Prispevke za infrastrukturo sva plačevala oba z ženo, prav tako kot ostali. Na drugem koncu Tomačevega pa imajo asfalt, kanalščino in razsvetljavo. Kolikor vem, je približno 20 do 30 nelegaliziranih hiš v Tomačevem. Hiša zraven naše je zrasila šele po tem, ko je župan prišel in rekel: »Vi ste zadnji«, meni in moji ženi. Pa so zgradili potem še eno črno gradnjo tukaj in dve tam.

Kako se bomo pogajali ne vem. Nekateri imajo odvvetnika, sam se z njim nisem dogovarjal. Najeli so ga kolektivno. Imajo svojega zastopnika, kot ima mestni svet svojega. Komur bodo odobrili legalizacijo bodo, komur ne, bodo porušili.

Ko sem prošil za stanovanje, mi niso ugodili, ker nisem bil državljan Slovenije. Državljan nisem bil, ker sem bil izbrisan. Z ženo nisva mogla pridobiti

državljanstva. Izbrisani nismo imeli pravice do mirnega spanja, socialnih pravic, zdravstvenih pravic. Vse človeške pravice so nam bile kršene. V obrazcu za legalizacijo sem omenil izbris, ampak zakaj bi ga upoštevali? Žena je v pokoju s 377 evri pokojnine, sam pa sem prijavljen na zavodu za zaposlovanje. Ne dobivava nobene podpore in zemljišča ne bi mogel odplačati, tudi če bi imel še eno življenje. Edino, če zadenem na lotu. Kako naj ga odplačam in zakaj? Otrok nimava, za koga potem? Naj ga odplača, kdor hoče, naj ostane državi. Če bi mi takrat dodelili stanovanje, garsonjero, bi bil zadovoljen. Moja želja je, da bi imel dobre sosedje. Želim si, da bi uredili vodo, če bodo uredili še kaj več, še bolje! Tudi v legalizacijo ne verjamem veliko. Ni prvič, da se je zavleklo. Nisem več mlad, da bi urejal. Sam sem že star, rabim kavč, pa je.

Saj vidite, kako je, makadamska cesta, luknje, mrzlo je zaradi Save, smo brez pitne vode (vodo imam iz črpalke na dvorišču), včasih še zabojnikov za smeti ni bilo. Kakšen se še vedno prešverca in na črno odlaga smeti, ampak manj kot včasih. Tukaj odlaga smeti največ ljudi iz Ljubljane, to niso prebivalci Tomačevega. Zadeve naj se legalizirajo, uredijo naj odlaganje smeti, ljudje naj se socializirajo, pa bo bolje za vse, da bo zadovoljen mestni svet in stanovalci. Rakova Jelša je hujši problem kot Tomačevo, povsod pa gre počasi. Oni imajo urejeno pravo vodo in elektriko, mi pa še tega ne. Imamo privat elektriko, plačamo prav tako kot ostali. Tako si pomagamo med seboj. Lahko bi si kupil agregat, vendar je predrag.«

Njegovo pripoved je konstantno dopolnjevala žena. Izredno prijetna, dobrasrčna in inteligentna ženska, po eni strani še s kančkom upanja v boljšo prihodnost, ki so jo njenemu možu že popolnoma izpili, po drugi strani pa nič manj obupana. Predvsem si želi, da bi pokoj lahko preživela v hiši z vodo, elektriko, urejeno kanalizacijo ter seveda z nekaj hrane. To so njene edine skromne želje. Ob tem pa še skrbi za premraženega kužka brez doma, ki ga je pred nekaj dnevi nekdo zavrgel.

Prebivalci tako Rakove Jelše kot tudi Tomačevega že nestrpno pričakujejo urejenost trenutnih razmer. V novem tisočletju naj kanalizacija ne bi več »smrdela«! Upajmo, da zastavljeni projekt občine Ljubljana ni le še eno mlatenje prazne slame za pridobivanje volilnih glasov. Naj se sliši glas samo še o ugodnih rešitvah in vidnih rezultatih!

Še enkrat od začetka

Na kratko, v letih pred 2008, 2009, 2010, 2011 in po njih, pod vladavino kapitalizma, naša mala državica iz republik nekdanje Jugoslavije z avtobusi, avtomobili, tovornjaki, posredniki, mešetarji, slamnatimi podjetji »uvaž« poceni delovno silo. Delavce pripeljejo, jih naselijo v prenatlačene samske domove ter strogo nadzorujejo vsak njihov korak. Sužnjelastništvo pač.

Pa pogledjmo, kakšno je to danes. Popolnoma nič drugačno kot nekoč. V tistih nesvobodnih in baje neciviliziranih časih. Enaka lutka, druga preobleka. Ali pa še to ne. Kot sva že na začetku omenili, smo na Rakovi Jelši srečali delavce SCT-ja. Popolnoma enaki kot ljudje z Rakove Jelše in iz Tomačevega, ki sva jih srečali kasneje. Ponižani. Razčlovečeni. Ampak kljub temu močni. S širokimi smehljaji na licih, polnih brazd.

Pustimo poetiko ob strani in pogledjmo dejansko situacijo. Samski domovi. Deset ljudi na osmih kvadratnih metrih. Delo od petih zjutraj pa do devetih, desetih, enih ponoči. Plača štiristo, petsto evrov. Stik z družino – ga ni. Oziroma je enkrat mesečno. Hrana najcenejša. Varnost pri delu – kaj je že to? Ni ravno lep oris. Ampak prosim, ne glejmo na vse skupaj spet z vidika žrtev, ki jim mora država pomagati s takšnimi in drugačnimi standardi o dovoljeni količini ljudi v sobi. Po principu: ohranimo ljudi v kletkah, samo verige malce podaljšamo, da se ne bomo počutili krive. Lepo vas prosim.

Kaj pravzaprav potrebujejo? Možnost izbire. Možnost življenja. To, da si ustvarijo svoje družine kot so si jih nekoč njihovi bratje in sestre ali pa jih pripeljejo s sabo ter da lahko sami izbirajo, kaj in kje bodo delali, ne pa, da jih Slovenija omejuje z raznimi začasnimi vizami ...

Se najdete v kakšnem izseku iz njihovih zgodb? Sploh ni pomembno, če govorimo o tako imenovanih Slovencih, priselencih prve, druge ali tretje generacije; vsi imamo bolj ali manj enake želje. Hočemo samo možnost, da svobodno odločamo, kaj bomo počeli s svojim življenjem ... Možnost, da izkoristimo svoje potenciale. ■

Blišč in beda sindikatov

Samo Bohak

Eden izmed mojih ljubših ameriških pisateljev nemškega rodu, Kurt Vonnegut, se je v kapitalistični Ameriki večkrat pogumno oklical za socialista. Vonnegut je bil zelo ponosen na dediščino sindikalizma in je v svojih delih večkrat citiral Eugena Debsa, ameriškega sindikalista, enega izmed ustanovnih članov delavskega sindikata in IWW (Industrijski delavci sveta), ki je med drugim kandidiral za predsednika združenih držav. Najboljša predstavitev tega velikega človeka je citat iz njegovega govora: »Nisem delavski vodja, nočem, da sledi-te meni ali komur koli drugemu; če iščete Mojzesa, ki bi vas vodil iz te kapitalistične divjine, boste ostali točno tam, kjer ste. Ne bi vas vodil v obljubljeno deželo, tudi če bi vas lahko, kajti če bi vas jaz pripeljal v njo, bi vas nekdo drug odpeljal ven iz nje. Uporabiti morate tako vaše glave kot tudi vaše roke in se izvleči iz trenutnega položaja.«

V tem govoru se Debs prostovoljno odreče vlogi arhetipskega vodje, ki bo pripeljal svoje ljudstvo v obljubljeno deželo, vlogi, ki so mu jo je delavstvo pripisovalo. Odpove se vlogi velikega vodje in poskuša (do)povedati delavcem, da jih iz pekla kapitalizma lahko rešijo le njihovi umi in roke oziroma njihove lastne misli in dejanja. Ideje, izražene pred skoraj sto leti, so danes še kako aktualne. Namesto da bi se Slovenija odločila (vsaj) za socialni

kapitalizem nordijskega tipa, smo se ob odločitvi za samostojno Slovenijo po tihem očitno odločili še za ameriški tip neoliberalnega kapitalizma, ki na eni strani z mantro fleksibilnosti ustvarja negotove življenske pogoje za delavce, na drugi pa z logiko neskončne gospodarske rasti izčrpa omejene naravne vire in uničuje okolje. Kakšen je položaj delavca danes?

Blišč

Pretiraval bi, če bi trdil, da se v sto letih nič ni spremenilo, saj smo kot posledico delavskih bojov dobili osemurni delavnik, plačan dopust, zdravstveno zavarovanje in ostale delavske pravice. Morda je vredno opozoriti na parolo, ki sicer izhaja iz zgodovinske resnice, da so (delavske) pravice priborjene in ne podeljene. Delavca se danes dejansko obravnava le kot strošek, ki ga je treba minimizirati. V državah tretjega sveta, kamor se kapital v imenu konkurenčnosti seli, gre prezir še stopnjo višje in smo dejansko priče novodobnemu suženjstvu. Zasluge sindikatov in nespobnost levece, strnjeno povzame dr. Jože Vogrinc v decembrski Mladini: »Levica na oblasti je v vseh pomembnih točkah uresničevala ta program [vzpostavljanje kapitalizma, razdelitev družbene lastnine, akumulacija kapitala in razslojevanje ljudi v družbene razrede]. Ni se bojevala zoper kapitalizem, ampak zanj. /.../ Domnevni preostanki socialne države danes, za katere si levica lasti zasluge, da jih je obdržala, ne v Evropi ne v Sloveniji niso plod kakšne posebne politične modrosti ali uspešnosti levece, pač pa so v sorazmerju z močjo institucij, ki so ostanek socialne države, zlasti sindikatov.« Sindikatom gre torej zasluga za ugodnosti, ki jih uživa povprečen državljan republike Slovenije. Kako pa gre Sloveniji danes? Odgovor na to vprašanje se skriva v vprašanju, na kakšen način merimo blaginjo neke države.

Poglejmo si glavne indikatorje, ki naj bi predstavljali uspešnost države oziroma njeno blaginjo. Gospodarska rast kot glavni pokazatelj uspešnosti gospodarstva v resnici (po)kaže le dejstvo, da določeni ljudje ekspresno bogatijo, medtem ko lahko drugi padajo globlje v revščino. Tudi BDP ne kaže nujno resnične blaginje prebivalstva. Alternativno idejo ničelne rasti predstavi Serge Latouche v svojem delu Preživetvi razvoj. Alternativni način merjenja blaginje prebivalstva predstavlja Ginijev koeficient, merilo za statistično disperzijo, največkrat uporabljeno kot merilo neenakomerne porazdelitve dohodka in premoženja. Razvil ga je Italijanski statistik Corrado Gini v davnem letu 1912.

Beda

Sindikati (danes) predstavljajo institucije, ki naj bi kot branik delavstva pridobljene pravice branili in se nasploh trudili za izboljševanje položaja delavca. Deloma jim je to vlogo treba priznati in jih podpirati, saj so v praksi edina sila, ki je zmožna mobilizirati delavce. Dogodki v Preventu in deloma v Muri in Gorenju pa vlogo (vsaj nekaterih) sindikatov oziroma sindikalistov postavljajo pod vprašaj. Delavci so se marsikje začeli (samo) organizirati mimo sindikatov, saj s sindikati niso mogli najti skupnega jezika. V Preventu so delavci, ko so dojeli, da jim vodstvo namesto odkritega

dialoga ponuja le taktiziranje in prazne obljube, odločili, da zadeve vzamejo v svoje roke in so fizično preprečili direktorju, da bi zapustil stavbo, dokler ne dobijo obljube, da jim bo, kar jim zakonito pripada, izplačano. V Muri je »upor« začel starejši delavec, ko se mu je upravičeno zazdelo, da mu po več desetletjih dela v podjetju pripada dostojanstvo in da ne bo dopustil, da mu ga kdo jemlje, pa četudi direktor ali član uprave. Marsikdo bi utegnil videti vzporednice s pesmijo Iztoka Mlakarja V livarni. Treba je kritično pripomniti, da so upor marsikje začele delavke in ne samo delavci. Ko uporabljam termin delavec, imam v mislih torej ženske in moške. V Gorenju so delavci (sicer pozno, a vseeno) ob ugotovitvi, da jim delodajalec ni izplačal dogovorjenega zneska, začeli stavkati in stavka je imela potencial, da bi se lahko razširila. Vlada je kmalu ugotovila, da gre tokrat zares, in je začasno kupila socialni mir. Sindikati se večinoma niso vključili v to dogajanje in so pustili delavce, da boj izbojujejo sami. Začel se je medijski linč sindikatov in pod vprašaj je bila postavljena sama legitimnost sindikatov. Sindikati so to zaznali in se odzvali s protestom, ki sem se ga kot novinar udeležil tudi sam.

Poleg dejstva, da so se glave in roke delavcev končno zmigale, presežek protesta vidim v skupnem nastopu študentov, delavcev in upokojencev, saj so kljub svojim partikularnim interesom ugotovili, da bojujejo skupen boj. Kljub temu pa se mi dozdeva, da je zvišanje plač sicer nujna in upravičena zahteva, a zdravi le simptom, ne pa bolezni. Tudi če zvišamo minimalne plače, se bodo, če se sedanji trend nadaljuje, cene življenjskih potrebščin višale in bomo kmalu spet lahko na ulicah zahtevali ponovno višanje plač. V oddaji Studio City sta Dušan Semolič in Branimir Štrukelj sicer jasno dala vedeti, da se zaradi prav nespodobnih ponudb vlade v pogajanjih spomladi vidimo na trgih in ulicah, vendar je bil edini predstavnik sindikatov, ki je javno izrazil željo in namero po koreniti spremembi sistema, Rastko Plohl. Zanimivo se je spomniti, da so ob začetku krize vsi vidni politiki in ekonomisti glasno govorili o nujnosti reforme sistema, o neke vrste kapitalizmu s človeškim obrazom. Dandanes, ko naj bi se drugod po svetu kriza že končala, ni ne duha ne sluha o kakršnih koli spremembah. V Sloveniji, kjer se bo kriza letos komaj zares začela, pa vlada zaenkrat ni zmožna podati konkretnih predlogov oziroma reform, ki bi posegale v srčko sistema, za katerega vsi politiki od leve do desne javno glasno priznavajo, da je nepravilen in ne zagotavlja trajnostnega razvoja. Sindikati imajo sedaj zlato priložnost, da zahtevajo od vlade, da poseže na trg dela in prepreči socialne nemire ter omogoči delavcem (vsaj) preživetje.

Tovariška kritika oziroma nasvet

Kaj svetovati sindikatom? Morda bi se lahko zgledovali po svojem »pradedu« Eugenu Debsu in pozvali delavce, naj uporabijo svoje roke in glave ter tudi sami začnejo iskati rešitve za svoje specifične probleme, saj je že Platon v Državi omenil, da se vsak obrtnik najbolje spozna na svoje delo. To ne pomeni, da se morajo odreči svoji vlogi mobilizatorja, vendar morajo razmisliti o pojmi sodelovanja z novimi tvorbami samoorganiziranih delavcev namesto poskusov podrejanja. Hkrati naj se jasno distancirajo od kapitala, poskrbijo za svojo interno higieno, tako da se

ilustracija Anže Pintar

znebijo skorumpiranih sindikalistov, ki so z eno nogo v sindikatu, z drugo pa v vodstvu podjetja, in se jasno postavijo na stran delavcev. Prav tako slovenski sindikati v marsičem zaostajajo za tujimi in za dinamiko kapitalizma. Kapitalizem se je od osamosvojitve korenito spremenil in načini boja proti staremu tipu kapitalizma morda niso več ustrezni v boju s hitro spreminjajočim in še vedno vitalnim neoliberalnim tipom kapitalizma. Namesto zahteve po večjih plačah bi lahko morda razmislili o reformi kapitalizma ali celo o novih oblikah organizacije podjetij in družbe. Ena izmed poti je pritisk na državo, da pristriže krila menedžerjem, ki so nas v lovu za dobičkom s svojimi mahinacijami pripeljali v to krizo. V Ameriki že dalj časa uspešno obratujejo in uspevajo podjetja, ki so v dejansko v lasti delavcev. Osovraženo idejo samoupravljanja so Američani potegnili iz naftalina, jo poimenovali »self-management« in marsikje uspešno deluje. Ne samo v visokih dobičkih podjetij, ampak tudi v večjem zadovoljstvu delavcev, koheziji kolektivov in ustvarjanju ozračja kreativnosti. Sindikatom bi moralo prav tako postati jasno, gre pri boju za dostojanstvo za boj za dostojanstvo slehernika, ne samo slovenskih državljanov. Ob mizernih pogojih, v katerih živijo in delajo tudi delavci, bi si lahko vsak sindikalist izprašal vest in se spomnil, da je v preteklosti ideja internacionale propadla ravno zaradi nacionalizmov in zapečkarske miselnosti. Nekrokapitalizem, kot ga poimenuje Subhabrata Bobby Banerjee, se ne ozira na državne meje ali državljanstvo delavca, tudi sindikati si v duhu solidarnosti ne bi smeli privoščiti takšnega moralnega fiaska. Morda se je smiselno spomniti splošno znane parole: »Delavci sveta, združite se.« Na koncu premislijo o idejah, ki so jih predstavili vidni svetovni intelektualci. Revolucionarne ideje, kot so časovna banka, temeljni državljanski dohodek in udeležba delavcev na dobičku.

Samokritika

Vsaj tako neumno, kot je reševanje (počasi, a vztrajno) potapljajoče se ladje kapitalizma, je prepričanje, da je propad kapitalizma le še vprašanje časa, in vzneseno vzklikanje ob koncu temnega obdobja Kaliyuge in prihodu dobe vodnarja. Žikež opozarja, da je kriza le odprla polje boja, da je prihodnost negotova ter da so odgovori na vprašanja, ki si jih zastavljamo, kompleksnejši, kot se morda zdi. Immanuela Wallerstein nas v svojem delu Utopistike, svari da: »/.../ [v prihodnosti] ne bomo priča preprosti, lagodni politični razpravi, prijateljskemu pogovoru med kolegi. To bo boj na življenje in smrt. Govorimo namreč o določitvi temeljev za zgodovinski sistem prihodnjih petsto let. Razpravljamo o tem, ali hočemo preprosto še en zgodovinski sistem, v katerem bodo prevladovali privilegiji in bosta demokracija in enakost minimalni, ali pa se hočemo prvič v zgodovini človeštva usmeriti v nasprotno smer.«

Odločitev o tem, kakšen sistem želimo, in breme vprašanja, kako bomo ta boj (iz)bojevali, pa ostane naši pameti in naši vesti. Edina stvar, ki presega mojo podporo (sindikalnem) boju za pravice in dostojanstvo slehernika, je razočaranje ob spoznanju, da se dobri ljudje z dobrimi nameni borijo za napačno stvar, in bes ob dejstvu, da nekateri ta boj zlorablajo za zasledovanje svojih lastnih interesov. ■

Socialna gibanja kot socialnopsihološki fenomen

Simona Gomboc

Od gibanj prvih kristjanov v rimskem imperiju preko ruskih revolucionarjev med oktobrsko revolucijo in gibanja brezposelnih nemških vojnih veteranov pod vodstvom Hitlerja do podob sindikalnih pohodov po ulicah Ljubljane in nazadnje sponzanih zasedanj razjarjenih delavcev Gorenja in Mure, ki so izdali nezaupnico tudi lastnim sindikatom – socialna gibanja so ena najbolj vidnih, pa tudi vplivnih oblik kolektivnega vedenja ljudi.

Socialna gibanja predstavljajo skupinska prizadevanja množice posameznikov, da dosežejo želene družbene cilje in spremembe. Pri tem se poslužujejo različnih sredstev, kot so razglasi in literatura, najbolj tipično pa zborovanj – spomnimo se le na primer protestov študentov pred slovenskih parlamentom – ter neposredne socialne akcije, ki je lahko tako tragična, kot je bila francoska revolucija. Od drugih oblik množic se razlikujejo po fluidni socialni strukturi in prav tako fluidni in pogosto površinski socialni interakciji med pripadniki skupine. Socialna gibanja namreč predstavljajo le skupinski okvir, v katerega se začasno vključujejo posamezniki ali skupine. Tako se člani med seboj redko dobro poznajo, pogosto pa so znanstva omejena le na manjši socialni krog znotraj celotnega gibanja. Tudi združevanje v socialna gibanja je le redko jasno definirano. Redki so posebni obredi iniciacije novo pridruženih članov, čemur botruje tudi dejstvo, da posamezniki postajajo del socialnega gibanja, pa tudi izstopajo, pri čemer delovanje socialnega gibanja ni nujno prizadeto.

Kot že poudarjeno, so socialna gibanja heterogena glede mnogih spremenljivk. Tako kot so raznolika po socialni strukturi pripadnikov gibanja, so heterogena tudi po stopnji organiziranosti. Nekatera od gibanj so dobro organizirana, takšna so na primer revolucionarna gibanja, druga so strukturirana na podlagi demokratskih načel in nekatera so primeri čiste anarhije. Nekatera so kratkotrajnega značaja in tako kmalu po nastanku tudi izginejo, druga lahko prerastejo v trdne organizacije. Gibanje pod vodstvom Fidela Castra še vedno živi, medtem ko je številna množica različnih društvenih združb prešla v pozabo brez vidnih sprememb v družbi. Tudi pripadniki socialnih gibanj se med sabo zelo razlikujejo, kar pa za razliko od dejanskega ni opaziti ne v samooznakah pripadnikov socialnega gibanja ne pri oznakah, ki jim jih daje družba. Temu botruje predvsem vrednostno označevanje in vpletenost ideoloških elementov. Oznake so močno stereotipizirane, na kar kaže pregled opisov karakteristik revolucionarjev v zadnjih dveh stoletjih. S strani večinske družbe so bili označeni kot zapiti, neobriti, oguljeni, glasno govoreči, nasilni ščuvalci proti obstoječemu režimu. Prav tako pristranske so tudi pozitivne oznake privržencev gibanj. Ti so jih opisali kot altruistične, inteligentne, izobražene, trdne in z visokimi moralno-etičnimi standardi.

Vezivo socialnih gibanj je skupinski cilj, saj z namenom dosege cilja tudi nastanejo. Cilj se pogosto jasno opredeli skozi proces t. i. socialne primerjave med različnimi skupinami, kjer člani določene skupine primerjajo lastno skupino z drugimi. Da bi si romska manjšina lahko

postavila cilje za izboljšanje svojega položaja, se mora najprej primerjati s večinskim slovenskim prebivalstvom in ugotoviti, na katerih področjih je njen položaj slabši od primerjane. Proces socialne primerjave je odraz dinamike psihološkega delovanja pri posameznikih. Težnja posameznika je namreč takšna, da posameznik vedno teži k primerjavi lastne skupine s skupinami, za katere sklepa, da bodo pokazale na visoko vrednost lastne skupine in s tem prispevale k pozitivni socialni identiteti posameznika. Romski otrok bo svojo romsko skupnost primerjal s skupino brezdomcev, hkrati pa se bo izogibal primerjavi z slovenskimi otroci, saj bi takšna primerjava pomenila, da je njegov položaj slabši. Težnja je v neposredni vezi z motivom ohranjanja lastne pozitivne samopodobe in samospoštovanja. Romski otrok bo tako ohranil podobo sebe kot uspešnega in materialno preskrbljenega ter vrednega naklonjenosti in ljubezni. Če se bo primerjava izkazala kot neugodna za posameznikovo samopodobo, da se torej negativnim ocenam lastne skupine ne more izogniti, bo poskušal zmanjšati razlike med skupinama. Ko se romski otrok ne bo mogel izogniti soočenju z dejstvom, da imajo njegovi neromski sošolci starše, ki jim lahko zagotovijo boljše življenjske pogoje, kot to lahko storijo njegovi starši, bo poskušal izboljšati svoj položaj. Ker je v svojih otroških letih še nemočen in tega ne more storiti, bo najverjetneje svojo frustracijo sproščal s vnašanjem konfliktov v svoje okolje. Večina medskupinskih konfliktov je odraz takšnih prizadevanj, ko poskuša določena skupina izboljšati položaj skupine, to pa se v socialnem prostoru običajno dogaja preko tekmovanja z drugimi skupinami in z motivom zmanjšanja položaja in ugleda drugih skupin. Če skupina posameznikov oceni, da je v primerjavi z drugimi skupinami socialno prikrajšana, se razvije občutek socialne deprivacije. S tem izrazom opredeljujemo občutek nezadovoljstva, ki se pojavi kot odraz neugodnih posledic socialne primerjave. Najmočnejši občutki socialne prikrajšanosti se pojavijo v primerih, ko pripadniki določene skupine doživljajo diskriminacijo v stikih s člani dominantne skupine. Vtis pripadnikov deprivirane skupine, da so na različnih nivojih socialne primerjave neupravičeno dosegli nizek položaj, povzroči kolektivni občutek prikrajšanosti. Pripadniki deprivirane skupine začnejo gojiti občutek zapostavljenosti. Dojemanje razkoraka med možnostmi in sposobnosti na eni strani in dejanski poziciji v družbi na drugi strani spodbudi boj za izboljšanje neugodne socialne pozicije – rodi se socialno gibanje. Ameriški črnci, ki so doživljali rasno diskriminacijo, so imeli močno izražen občutek socialne prikrajšanosti, ki je vodil v ustanovitev gibanja za njihove pravice.

Zanimivo je, da povodi za nastanek socialnih gibanj na videz nimajo neposrednih povezav z neugodnimi socialnimi razmerami. Nesoglasja v okolju, poniževanja s strani dominantne skupine, socialna anomija, so pogosti povodi za nastanek socialnih gibanj, medtem ko realni problemi, kot so slabe zaposlitvene možnosti, pomanjkljiva medicinska oskrba, težke bivalne razmere, le redko izzovejo socialni protest. Te pridejo v ospredje šele v kasnejšem razvoju socialnega gibanja. Za nastanek socialnega gibanja je poleg zaznavanja določene problemske situacije potreben še dotedan moment: zaznavanje krizne situacije kot rešljive. Med taboriščniki koncentracijskih taborišč ni bilo socialne akcije, saj situacija ni omogočala možnosti spremembe stanja.

Člani socialnega gibanja so torej aktivisti, ki zaznavajo določene socialne razmere kot neupravičeno slabše in ki verjamejo, da so trenutne razmere spremenljive. Hkrati sebe dojemajo kot sposobne prispevati k želenim spremembam in prevzemajo odgovornost za aktivno delovanje v tej smeri. K temu, da se posameznik vključi v določeno socialno gibanje, ga tako vodijo trije glavni motivacijski izvori. Prvi motiv se nanaša na t. i. socialno odtujitev. Posameznik je nezadovoljen s socialnimi razmerami ter zavrača priznavanje legitimnosti obstoječim avtoritetam. Južnoafričani so v času apartheida svoj položaj manjvrednih prebivalcev lastne države dojemali kot neupravičen, pri čemer so državni vrh označili kot nelegitimen. Drugi motiv izvira iz zaznavanja relativne prikrajšanosti. Posameznik torej občuti razliko med dejanskimi dosežki in pričakovani. Južnoafričani so se zavedali slabših socialnih razmer, v katerih so živeli. Tretji motiv pa se nanaša na stanje odsotnosti in konfliktnost norm, kjer se posameznik zaradi razočaranja nad družbenimi razmerami oddalji od prevladujočih norm in začne iskati nove socialne standarde, norme in vrednote. Južnoafričani so zavrnili dojemanje vladajočega razreda kot superiornega nasproti njim in so si začeli prizadevati za novo rasno politiko. Glede na stopnjo nezadovoljstva s trenutnimi razmerami so posamezniki za socialna gibanja različno dovzetni, kar se potem

odraža v stopnji vključenosti v socialno gibanje. Ta lahko variira od rahlega upora do nepravilnih razmer in rahle simpatije do socialnega gibanja pa do skrajne lahkovernosti in sugestibilnosti, ko posameznik nekritično sprejema ideje socialnega gibanja. Posameznik se lahko angažira le občasno, lahko pa se z močnim interesom popolnoma vključi v gibanje, kar se lahko razvije tudi v slep fanatizem.

Predvsem v primerih močne identifikacije s socialnim gibanjem prihaja do pomembnih procesov socializacije in oblikovanja nove socialne identitete pridruženega člana skupine. Vsaka nova družbena skupina, katere del postane posameznik, namreč pomeni tudi preoblikovanje njegove identitete. S pridružitvijo gibanju proti mučenju živali se identiteti ženske ali moškega, moža ali žene, sestre ali brata, priključi nova kategorija – aktivist. Prav tako posameznik pride tudi v stik z normami in vrednotami gibanja, z njegovo ideologijo pa tudi s simboliki. Od člana gibanja proti mučenju živali se pogosto normativno pričakuje, da je vegetarijanec, ki ne nosi krzna. To pogosto zahteva kognitivno reorganizacijo obstoječih orientacij posameznika; govorimo o spreobrnitvi oziroma konverziji posameznikov, ko prihaja do spontanih in hitrih sprememb obstoječih prepričanj. Spreobrnitve so pogosto odziv na resne osebne krize, ki so posameznika motivirale za iskanje alternativnih možnosti bivanja in sistemov prepričanj. Ker je tako iskanje izredno čustveno nabito, posamezniki lahko nekritično sprejmejo ideologije socialnih gibanj. Prej nereligiozna oseba, ki je tragično izgubila svoje bližnje, bo tako uteho lahko iskala v pridružitvi verski skupnosti.

Kljub stereotipnemu prepričanju, da so pripadniki socialnih gibanj nerazumni fanatiki, kar bi sledilo tudi iz razumevanja fenomena spreobrnitve, pa so raziskave pokazale, da je le redko tako. Pogoste so namreč začasne poskusne pridružitve različnim socialnim gibanjem, da bi se pokazalo, ali so osebne potrebe in motivi posameznika skladne s prizadevanji in cilji gibanja. Če ni tako, pride do ponovne spreobrnitve in odhoda iz gibanja. Oseba, ki se je priključila verski skupnosti ob smrti bližnjih, bo lahko ugotovila, da se njena prepričanja ne skladajo s tistimi, ki veljajo v skupnosti, in bo iz nje izstopila, ali pa bo morda poiskala alternativna verska gibanja.

Odhod iz socialnega gibanja, posebno če je motiviran z razočaranjem nad delovanjem gibanja, lahko spodbudi nastanek novega gibanja, ki bo bolj zvesto sledilo ciljem, v katere še vedno verjamejo razočarani posamezniki. Dinamika gibanje – protigibanje se ne odraža samo kot diferencija v socialnem prostoru, ampak pogosto vodi tudi v naraščanje nasilja. Medsebojno primerjanje in obtoževanje za žrtve, ki jih zahteva delovanje gibanja, spodbuja pojav fenomena t. i. dogodkov dvojčkov, ko agresija z ene strani spodbudi podobne akcije z nasprotno strani. Tako se lahko zgodi tudi, da v svojem bistvu za socialni napredek zavezana gibanja svojo pozornost vse bolj preusmerjajo v tekmovanje s konkurenčnimi gibanji, kar se v skrajnih primerih sprevrže v nasilno igro fanatikov. Gibanja za osvoboditev Jugoslavije med drugo svetovno vojno so se ne samo bojevala z okupatorjem, ampak so se tekmovalni boji dogajali tudi med posameznimi združenji.

Kljub možnosti takšnih neugodnih razpletov njihovih prizadevanj pa je treba na koncu poudariti, da imajo socialna gibanja pomembno vlogo v dinamiki socialnega delovanja, saj so prinašalec sprememb in razbijalec rigidnosti obstoječe socialne strukture, kar vodi v nenehen razvoj družbe kot take. ■

Odhod iz socialnega gibanja, posebno če je motiviran z razočaranjem nad delovanjem gibanja, lahko spodbudi nastanek novega gibanja, ki bo bolj zvesto sledilo ciljem, v katere še vedno verjamejo razočarani posamezniki.

Iz učne ure onstran evropske trdnjave

Simona Sušec

Danes se zdi, da je islamska politično-kulturna tvorba najbolj agresivna in hkrati najbolj nekompatibilna z zahodno kulturo. Če islam kot religijo opredeljuje prepričanje, da noben prerok, vključno z Jezusom in Mohamedom, ni bog, se je vredno vprašati, ali nemara obstaja zveza med na takšen način zastavljeno enakostjo pred bogom in fundamentalisti ter mizogini, ki Zahodu kvarijo pogled na svoja prostranstva. In da mimo državnih hramov kulture grede potrkamo še na lastno vest – ali je resnica krščanskega modela monoteizma, ponovno obujenega v osrčju levičarske misli, vendarle Cerkev? Če je krščanstvu priznana bogata zgodovina, je islam obveljal kot arhaična ovira, ki jo je treba odstraniti za boljši jutri.

Res je, da je Alah že v svoji tretji knjigi, Koranu, svoje vernike pozval, naj mu priskočijo na pomoč pri širjenju vere nedvoumno bojevito. Razumljivo, če hoče en sam Bog, ki je kar se da onstranski, biti opažen med množico uveljavljenih plemenskih bogov in boginj, se mora ustoličiti s takšnim ali drugačnim nasiljem. In če pri tem ne namerava pustiti ničesar božanskega v kakšno enkratno telo, temveč se oglaša le z večnim netelesnim glasom, se mora to začetno nasilje vpisati v nespremenljivi kanon. Da bi posegli vanj, pa potrebujemo vso svobodo eksegeze, ki pa si jo je – posrečeno ali ne, vsekakor pa iskreno – jemala le mistika. Že res, toda tudi v vzhodnem mainstreamu je džihad kot ideologija svoj nož zares nabrusil šele v času križarskih vojn. Šele takrat je namreč uspel po pomembnosti prehiteti ostale religiozne dolžnosti, nekompatibilne z njegovo skrajno obliko. Le tako je prišlo do absurdnega stika med zahtevo po boju za skupno stvar in iskanjem najbližje poti v nebesa, ki je imelo vedno manj opraviti z dejanji svojega utemeljitelja. Reakcionizem današnjih islamskih skrajnežev se tako obnaša, kot da islamske verske skupnosti še ne bi bilo in bi jo bilo treba šele vzpostaviti. Še več, obnaša se, kot da ne bi bilo niti Alaha. Da pa je to učinek in podpora prevladi neke islamu zunanje perspektive, katere izvora ne moremo zgrešiti, če se s prstom po zemljevidu pomikamo proti levi, je očitno.

Fundamentalisti pa bodo v Evropi ostali edini vsaj občasno vidni reprezentanti islamske skupnosti vsaj tako dolgo, dokler bo priseljenim vernikom onemogočeno klicati k molitvi z minaretov. Kako šibka mora biti neka večinska skupnost, da se njene politične mišice zakrčijo ob vprašanju opravljanja obredov manjšine, ki predstavlja šest procentov populacije, kakor se je to nedavno zgodilo v Švici? Strah pred islamizacijo Evrope ne more biti drugega kot ugledanje mej lastne tolerance, onkraj katerih je evropska večina enaka fundamentalistom samim. Kdo ubija koga, ko je neka bogata kultura z dolgo zgodovino na plakatih stilizirana na mrtvo podobo sejalkе smrti.

Status islamskih žensk je ena osrednjih točk, ob katero se spotikajo nasprotniki islama. Po drugi strani pa so tudi islamske oblasti, kar se tiče tega problema, navadno najbolj samozavestne glede svoje konsistentnosti, kot da današnji položaj islamskih žensk opravičuje njegova stabilnost skozi zgodovino. Ta naj bi dokazovala, da je islam tisti, ki je ženski odmeril pravo mesto, ne pa Zahod s svojo tradicijo upornih feministk. Toda boj za pravice muslimank je star skoraj toliko kot islam sam. Že v sedmem stoletju so si Arabke pridobile pravico do lastnine, dedovanja, izbire moža, ločitve ... V nadaljnjih stoletjih so tam, kjer jim je ugodni status uspelo obdržati, prisostvovalе v vseh gospodarskih panogah, tiste v urbanih središčih pa so bile nespregledljivo živahne tako v kulturnem življenju kot v teoretičnem udejstvovanju. Zgodovina islama tako za razliko od zgodovine RKC sodobnim teoretičarkam ponuja celo vrsto referenc za

dokazovanje, da ženske vendarle niso neumne. Edino, česar so se v tistih časih lahko bale, je bil imperializem zahodne gospode, ki je njihov status v okupiranih deželah ponižal na raven takrat še mizernega položaja žensk na Zahodu.

Do zahtev po modnih inovacijah je prišlo na robovih arabskega sveta relativno pozno, šele konec devetnajstega stoletja pod vplivom zahodnih bojev za pravice žensk. Pa še pri tem so bili moški glasnejši od žensk, njihovi poskusi pa so ostajali brez kakršnega koli resnega političnega ali teoretskega naboja in so se navadno iztekli v čudaške projekcije moških seksualnih impulzov na ženske. Da danes v imenu odrešitve muslimanskih žensk izpod namišljenih haremov poteka boj za prepoved nošenja rutk v šolah, je čista provokacija, ki – kolikor v zakritosti vidi simbol ženske podrejenosti moškemu – zvoja predmet islamske vere na človeka in tako predpisuje nekega točno določenega boga ali v najboljšem primeru ateizem. Toliko o svobodi veroizpovedi. Na žalost pa so ji ob zapovedih mamljivih izložb zahodnih trgovin z oblačili nasledle tudi nekatere priseljenke iz Vzhoda.

Dilemo, ali naj jih oblači trg, moški soverniki ali sam Nikolas Sarkozy, so nekatere razrešile tako, da so vzele pod svoje budno oko Koran in hadith. Vrednost tega početja, kot je bilo zastavljeno, pa vsekakor presega svoj namen. Prvič, novi poskusi eksegeze opominjajo na to, kar je načeloma vsem jasno, v praksi pa očitno le redko komu: dosedanje razlage Korana in ostalih religioznih spisov niso dane od boga in so zato spremenljive. Ženske so vzele nase predvsem prizadevanje pokazati globoke razpoke med statusom Korana, haditha in šeriatskega prava, ki naj bi izhajalo iz slednjega. Drugič, iz religioznih del vedno lahko izhaja marsikaj in stvar raziskovalnih dognanj ali vsaj politične volje – nikakor pa ne zunanjih prisil – naj bo, kaj tudi bo izhajalo. Tretjič, nihče svoje politične moči ne prejema od boga. Tistim, ki danes lahko vzdržujejo teokracijo, to uspeva le zaradi bogastva ali zaradi dobrih odnosov z Zahodom. In četrtič, Zahod naj se že enkrat pouči, da imajo floskule o osnovnih celicah družbe in izumrtju le-teh v primeru kakršnih koli sprememb na področju družinskega prava že ves čas primerno močnega nasprotnika, o čigar izumrtju ti isti zagovorniki zahodne oblike družine ravno ne razmišljajo. Tako islamski tip razširjene družine opominja, da je zahodna družina zgolj celica neke točno določene družbe, zato bi se moralo o islamu govoriti več, četudi njegov tip morda ženski ni nič kaj prijaznejši. Seveda oba podpirata državo, le da islamski to počne bolj iskreno. Nikakor pa ne drži, da je samo evropski v krizi. Islamska ženska gibanja se glede tega vprašanja močno razhajajo, vsekakor pa je vloga, ki jo igrajo, podobna tej, ki jo imajo evropski istospolni aktivisti: silijo nas v ponovni premislek o primernosti družine, kot jo poznamo.

Islamski feminizem v prvi vrsti vztraja pri spolni razliki – meso nikoli ne bo Eno, pa naj si

zahodna romantična ljubezen in duhovnik to še tako vroče želita. Toda vztraja tudi pri enakosti spolov pred bogom kot izvorom vseh bitij. Bolj kot za rehabilitacijo telesnosti si prizadevajo za spodbijanje močnejše vezanosti ženske na telesno. Zahodni feminizem spolne razlike ni uspel odpraviti, kolikor jo je premeščal na razliko med poročenimi in neporočenimi ženskami ali materami in tistimi, ki to niso. Ob teh zagatah so se nasprotniki upravičeno muzali njihovi potrebi, da določen tip ženske vendarle potisnejo na raven mle-karske proizvodnje za domačo rabo. Ravno tiste feministke, ki se svoji veri ne mislijo odreči, pa raje vztrajajo na tem, da naj ima poroka kar najmanjši učinek na ekonomsko ali kakšno drugačno svobodo ženske in da naj vprašanje žensk ne bo kar na preprost način vezano na vprašanje skrbi za otroke. Zadnja leta so svet ugledali novi prevodi najbolj problematičnih sur, ki zadevajo vprašanja ekonomske odvisnosti žensk in nasilja v družini.

Prav tako dokazujejo, da islam ne zapoveduje izbrisa ženske iz javne sfere. Nasprotno, znotraj njegovega okvira je mogoče postaviti zahtevo, naj se javna sfera šele vzpostavlja z odmišljanjem spolne razlike. V mnogih državah zadnja leta ženske dobivajo boje za pravico do vplivnih nazivov. Predvsem na podlagi dejstva, da Alah nima spola, prav tako pa tudi sina ne, pridobivajo pravice, da vodijo verske obrede, in to vedno pomembnejše. No, kdo je naprednejši?

Tako muslimanski feminizem, ki prisega na zahodni liberalni model feminizma z vsemi njegovimi težavami – in pri katerem gre pravzaprav za opuščanje svojega pridevnika – kot tudi islamski, ki se opira na ponovno branje religioznih tekstov, sta vezana na izobražene ženske s tistih držav in slojev, kjer je ženska že dosegla svoj glas. Toda če se zdi, da je muslimanski feminizem tisti daljnosežnejši, njegovi učinki kažejo, da ni tako. Ne gre samo za to, da izstopa iz islamskih skupnosti in nanje nima nobenega vpliva, temveč tudi zato, da ostaja vezan na svoj družbeni sloj. Bori se za pravice posameznic, ki so – v zahodnem smislu – že svobodne. Predvsem pa ostaja vezan na boj za pravice žensk. Po drugi strani pa islamski feminizem zastavlja kompleksnejša vprašanja religiozno-politične narave in tako pronica v najgloblje pore svoje skupnosti. Zanimivo pa je, da si težko zamislimo gibanje na Zahodu, ki bi zastavljalo podobna vprašanja, formuliralo zahteve manjšin na način izzivanja svete parlamentarne demokracije, pri tem pa ne ostalo zapro v svojo stajico svobodnega govora.

Vrednost islama v situaciji, v kateri smo se znašli, ni niti v njegovi nataliteti niti v slepi vdanosti njegovih privržencev. Po mnenju Zahoda je vendar vsako dete nepopisan list in vsaka zabloda razsvetljiva. Njegov potencial, skrit tudi večinskemu delu njega samega, je lahko le v za Zahod nepredstavljivih koreninah, ki trdno ostajajo na svojem, od zahodnih izvorov različnem mestu, medtem ko se napredno izraščajo v nebo. ■

ilustracija Fejzo Aljaž Košir

Ateizem, Antikrist in tiranozavri

Matija Potočnik Pribošič

Ateizem ni nič novega, dobro vemo, da nobeno živo bitje raz-en človeka nima ne religije ne razodetja; bog se ni utelesil kot tiranozaver, da bi umrl na križu. Človek kot bogu podoben je edini izbran za odrešitev in zavračanje resnice razodetja, je obračanje proti najbolj osnov-ni človeški naravi. Težave tega argumenta seveda ne tičijo zgolj v neprimernosti tirano-zavrovih prednjih okončin za križanje ali káko splošno neza-nimanje mesojedcev za etiko; ne – problem je ravno v tem, da ima v nekem smislu prav.

(Matija Potočnik Pribošič je avtor vrste kolumn, ki so objavljene v reviji Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga. Vse kolumne najdemo na spletni strani revije.)

(Vse kolumne najdemo na spletni strani revije Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga.)

Kaj hoče slovenska desnica?

Simona Sušec

Zadnja leta smo priče uvaja-nju vse bolj zapletene termi-nologije, ki zadeva zakonske skupnosti kot vezi med javno in zasebno sfero. Zapletati se je začelo leta 2005, ko je vlada deloma pomirila zahteve isto-spolno usmerjenih z Zakonom o registraciji istospolnih par-tnerskih skupnosti (ZRIPS).

Predstavniki desnice so sicer v debatah o pereči tematiki pravnega statusa istospolnih precej nezgovorni in svoje izjave jemljejo iz svojega nič kaj bogatega železnega repertoarja dveh področij: na eni strani s področja znano-sti in medicine, ki bi pa ju glede na njuna nenavadna do-gnanja lahko označili kar za alternativni, na drugi pa iz tradicije družine, ki pa sploh ni tako zelo dolga, še manj pa romantična. Medtem ko se – tudi s poletno razsod-bo ustavnega sodišča o neustavnosti razlikovanja med istospolnimi skupnostmi in zakonskimi zvezami na po-dročju dedovanja – počasi, a vztrajno nadejamo prvih slovenskih istospolnih zakonskih zvez, pa nas desnica vedno rada preseneti s svojo sposobnostjo diferencira-nja tovrstnih institucij: če naj bo istospolnim priznana pravica do sklepanja zakonskih zvez, potem, grozijo, naj slednje ne zadostujejo za pravico posvojitve otroka.

Podobnemu procesu smo že leta priče po vsej Evropi. Istospolni pari lahko prejmejo takšen ali

Papež Ratzinger razume ateizem kot reakcijo na do-godke človeške posvetne bede, kot vrsto moralizma, odziv na nepremostljive razlike med zlom v svetu in božjo popolnostjo: kako naj obstaja pravičen bog, če lahko dopusti svet tolikšne nepravčnosti. Iz tega pre-misleka se ateisti sami čutijo poklicane za vzpostavitev pravice, projekta, ki ga očitno ne more opraviti noben bog. Emancipacija, na katero je, kot pravi papež v ma-niri historičnega materializma, zgodovina pokazala kot napačno, ni naključno spodletela, gre za nujnost, saj temelji na napačni tezi, ki ima za svojo posledico lahko le največjo krutost in nepravčnost. »Svet, ki si mora sam ustvariti lastno pravico, je svet brez upanja.« (Encyclical letter, Spe Salvi, Benedikt XVI.). Upanje je vera, upanje je za verujoče upanje na poslednjo sodbo, čakanje na čas vstajenja mesa, dokončne odrešitve in hkrati sredstvo te odrešitve, za katero poskrbi posameznik sam z vero po vstopu v občestvo cerkve. Papež kritizira razsvetljenski projekt razuma in svobode, dveh pojmov razsvetljenstva, ki sta eman-cipacijo osvobodila religije in jo navezala na politiko in znanost, z Adornovo tezo, da mora biti napredek tehnologije zvezan z duhovnim, saj drugače pomeni le napredovanje zla; razum potrebuje vero kot svoje dopolnilo, a kot vemo: vera silno, silno peša, tehnolo-gija pa eksponentno napreduje. Papež se navezuje na Kantovo delo Das Ende aller Dinge in njegovo razli-kovanje med pravim in perverznm koncem stvari, konec religije se kaže lahko le kot tak perverzen konec vsake morale, konec upanja. Toda ne gre za to, da na tem mestu zatrdimo, da bistvo krščanstva preživi svojo negacijo in se ohrani v projektu emancipacije, treba je misliti prav na temni preostanek religije, ki še vedno živi svoje nemrtvo življenje, ki ga je lastna logika že zdavnaj prerasla. Kantovi tezi je treba slediti do kon-ca; tako, kot ima lahko stvar svoj pravi in perverzen konec, ima prav tako svoje pravo in perverzno trajanje življenje, ki se nadaljuje po pravem in logičnem zaključ-ku stvari, ki se je odpravila in preživela svojo smrt.

Perverzno življenje, v katerem vztraja religija kot religija, pa ni nek nedeljivi preostanek, spreminja se in proizvaja nove forme, izmed katerih je vsaka dolo-čena glede na razliko, ki jo mora premagovati. Ateizem, kot ga opisuje Ratzinger, res pomeni regresijo za člove-štvo, toda le kolikor se nanj gleda točno kot na a-teiz-em, neko neposredno negacijo teizma, ki cinično obupa

(Matija Potočnik Pribošič je avtor vrste kolumn, ki so objavljene v reviji Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga. Vse kolumne najdemo na spletni strani revije.)

(Vse kolumne najdemo na spletni strani revije Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga.)

drugačen pravni status že v večini držav EU. Seveda gre za tiste države, na ureditve katerih se slovenska javnost vselej rada sklicuje, razen ko gre za človekove pravice. Vendar pa je značilno, da je bilo v Evropi spre-jemanje tovrstnih vmesnih stopenj v rokah liberalnih pobudnikov in je tako v petih državah že pripeljalo do možnosti istospolnih porok. Jasno je namreč, da takšne skupnosti, četudi se z njihovo uvedbo izogne-mo premisleku o tem, kaj družina dandanes dejansko je, predstavljajo njeno alternativo in jo tako mečejo s prestola samoumevno edine oblike pravno priznane-ga skupnega bivanja. Pri tem so namere jasne in zato tudi ni bojazni, da bi pri približevanju enakopravnosti istospolno usmerjenih s tistimi, ki so usmerjeni razno-spolno, prišlo do česa nepredvidljivega. Če pa obstoj istospolnih partnerstev sprejme desnica, potem ne gre za uvajanje vmesne stopnje. Njen poglavitni namen ne more biti pieteta kakršne koli oblike družine, temveč poskus dokončno urediti pravni status manjšine, ki je premočna, da bi še lahko bila prezrta, hkrati pa odvzem pravic, za katere se na prvi pogled zdi samoumevno, da jih bo s pripoznanjem sprejela. V ozadju ZRIPS-a torej ni priznanje pravic, temveč njihovo odtegovanje.

Glede na to, kako enolična so njihova stališča in kako malo jih je, se zdi, da z lahkoto razbiramo, kaj pravzaprav hočejo, toda očitno ni tako. Kaj ta stališča pravzaprav pomenijo za status družine, kot jo pozna-mo? Če sklenitev zakonske zveze ne bi zadostovala za to, da bi lahko posvojili otroka ali kako drugače poskr-beli za naraščaj, potem bi bila vez med njo in družino še bolj zrahljana, kot je bila do sedaj, ko je v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih družina še navedena kot »pomen zakonske zveze«, čeprav vemo in dopuščamo, da v praksi ni zmeraj tako. In če je za-konska zveza tista, ki daje družini pravno obliko, potem takšno rahljanje nakazuje težnje po izbrisu družine iz pravnega besednjaka. Takšna so pota naših zagovorni-kov tradicionalnih vrednot.

Očitno so »osnovno celico družbe« pripravljeni žrtvovati svobodi zasebnosti – vse zavoljo otrok. Če se je nekoč govorilo, da otroci »normalno« družino po-trebujejo, nato pa v raziskavah pokazalo, da to ni res, potem nas danes zanima, kaj neki otroci hočejo. Kot da je težko ugotoviti, da otroci hočejo čokolado in da je na-loga družine, ki jo zmoreta opraviti tako moški kot žen-ska, ravno v tem, da čokolado postavi na dovolj visoko polico, da je otrok ne doseže. Desnici je očitno ljubše, da otrokom čokolado damo in jih, potem ko jo pojedó – ker zaradi svoje bolne narave niso hoteli prave stvari –, tako pretepemo, kot to zmore le pravi moški.

Desnica se včasih sklicuje tudi na mnenje ljud-stva. Vsakomur, celo kakšnemu predstavniku desnice,

nad svetom – sodobno svetobolje. Prava zapuščina, h kateri si moramo prizadevati, je preboj razsvetljenstva – projekt emancipacije, ki se lahko dogaja le kot afirma-cija identitete na mestu razlike, odprava vseh razlik, ki ovirajo razum in svobodo, toda ne kot neposredno odpravo, ampak kot afirmacijo lastne pozicije, ki JE ne-gacija neumnosti nasploh in šele posredno tudi religij. Kar je skupno tako znanosti kot religiji, ki se držita vsa-ka v svojem kotu polja spoznanja, je prav predpostavka, da znotraj spoznanja obstaja neka neprehodna delitev, dve specifični vrsti spoznanja; znanstveno, ki je obso-jeno na večni progres postopnega odkrivanja resnice, in religioznega, kjer je resnica dana skozi razodetje. Iz te razdelitve je jasno, da je mnenje o tem, kaj je pravo spoznanje, torej tisto, ki kot ena od dveh specifičnih vrst zastopa tudi red občega, odvisno le od kontingence lastne pozicije. Vztrajanje na tej razliki je možno le kot vera nekega specifičnega skepticizma, skepticizma v napredek Duha, iz te implicitne predpostavke pa smo soočeni z navidezno izbiro ali znanost ali vera – izbira postane politična odločitev: ali religiozna emancipacija ali ne-emancipacija.

Tako religija kot pozitivna znanost, torej tista, ki jo je Heidegger obtožil, češ da ne misli in je imel tu za naše namene povsem prav, se lahko ohranjata zgolj z nemišljenjem te svoje skrite predpostavke. Religijo proglašajo za nekaj najbolj globokega, skrito bistvo, dostopno le verujočim, a ko gre za krščanstvo, po dveh tisočletjih že vemo, da je ta skrivnost neka ateistična šala o smrti transcendence, ki je verniki kot verniki ne morejo dojeti, ateisti pa se smejiyo le vernikom, ki šale ne morejo dojeti, in sami glede na razumevanje ostajajo isti. Če je bilo krščanstvo svoje čase progres-ivno kot logika emancipacije, pa je tokom zgodovine, natančneje z Dogodkom razsvetljenstva, zastaralo. Šele iz zunanje pozicije razsvetljenstva lahko sploh govo-rimo o logiki krščanstva, s tem pa smo ga že za vedno presegli; krščanstva si tako ne smemo predstavljati kot baze, ki bi iz svoje notranjosti proizvajala ateiste, niti ne ateizma kot rezultat krščanstva, ampak kot specifič-no protestantski projekt, kjer vsak posameznik postane duhovnik, a brez institucije to pomeni sekularizacijo in pozabo zgodovine napredovanja duha, produkcijo ateizma, kot ga poznamo danes, torej ateizma, ki je zgolj neka privatna religija (mišljena ali ne, čreda brez omike pač ostane čreda) in reakcije nanj – verskega

(Matija Potočnik Pribošič je avtor vrste kolumn, ki so objavljene v reviji Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga. Vse kolumne najdemo na spletni strani revije.)

(Vse kolumne najdemo na spletni strani revije Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga.)

je jasno, da volja večine, ko gre za manjšino, ne pride v poštev. Zato se nekateri na občutja ljudstva raje sklicujejo negativno, češ da družba na kaj takega še ni pripravljena (kar, mimogrede, vključuje, da oni sami so). Čeprav poudarjajo, da so do homoseksualcev str-pni, pa je za otroke nedopustno, da bi nekatere izmed njih izpostavili tistim, ki to niso. Toda če homoseksu-alnosti resnično ne preziramo (za kar pa je morda potrebno kaj več od strpnosti), ali niso otroci tisti, pri katerih naj začnemo, če želimo izkoreniniti predsod-ke, ki so bili prepoznani kot zastareli? Toda morda bi takšni naporj države, ki sežejo globoko v otrokovo osebo, in takšno poseganje v tradicijo za desnico že pomenilo ideologijo. Pri tem pa ne gre za to, da bi se v javni zavesti počasi izgubljal občutek za prepozna-vanje infantilnosti določenih socialnih skupin, tem-več bolj za to, da se kot infantilnih ne obravnava več otrok, temveč raje koga drugega kot lezbijke in geje, češ da so nesposobni vzgajati otroke in nasploh ne vedo, kaj hočejo.

Če se je desnica, kot zatrjuje, v resnici odrekla homofobiji, potem bi morali biti istospolni pari, ki si družine želijo, njen največji zaveznik. In to ne le zato, ker so med vedno bolj redkimi, ki si je želijo, temveč tudi zato, ker jo lahko operejo tistega, kar se zdi danes na njej nedopustno – njenega patriarhalnega slovesa. Ne gre le za to, da je pri vprašanju posvojitve tako ali drugače nesmiselno zatrjevati, da imamo opravka z na-ravnimi vlogami. Nanje se je nesmiselno opreti že, ko imamo opravka z zakonsko zvezo samo, ki je bistveno družbeni pojav. Če so se družbene vloge v preteklem stoletju spremenile takšni meri, da živi duh ne more več govoriti o ženski – gospodinji in moškem – lovcu, potem bi desnica s podporo izenačitve istospolnih za-konskih zvez z raznospolnimi le dokazala, da je živa. To pa lahko naredi le s priznanjem, da tradicionalna družina ni imuna na družbene okoliščine. Vztrajanje pri njeni svetosti bi družini prineslo vse težave in ugodnosti, ki jih ima glede družine Cerkev kot izvor tradicionalne oblike družine.

Če je tradicionalna družina vezana na Cerkev, potem je mogoče, da njen položaj izraža položaj Cerkve v družbi. Cerkev izgublja svojo privilegirano vlogo, zato se oklepa ekonomske moči, pri tem je se-veda lahko poljubno neetična, saj je Bog vendar na njeni strani in Bog je vendar nad etiko. Toda kaj bi se potem ubadali s porokami homoseksualcev; s tega vidika bi bile najbolj cerkvene poligamne poroke, ki bi omogočale višjo tarifo, podlage zanjo pa ne bi bilo težko najti niti v Bibliji.

Kakšne vidike enakopravnosti pa je imela z ZRIPS-om v mislih desnica? Naštejmo poglavitne

fundamentalizma.

Če v današnjem ateizmu vseeno še lahko izoli-ramo nek pozitivni moment, pa gre prav za to, da ga, čeprav ga ne moremo obravnavati kot nasprotje vere, ampak njene institucionalizacije, prav zaradi tega vidi-mo kot nasprotje fundamentalizma. Pomislimo na ne-davno zgražanje, ki ga je izzval novembrski švicarski referendum z rezultatom prepovedi minaretov; čeprav je prepoved širjenja vsake religiozne institucije na sebi odlična odločitev, je do nje prišlo zaradi napačnih raz-logov, kar za rezultat sam ne more pomeniti nič do-brega. Strah pred islamskimi fundamentalisti proizvaja krščanske – na takšne odločitve moramo gledati kot na znak nekega sodobnega premika religij proti večjemu institucionalnemu fundamentalizmu nasploh. Tukaj lahko tvegamo neko sodobnejšo napoved: obratno od Kanta, ki vidi Antikrista kot perverzen konec krščan-stva, ga mi lahko pojmujeomo le kot možnost poenotenja cerkve in fundamentalizma, okrepitev nekega perver-znega življenja, vstajenje starega z izbrisom novega.

Potrdimo lahko začetno tezo; ateizem res ni nič novega, je neka veja protestantstva, ki se je danes pre-cej razširila, seveda ga ne moremo izenačiti s kakšnim naravnim stanjem, toda naša teza je, da več o ateizmu in religiji kot iz primerjave verujočih in ateistov lahko spoznamo, če primerjamo verujoče in tiranozavre. Če pustimo ob strani šale o velikosti možganov enih in drugih, lahko naštejemo nešteto sekundarnih razlik, od katerih je ena na primer, da tiranozavri niso re-ligiozni, medtem ko nekateri ljudje so; a edina kvali-tativna razlika, torej princip produkcije naše razlike od živali, je zmožnost mišljenja. Edina razlika človeka od zveri ni religija, ampak mišljenje in kljub udarcem, ki so jih človeškemu narcisizmu in privilegiranosti njegovega položaja zadali Kopernik, Darwin in Freud, lahko rečemo, da je bil Narcis na pravi poti s svojim ukvarjanjem z odsevom. Spoznanje samega sebe je seveda tragično, saj je vedno tudi spoznanje lastne končnosti, toda po smrti boga se znajdemo v boljšem položaju – nobeno odkritje ne more več izbrisati naše izjemnosti; smo umna bitja. S pojmovanjem sveta kot ustvarjenega smo glede na stvarnika s celoto ustvar-jenega približno na istem položaju, zares privilegirani smo šele, ko ni več nobenega boga, iz bednih kreatur, obsojenih na svoj položaj, smo postali svobodni in sami zmožni kreacije – zmožni Duha. ■

(Matija Potočnik Pribošič je avtor vrste kolumn, ki so objavljene v reviji Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga. Vse kolumne najdemo na spletni strani revije.)

(Vse kolumne najdemo na spletni strani revije Znanost, ki jo izdaja založba Mladinska knjiga.)

zakone, pri katerih je brez težav prišlo do izenačitve: Zakon o izvršbi in zavarovanju, Zakon o dohodnini, Zakon o finančnem poslovanju, Zakon o postopkih za-radi insolventnosti in prisilnem prenehanju in Zakon o podpornem okolju za podjetništvo. To pa so ravno tisti zakoni, zaradi katerih bi kakšen previdnež okleval pri sklenitvi zveze. Ali bi se v prihodnosti lahko zgo-dilo, da bi, namesto da razširimo pravice istospolnim parom, v imenu enakopravnosti zakonsko zvezo pri-bližali istospolnemu partnerstvu? Morda je to namera predstavnika SLS, ko opozarja, da »slovenska družba izgublja regulatorno vlogo nad zakonsko zvezo /.../, ker jo je prepustila nezanesljivim osebnim čustvom«.

Česar dignitate nočejo braniti vrli očetje in ma-tere slovenskega naroda, je padlo na pleča istospolno usmerjenih. Uspešni pa so lahko samo, če pri izenačitvi z raznospolno usmerjenimi ne sprejemajo nikakršnih kompromisov in neenakosti v oklepajih. ■

Če se je desnica, kot zatrjuje, v resnici odrekla homofobiji, potem bi morali biti istospolni pari, ki si družine želijo, njen največji zaveznik. In to ne le zato, ker so med vedno bolj red-kimi, ki si je želijo, temveč tudi zato, ker jo lahko operejo tiste-ga, kar se zdi danes na njej nedopustno – njenega patriar-halnega slovesa.

Univerzalni temeljni dohodek

Prvič: koristnost

Jurij Smrke

Univerzalni temeljni dohodek je koncept socialne države, katerega usodo bodo, kot je zapisal Srečo Dragoš s Fakultete za socialno delo v Ljubljani, določale javne razprave o treh točkah: koristnosti, izvedljivosti in pravičnosti. Ker je zamisel kompleksna in za razumevanje potrebuje poglobljeno analizo, se bomo lotili vsake od teh točk posebej. Tokrat koristnosti.

Glede na že obstoječe sisteme socialne varnosti znotraj držav in pomisleke akademikov lahko govorimo o različnih izvedbenih definicijah UTD. Te so se formirale predvsem v razpravah v stilu »Da, ampak ...« oziroma »Da, toda kaj pa?«, ki jih je bilo nekaj tudi v prvem slovenskem zborniku o UTD – Brezplačno kosilo za vse?.Ekonomist Jože Mencinger se na začetku svojega tam objavljenega teksta vpraša: »Bi se takšen dohodek uveljavil kot nekaj, kar bi dodali zdajšnjim prerazdelitvam prek javnih socialnih, zdravstvenih in izobraževalnih storitev, ali pa bi jih z njim nadomestili?« Tovrstna vprašanja so ključna, vendar nanje težko odgovarjamo s konkretnimi programi, ker jih zaenkrat ni. Prinesejo le predloge, zakaj in kako, ki se vsi, če se seveda imajo za predloge UTD, sklicujejo na etično maksimo o dejanski svobodi. Cilj UTD in zagovornikov namreč ni vsakemu dati petsto evrov in tako državo odvezati odgovornosti, pač pa zagotoviti svobodnejše življenje. Ali bomo to dosegli, če ukinemo storitve, ki jih omenja Mencinger, je vprašanje izvedbe in izvedljivosti. Kaj se zgodi, če to dosežemo, je vprašanje koristnosti.

UTD je torej le glavno orodje za doseganje zastavljenega cilja. Na strani največjega združenja zagovornikov, BIEN (Basic Income Earth Network), ga na abstraktnem nivoju definirajo kot dohodek, ki je »brezpogojno in na individualni predpostavki zagotovljen vsem, brez preverjanja sredstev ali zaposlitve«. Konkretno je to denar, ki ga brezpogojno in doživljenjsko dobiva vsak pripadnik določene politične skupnosti. Je reden, je individualna pravica in je dovolj visok, da ne pomeni prisile k delu. Pomeni torej znesek, ki varuje existenco posameznika in mu omogoča sodelovanje v družbi. Ob strani puščamo vprašanje, ali je to finančno mogoče. Zanimajo nas le posledice hipotetično vzpostavljenega stanja. Težava, na katero bomo ob tem naleteli, je predvsem pomanjkanje empiričnih podatkov. Opravljenih raziskav skoraj ni bilo, lahko pa se zanesemo na mnenja nekaterih znanstvenikov in logičnost argumentov.

Kot že omenjeno, bi bila po domnevah Philippa Van Parijsa, ki je na podlagi idej o negativni dohodnini prvi natančneje artikuliral koncept, temeljna posledica uvedbe UTD širitev dejanske svobode. To konkretno pomeni, da delo ne bi bilo več neposredno vezano na dohodek, existenca pa ne na usodo delovnega mesta. Miselni obrat, prek katerega moramo na tej točki, je naslednji: sprijazniti se moramo s tem, da pregovori v stilu »kdor ne dela, naj ne je« ne morejo več veljati. Najprej zato, ker ima dohodek vsak – tako ali drugače –, ker ga pač mora imeti, da živi, in potem zato, ker ljudje že dolgo ne delamo več neposredno za preživetje. S tem mislimo predvsem na čedalje večjo specializacijo. Bolj kot se specializiramo, bolj smo odvisni od drugih. In če pod drugimi razumemo predvsem njihovo iniciativo za delo, potem je jasno, da jo moramo spodbujati. Najboljše sredstvo za spodbudo pa bi lahko bila ravno možnost izbire.

Sama možnost izbire je zgolj prva domina. Nato se pojavi vprašanje, kaj bodo ljudje z njo storili. To vprašanje je ključno. Na eni strani lahko pomeni več časa za usposabljanje, izobraževanje in samozaposlovanje v kreativnih družbenih procesih, več skrbi za starejše, otroke, druge pomoči potrebne člane skupnosti. Lahko pomeni manjšo vezanost na enega člana družine, ki služi denar, in hkrati pomeni, da so

tisti, ki znotraj skupnosti opravljajo zastonska dela, za svoje plačani. Lahko pomeni, da ljudje za delo primеjo bolj motivirani, saj imajo večje možnosti, da začnejo delati tisto, kar jih izpolnjuje. Omogoča, da tudi brezposelni legalno kaj zaslužijo, ne da bi izgubili socialno podporo. Zaradi nepotrebnosti preverjanja upravičenosti zmanjša stroške administracije. Na drugi strani pa lahko pomeni destimulativne učinke na delovno silo, množično nezaposlenost in kolaps gospodarstva. To, da družba obstoji, je predpogoj za vse ostale potencialne pozitivne posledice. Treba je torej razčistiti, ali bodo ljudje še delali, kaj bodo delali in ali bo tisto, kar bodo delali, omogočalo vzdrževanje sistema pomoči in družbe.

Dragoš pravi: »Odgovor na ta vprašanja je nedvoumni da. Drugi del odgovora pa je, da bi propadla samo tista dela, ki bi propadla zato, ker so plačana pod minimalno plačo oz. pod pragom preživetja. Propadejo torej samo tista delovna mesta, ki so nevredna, da sploh so.« Zakaj pa so? »Prvič, ker ima nekdo od njih dobiček, kljub temu, da so nevredna, in drugič, ker je tisti, ki jih opravlja, v to prisiljen.« Dodaja, da ljudje sicer delamo prostovoljno in se vključujemo v skupne projekte, tudi ko smo v službi in nimamo visokih plač. »Toda če smo na meji preživetja, potem pride prav vsak zaslužek in poprimemo tudi za manj ugledna dela, ne samo tista, pri katerih se samoaktualiziramo.«

Če damo ljudem možnost, da se odpovejo zaposlitvam, v katere so prisiljeni, bodo to verjetno tudi storili. Aktivista Schmidt in Häni, vodji nemške iniciative Grundeinkommen, pravita, da nam potem ostanejo tri možnosti: »Da ta dela bolje plačamo in ustvarimo boljše pogoje, da se zanesemo na avtomatizacijo in racionalizacijo, ali da jih, nenazadnje, opravimo sami.« V vsakem primeru omogočamo izbiro.

Schmidt in Häni sta za potrebe filma izvedla anketo. Žal ne prikažeta obsega bazena, vendar anketa kljub temu nakazuje smer, v katero moramo misliti. Na vprašanje, ali bi še naprej delali, če bi bilo za njihovo preživetje poskrbljeno, je 90 odstotkov vprašanih odgovorilo z da, od katerih bi jih tretjina sicer delala s krajšim delovnikom, a vendarle. Na drugi strani je 80 odstotkov vprašanih menilo, da njihovi soljudje pod prej omenjenimi pogoji ne bi več hodili na delo. Med ljudmi po anketi sodeč obstaja določena zmotna zaznava. Podobna kot tista, da delajo za lasten kruh?

Lahko bi rekli, da močna prisotnost predstave o drugih, ki začnejo, ko niso več eksistencialno prisiljeni v delo, ostajati doma, kaže na moč delavnosti kot vrednote. Na delavnost pa lahko gledamo le neodvisno od motivov materialne narave. Ravno zato si je težko predstavljati, da bi ljudje v večjem številu ostajali doma. V osnovi je smisel delo, ne pa zaslužek. Dragoš pravi, da je »plača, ki jo dobimo za delo, samo zunanja nagrada. V zunanje nagrade se zatekamo takrat, kadar nimamo nadzora nad delom, kadar nas ne veseli, kadar nam je breme in takrat našo potrpežljivost, oziroma bolj dramatično – trpljenje, zamenjujemo za materialne dobrine, ki jih potrebujemo.« Univerzalni temeljni dohodek omogoča, da ljudje brez strahu premislijo, kaj želijo. Pridemo do tega, da se šele nekdo, ki je preskrbljen, lahko ustavi in vpraša po svojem smislu, detektira svoje težave.

Ljudje bodo torej delali, nenazadnje, kot pravi Dragoš, »ljudje ne pristajajo na revščino, zato ne morete računati na to, da ljudje ne bi hoteli delati, kot na množičen pojav.« Večina jih bo delala podobno kot doslej, kar morda že zagotavlja vzdržnost sistema, nekateri pa si bodo vzeli več časa zase. V kolikšni meri bodo oni podpirali družbo?

Marko Lah, profesor ekonomije na FDV pravi: »Neplačano delo ima precejšen pomen za gospodarstvo, vendar se ga zelo težko določi, kajti ne morete izstaviti računa za tisto, kar naredite doma.« Kljub temu je nemškemu statističnemu uradu (podatkov za Slovenijo ni) leta 2001 uspelo izračunati, koliko je bilo plačanega in koliko neplačanega dela. Prebivalci so tistega leta oddelali za 56 milijard evrov plačanih ur in za 96 milijard evrov neplačanih ur. Delež neplačanih je torej že zdaj večji. Kaj bi se zgodilo, če bi še nekoliko zrasel? Schmidt in Häni domnevata, da bi bila bolj svobodna, bolj sproščena, samozavestna družba, ki bi iz tega izšla, lahko bogatejša z idejami, kar bi se poznalo tudi v dinamiki gospodarstva in tehnološkemu napredku. Dragoš pravi, da je UTD pospešek k produktivnosti in inovativnosti gospodarstva ravno zato, ker kratkoročno pomete z najbolj neugodnimi, sramotnimi, izkoriščevalskimi delovnimi mesti, nazadnje pa celo omogoča večjo fleksibilnost delovne sile.

Vzemimo ta, zadnji del predhodnega stavka kot izhodišče za sklep. Kaže namreč na dvoznačnost koncepta UTD, ki zaznamuje to razpravo. Nakazali smo, da bi ljudje, če bi bilo za njihovo existenco poskrbljeno, še naprej delali, in da bi njihovo delo po vsej verjetnosti vzdrževalo, če ne celo pozitivno vplivalo, na socialno tržno gospodarstvo. To pomeni, da bi ljudje ob določeni svobodi bolje delali za obstoječi sistem. Za to tudi gre pri socialni državi. Kot se je izrazil Dragoš, omogoča, »da peljemo ta sprijen, tržno orientiran, dobičkonosen, izkoriščevalski sistem naprej brez žrtev.« Jasno, UTD kljub močnim socialističnim prvinam ni alternativa kapitalizmu, pač pa socialni državi. In v tem smislu tudi pomeni bistven zasuk: Gospodarstvo postane tisto, ki dela za nas, in ne več toliko obratno. ■

ilustracija Fejzo Aljaž Košir

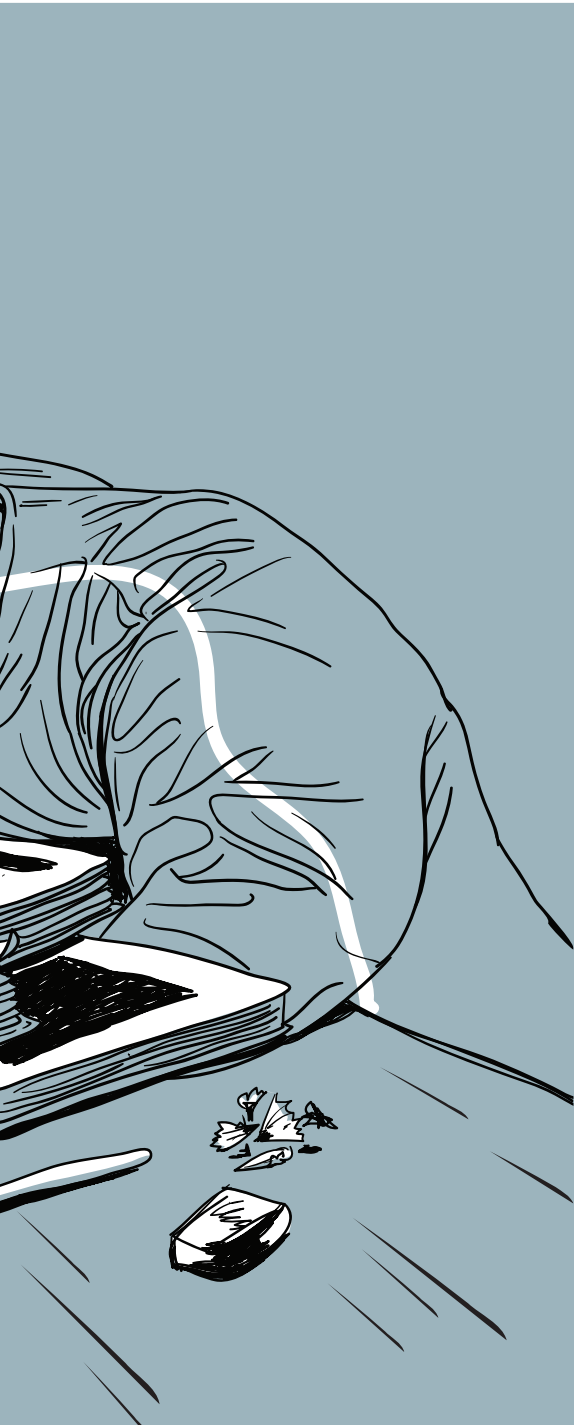
Študenti spimo, čeprav se učimo

Karmen Lugarič

Študenti in mladi smo dezintegrirani. Razbita skupina ljudi brez kolektivne zavesti. Na vrhuncu svojih moči, med 20. in 30. letom, smo najrevnejša in najbolj izkoriščana delovna sila. Spremenili smo se v eno izmed skupin, ki zna samo še prek svojih organizacij lobirati, da njeni problemi pridejo v javno obravnavo. Še to nismo. Interesna skupina je povezana, ve, kaj hoče, deli si vrednote in cilje, študenti si ne delimo ne vrednot ne misli ne idej. Degradirana skupina, kjer je vse krovno, tako kot povsod, skupina, katere cilj je, če ima srečo, da bo njen parcialni »program« prišel na dnevni red. Patetično in bedno. Na vrhuncu svojih moči smo upognjeni. Ne zavzemo se. Pa ne samo za bone.

Ne ustvarjamo javnega mnenja, kot so ga včasih, nismo premikalci družbenih sprememb, nismo več niti opazovalci, glasu mladih ni slišati. Včasih so študenti hodili po cesti s knjigami, danes s skriptami. Včasih so organizirali javne tribune, proteste in demonstracije, bili so tisti, ki so prvi zaznali družbene probleme, danes smo zadnji. Ker koliko mladih gre na demonstracije, da bi se zavzeli za širše skupno dobro ali dobro neke druge skupine v družbi. Skoraj nič. Danes se nekaj študentov zbere le še ob antifašističnem shodu. Tisti protesti, kjer pa vidimo študente, so parcialni, za več študenstkih postelj ali za plačilo pripravništva. Ni nas pa, ko naše babice ali mame in očetje ne morejo preživeti meseca, ali ko upokojenci hodijo na Karitas po paket pomoči. Ne gremo na shod, na primer, za dvig minimalne plače, proti cenzuri v medijih, za spremembo družbenega sistema, za kapitalizem s človeškim obrazom, če hočete. Niti organiziramo ga ne. Nimamo temeljnih vrednot o tem, kakšno družbo bi radi in v kakšni družbi bi radi živeli. In potem se čudimo, da so novodobni menedžerji brez družbene odgovornosti. Sami se toliko časa pustimo »tepsti«, da bomo postali enaki. Ne vidimo širših družbenih problemov, ki bodo tako ali tako slej kot prej tudi naši. Dokazano je, da revščina in izobčenost dvigujeta kriminal. In mi naj bi bili bodoči intelektualci, misleci, politiki, managerji. Nihče si nič ne upa, nima časa, mnenja.

Dejstvo je, da študenti nimajo časa, saj tisti, ki dela in študira, nima ne volje ne energije za prebiranje časopisov in ukvarjanje z družbeno relevantnimi problemi. A ne znamo se postaviti zase, ampak sklonjenih glav delamo preko študentske napotnice in upamo, da se bo ta po končanem študiju spremenila v obliko dela za določen ali nedoločen čas, ali pa si mislimo, češ, mi bomo že našli zaposlitev. A številke kažejo, da ni bilo in še vedno ni tako. Še vedno je najvišja stopnja brezposelnosti glede na celotno populacijo ravno med mladimi in še vedno dela ogromen odstotek mladih, predvsem študentov, ko bi si morali že ustvarjati zanesljivejše temelje za prihodnost (op. a.: mladi niso stari več le od 18. do 25. leta, ampak od 18. do 30. leta, pa tega ne vidi noben statistični urad ali Zavod za zaposlovanje z registriranjem brezposelnosti, ker si oni želijo, da so mladi do 25. leta, čeprav imajo hčerke in sinove »doma«), na pogodbah za določen čas, zaradi česar postajajo hote ali nehote frustrirani 27-, 28- in 29-letniki. V vseh evropskih državah so sicer mlade postavili na hladno. Povsod je najvišja brezposelnost ravno med njimi. V Sloveniji je po podatkih Eurostata ta nižja kot v nekaterih drugih evropskih državah, a tudi zato, ker je prekerno delo (delo, ki je v vsakem pogledu nestabilno) skozi različne oblike v Sloveniji zelo razširjeno. Avgusta 2009 je bilo od 18. do 30. leta starosti brezposelnih 23.828 mladih, in to tistih, ki ne delajo nič, saj Eurostat, po katerem so podatki dosegljivi in primerljivi, jemlje za zaposleno osebo že, če

je ta delala eno uro na dan v tednu pred anketiranjem za kakršnokoli plačilo (torej tudi za vrečo krompirja), kar sploh ne pomeni, da je oseba neodvisna. In že ta številka znaša okoli 8 odstotkov vse populacije te starosti, ne glede na spol, izobrazbo ipd. Koliko je še takih, ki so stari od 25. do 30. leta, pa jih statistika uvršča v starostno skupino od 30. do 49. leta.

Ne pozabimo, da je povprečna starost diplomiranca 27 let, ne da bi imel za delodajalca ali študentovega redno zaposlenega bodočega sodelavca vrstnika (ki je morda brez visoke izobrazbe) oziroma kakšne resne delovne izkušnje, kar kaže na zamik vseh življenjskih obdobj. Hkrati s tem, da te mlade »neizobražene« bodoče sodelavce delodajalci privijajo z izobrazbo in motom konkurenčnost in tekmovalnost v globalnem okolju in jim tako upogibajo hrbtenico. Pa se je dostikrat izkazalo, da so ravno ti bolj družbeno odgovorni, da se udeležijo kakršnih koli demonstracij, ki tudi niso ravno neposredno povezane z njihovim hipnim položajem. Za dvig minimalne plače na primer, ker se zavedajo, da bodo, če bodo brez izobrazbe, morda nekoč, ko ne bodo mogli biti več tako učinkoviti, oni predmet zvijanja rok. In na tak način smo mladi razdeljeni še na študente, ki se jim ponavadi reče »večni študent«, in mlade redno zaposlene, ki se jih redno pošilja »nazaj v šolo«.

Podjetja si pa mirno pomagajo s tem nadomestkom, in sicer z zaposlovanjem prek študentskega servisa ali prek pogodb za določen čas, skozi katerega dosegaajo numerično eksterno fleksibilnost, kar je sistemska značilnost, pravi prof. Miroslav Stanojevič s FDV. Temeljno vprašanje je, ali je to sistemska napaka. Po njegovem mnenju ni, saj je z zavarovanjem jedra varnih zaposlitev zaščiteno jedro kompetenc in znanj, ki so za ta podjetja pomembna. »Če bi trg delovne sile popolnoma deregulirali, bi ukinitili to varnost, posledično pa destabilizirali razmerja v teh podjetjih in sesuli kompetence na katerih ta podjetja, zelo pomembni izvozniki, stojijo ali padejo. Tako da je to jedro vitalnega pomena za preživetje teh podjetij.« A ravno tu nastane tudi problem mladih. Skoraj dvajset odstotkov vseh zaposlenih, ki so mladi, je v času krize izgubilo zaposlitev. To so ljudje, ki ne hodijo na Zavod za zaposlovanje, pravi Stanojevič in dodaja, da si tako študenti, če so študenti, podaljšajo študentski status, dejansko pa padejo nazaj na breme svojih družin, staršev, ki so zaposleni za nedoločen čas. Breme za te ljudi torej prevzema družina in ne država, saj gredo stroški na račun družin in razširjenih družin in ne države, tako pa tudi amortizer krize postane družina, zaključí Stanojevič.

Študenti pa ne samo, da se ne zavzemamo za druge, niti zase in za svojo prihodnost se ne. Spimo. Hkrati pa, saj vemo, kaj so rekli že davno: deli in vladaj, samo da smo se mi odtujili sami, malo so nam pa pomagali ■

Evropocentrična ekscentričnost

Robert Bobnič

Pred dobrim polletjem se je – sredi glasnosti sprejemanja novih pravnih temeljev evropske integracije – v Sloveniji v tihi prisotnosti mikrofizike oblastnih razmerij zgodila morda mnogo pomembnejša finalizacija konstitucije krasnega novega evropskega reda kot je nedavno sprejetje lizbonske pogodbe. Gre za spremembo slovenskega standarda za razporeditev črk na tipkovnici. Glede na kronično stanje evropskega duha, bomo po novem s prsti lažje posegali po znaku za evro, jugo črki ć in đ pa bosta dosegljivi s pritiskom na dve tipki hkrati. Karikirano povedano, se je s tem na banalni, vsakdanji mikroravni – in ta v svoji vidnosti vedno skriva največ nevidnosti – končal postsocialistični pohod iz nekdanjega bratstva in enotnost v evropsko družino narodov. Morda bi bilo kljub patologiji ratifikacijskih postopkov novih EU pogodb bolje kot pod prste evrobirokratom in uradnim ideologom, potrebno včasih pogledati pod lastne.

Tako kot v neoliberalni vladavini korporativnega kapitalizma država ne izginja in ne izgublja svojo moč, preprosto jo le prekanalizira, tako tudi v multikulturalnosti nacionalizem samo kameleonsko spremeninja barve.

S tem nikakor ne trdim, da je lizbonska pogodba sekundarnega ali ničnostnega pomena, pač pa, da je del evrocentrizma, ki je tako zarezan v naše dojemanje EU stvarnosti, da sega tja do konca naših prstnih konic. Lizbonski kontraktualizem je dodal lep formalni pečat novi evrocentrični ekscentričnosti. Le-ta je nova etapa, zgostitev, kar dogodek v zgodovini evropske ekspanzije – mimogrede, v svojih temnih obdobjih si je združitve Evrope nadela tudi ime nacizem. Evrocentrizem je dominatni miselni sistem, mitologija, ki se središči okoli dojemanja evropskosti kot nečesa dobrega samo po sebi, s tem pa EU kot civilizacijsko poslanstvo, kot absolutno objektivnost – samo dejanje zgodovine. Kot v svoji knjigi Evroza ugotavlja Mitja Velikonja, je počelo logike novega evrocentrizma zamenjavanje imena Evropska unija z Evropo, se pravi enačenje ne dolgo nazaj nastale politično-ekonomske skupnosti z geografsko-zgodovinskim imenom celine.

Morda se na tem mestu velja spomniti eno izmed tez, ki jo je pred kakšnim letom v enem izmed svojih domačih predavanj navrgel Slavoj Žižek. Namreč, za ponazoritev odnosa med označevalcema Amerika in Evropa, je animiral teorijo ameriških neokonservativcev, ki Evropo vidijo skozi optiko Kantove ideje o večnem miru: Evropejci se obnašajo, kot da je EU že področje »večnega miru, svet zaprt vase s svojimi nadnacionalnimi institucijami, mir, relativna prosperiteta, kot da smo že zunaj zgodovine, ni več vojne, ni več pravih nasprotij, neke vrste uživaštvo, vse je stvar dogovora, multikulturni mir itn. Američani pa imajo še to heroično, bojevito držo nacionalne države – 'ne, nismo v postkantovskem svetu, še so sovražniki pripravljeni za bitko itn'.« Ključna poanta je seveda v tem, da je evropsko mitično (samo)dojemanje možno le z avoljo zunanje politike ZDA, ki z intervencionizmom, vojnami po svetu opravi ves umazani posel. Kljub temu, da gre za izrazito simplificiranje kompleksnih tematik, kar hipoma dodaja tudi Žižek, je vendarle nekakšna podstavka, ki obelodanja mitološke temelje EU delovanja. Simptomatično novinarka Dela ob Klausovem »usodnem da« lizbonski pogodbi ter z obveznim aludiranjem na obletnico padca berlinskega zidu zapiše: »Če je tedaj grozila celo jedrska vojna, danes meje padajo kakor za stavo, vojne med članicami EU si je težko predstavljati. Prihodnost EU mora biti enako svetla, kakor je bila bližnja preteklost«. Res je – tokrat se vojna ne bije med, temveč na mejah (tako na robu, šengenu, kot v središčih). Sovražnik ni subjekt, ampak pojav – vojne proti terorizmu, imigraciji, drogam, kadištvu, kriminalu; podoba sovražnika – grešnega kozla –, ki se prilepi pojavu je nestalna in krožna (musliman, Rom, narkoman, Neevropec, kadilec ...).

Tako novi evrocentrizem (EU) poleg vključevanja – sprejemanja – povzroča nova izključevanja. Ali: s tem, ko vključuje, obenem izključuje. Problem pri EU ni toliko, kaj je novega, marveč kaj ostaja enako oz. kako je staro (imperialistični, kolonialistični in tudi totalitarni družbeni odnosi) preoblikovano v novo. Še več: EU je novi malik, novo uobličenje gnilosti evropskega duha, ki ga že davno pred 2. svetovno vojno detektira Nietzsche.

Evronacionalizem

Tako kot v neoliberalni vladavini korporativnega kapitalizma država ne izginja in ne izgublja svojo moč, preprosto jo le prekanalizira, tako tudi v multikulturalnosti nacionalizem samo kameleonsko spremeninja barve. Po primer ni treba daleč. Lanskoletni evronacionalizem ob blokadi hrvaških pogajanj za vstop v EU z vsemi peripetijami o meji na morju, je vsekakor novo poglavje v izgradnji slovenske narodne identitete. Takšna enotnost in odsotnost resnih kritičnih premislekov – znotraj javnih govorov bi jih verjetno lahko prešteli na prste ene roke – je primer za v anale. To seveda ni nikakršno naključje, ostanek preteklosti ali vpliv desnice. Evropa, EU je namreč skozi svojo poenotujočo logiko – postmoderni topel objem, ki različnosti otopi le preko vprege v lastni voz – rodovitna zemlja za vznik novih, prefinjenih nacionalizmov. Šele znotraj EU okvirja se rojeva nekakšen »novi« nacionalizem – z novimi in starimi izključevanji. »Uresničile so se tisočletne sanje«, smo slišali 1. maja 2004, »borili se bomo za Slovenijo, za nacionalne interese«, žlobudrajo evro poslanske in poslanci.

Tovrsten evronacionalizem pa ni kar enačaja »starega«, »desničarskega«, »vulgarnega«; slednji je hrbtna stran, nekakšen eksces, ki na plano prinese vso nesnago, ki se po tiho vseskozi dogaja. Medtem ko se je domača javnost smejala in celo obsojala prigode slovenskega naroda sina Marjana Podobnika ter izvenparlamentarne Stranke slovenskega naroda, so liberalci veselo uporabljali nacionalistično retoriko, levo-sredinski premier pa je na novinarskih konferencah ponavljal tipično mitološko rečenico: »ne bomo odstopili niti za meter slovenske zemlje« - vse s široko podporo javnosti. Postsocializem lepo pokaže vso krščanstvo modernih političnih tvorb. Vladarji so pač pastorji naroda in ne glede na to, kakor je obrnjen plašč – desno, »levo«.

Tudi nacionalistični kulturni pojavi, ki so nastali vštric – nenaključno – z vstopom Slovenije v EU (turbofolk, domoljubna mladina tipa Tukaj je Slovenija idr.) niso kakšen reakcionarni moment v smislu »izgubili smo svojo nacionalno suverenost, slovensko

kulturno identiteto«. Logika teh pojavov ni regresivna, temveč paradokсно, progresivna. Ne rinejo nazaj na kakšno kmečko idilo – Kmetijo –, ampak naprej v – evropsko družino narodov – šele tam naj bi se pred Drugimi ohranili (dotrajani) kozolci in seniki. Šolski primer takšne evroruralne mitologije je oddaja Na zdravljel, ki so jo pripravili ob koncu predsedovanja Slovenije Svetu EU. Kajpak – na Brdu pri Kranju, »biseru Slovenije«, ki je bil šest mesecev »center Evrope«.

Evronacionalizem pa tudi ni protipol, negativeta evropske identitete. Prej je njen že obstoječi del. »Rešitev« evropske integracije ni nikakršna ideologija EU identitete. Vsakršna evropska identiteta in EU državljanstvo ni nič drugega kot nova oblika totalizacije, nova hermetična tvorba, ki za ohranitev svojih meja v končni fazi animira vsa sredstva.

Evrokolonializem in Zahodni Balkan

To pa tako ali tako že počne. »[V]sako evropsko združevanje je vedno potekalo z novimi izključevanji, vsaka nova Evropa je nastala z zavračanjem nove Neevrope, sovražnost do vsega neevropskega in posledično njegova podreditev je del same konstrukcije evropskosti [...] v samem jedru tvorbe evropskih nacionalnih držav so všteti – v običajnih interpretacijah sicer potisnjeni – etnično, kulturno in versko čiščenje, nasilno nacionalno homogeniziranje, asimilacija in prisilna preseljevanja«, pravi Velikonja. Evropa (EU) se tako kot vsaka identiteta ustvarja relacijsko in negacijsko. Evropa je vse tisto, kar Neevropa ni. Tipičen primer Neevrope je Balkan. Dandanes je civilizacijska ločnica, na kateri sloni Evropa, jasna: ali civilizirana, mirna, čista, prosperitetna Evropa ali barbarski, nemiren, umazan, nasilen Balkan. Seveda je takšna podoba Balkana primer starega novega izključevanja. Balkanske države in kulture so Neevropske evroeno zaradi izključitve iz procesa EU integracije in evrocentristične podlage enačenja EU z civilizacijsko evropskostjo. Tako se je vzpostavil, sicer zgodovinsko pogojen, odnos nadmoči – EU dandanes postavlja pogoje za vstop v zvezo, v evropskost. Vključitev v Evropo – znova? – je možen le preko predhodne izključitve. Dominacijski odnosi moči in podreditve pa ostajajo enaki.

Eden izmed novejših evrocentričnih umotvoren, ki podpirajo takšne dominacijske odnose, je dandanes vsenavzoč pojem zahodni Balkan. Tanja Petrović je v študiji Dolga pot domov: reprezentacije zahodnega Balkana v političnem in medijskem diskurzu pokazala, da gre za izrazito ideološki in politični termin, ki je novi Drugi, torej tisti, skozi negacijo katerega se konstituira sama EU. »Na vprašanje, kaj je zahodni Balkan, dobimo odgovor samo, če ga preobrnemo z negacijo in vprašamo, kaj zahodni Balkan ni. Odgovor se ponuja sam – ni Evropska unija«. Če bi imel zahodni Balkan kakšno geografsko kvaliteto, potem se lahko malce začudimo in popraskamo za ušesi – zakaj potemtakem ničesar ne slišimo o severnem, južnem, vzhodnem Balkanu?

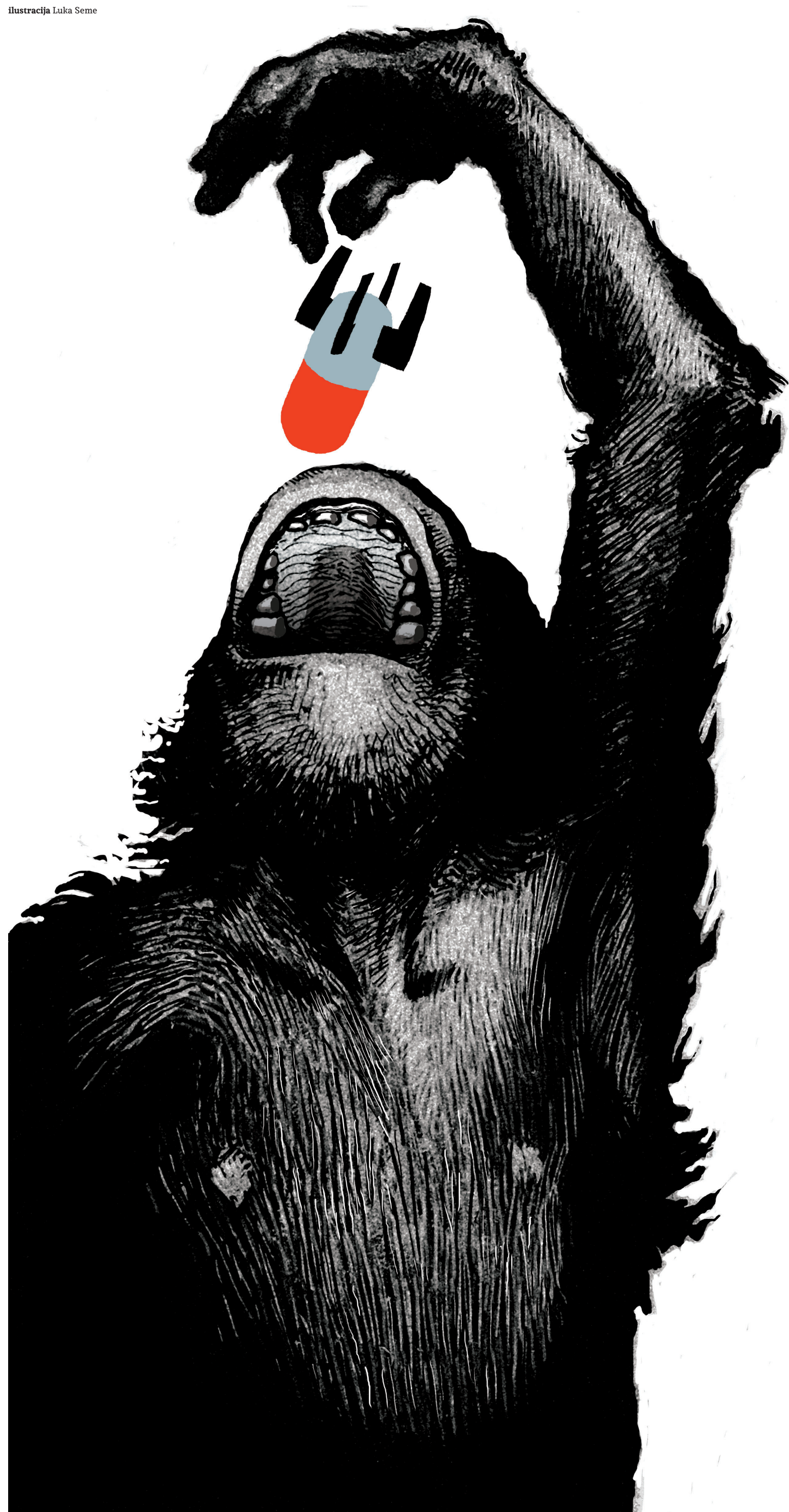
Zahodni Balkan pa ni tisti, ki je odpisan. Nasprotno, je tisti, ki si strastno želi v Evropo, vse kar rabi je, da mu Evropa pokaže pot. Ta vsakodnevna metafora približevanja Evropi kaže na kolonialističen odnos: Drugega, nevednega, v breznu neukosti je potrebno spraviti na pravo pot, ga naučiti, skratka civilizirati. Z drugimi besedami to tudi pomeni odpreti trge, prost pretok kapitala. Prava paternalistična patetika se je prikazala pred kratkim, ko je EU odpravila vizume za državljane Srbije, Črne gore in Makedonije. Ob tem je seveda spregledano, da je (bil) vizumski režim posledica evropskega izključevanja, ki nastaja ob EU integraciji. Za kljuko torej drži vedno en in isti gospodar. Še enkrat: odnosi moči se z vsakim odprjem reproducirajo – vrata se odprejo v toliko, v koliko se potem znova zaprejo.

Nenazadnje pa je logika evrokolonializma dočela regijska. Slovenija npr. poudarja lastne (ekonomske) interese za vstop držav bivše Jugoslavije v EU in se – tipično postkolonialistično – predstavlja kot ekspert za zahodni Balkan. Takšno vzpostavitev gospodstva in pozicioniranja moči pa je zmóžno udejanjenja šele znotraj oblastnega režim EU, zunanje naddoločitve, ki (članicam) omogoča pogojevanje in penetriranje v svoje interesne sfere. Kako se vse skupaj kaže v odnosu do Hrvaške, verjetno ni potrebno še enkrat ponavljati. Lahko pa se spomnimo najnovejši korporativistični podvig vzpostavitve Mobitelovega omrežja na Kosovu. Ob vsem skupaj pa velja parafrazirati besede bivšega hrvaškega premierja Sanaderja, ki je ob zagotavljanju Srbiji, da se ob njihovem vstopu Hrvaška do Srbije ne obnašala tako kot Slovenija do nje, že nakazal novi evrokolonialistični odnos v nadaljnjem širjenju EU.

Krotkost skepticizma

Pričujoč sestavek ni evroskepticizem. Slednji je še ena plat evro(centričnega) kovanca. Večno metanje evro kovancev ima tako večno vračanje evro plati. Ne gre za odnos ali nadnacionalna EU ali stara suverena nacionalna država, pač pa za samo enoumje, totalno harmonijo, politični in javni konsenz, ko gre za govor o EU; za vso hlapčevsko instinktivnost, ki jo kažejo domače politična, medijska in tudi popularnokulturna delovanja. Problem demokracije namreč ni v disenzu, ampak v popolnem skladju, konsenzu. In tukaj nas zgodovina res lahko (na)učí. ■

ilustracija Luka Seme

Zrelostni izpit človeštva

Blaž Zupančič

Wilhelm Röntgen si je leta 1985 z žarki X ponesreči slikal kosti svoje dlani. Od vseh izumov v človeški zgodovini se je ta najhitreje uveljavil v javnem življenju – takoj so ga začeli uporabljati v medicini za pregled polomljenih kosti. Da določeni elementi razpadajo in ob tem sproščajo elektromagnetne valove z veliko energijo je odkril Henri Becquerel že leta 1896. Leta 1919 je Ernest Rutherford prvi namenoma cepil atom dušika z obstreljevanjem tega z alfa žarki. Ob vseh teh poskusih je kmalu postalo očitno, da se v vseh atomih skriva ogromno energije, samo pravilno jo moramo zbezati iz njih. Človeštvo je kmalu spoznalo, da je na pragu novega velikega odkritja, ki bo spremenilo svet.

Ameriška vlada je med letoma 1942 in1946 v strogi tajnosti pod tajnim imenom Manhattan project v Los Amosu in drugod po državi razvijala novo orožje, za katerega so vsi vedeli, da bo močnejše od česar koli v vsej človeški zgodovini, a nihče ni zares vedel, kako močno bo. Vedeli so, da se v atomu skriva ogromna energija, ki samo čaka, da jo sprostimo. Pripeljali so vse najboljše fizike tistega časa, da bi razvozlali skrivnost, in kmalu jim je to tudi uspelo. A ob prvi detonaciji niso niti približno vedeli, kaj se bo pravzaprav zgodilo. Eden od scenarijev je bil celo, da se bo sprostilo toliko energije, da se bo vnela celotna atmosfera. Kaj je sledilo, vemo... Američani so leta 1945 odvrgli jedrsko bombo na japonsko mesto Hirošima.

Osnovna šola GMO

Charles Darwin je leta 1859 v svoji knjigi O izvoru vrst predlagal nekaj nepredstavljivega. Trdil je, da so vse živalske vrste na nek način povezane med seboj in izvirajo iz enega skupnega prednika. Življenje v naravi naj bi se zelo počasi spreminjalo. Tako počasi, da sprememb ne vidimo, a v vsaki vrsti bi v določenih neugodnih razmerah preživel le tisti posamezniki, ki bi bili nate najbolj prilagojeni. Ti bi svoje lastnosti prenesli na potomce, ki bi bili prav tako prilagojeni na neugodne razmere za življenje. A znanstvenike je dolgo časa mučilo vprašanje, v kakšni obliki se dedna informacija o lastnostih posameznika prenaša s staršev na potomce. Odgovor sta našla James D. Watson in Francis Crick, ko sta leta 1953 razvozlala uganko strukture DNA.

V nasprotju z idejo o evoluciji in odkritjem dejanskega genskega materiala, pa je zamisel o spreminjanju genetskega koda paradoksalno stara! Kmetje jo uporabljajo že od začetka civilizacije. Nekaterim divjim živalim smo spremenili naravni genski material tako, da smo za nadaljnjo razploditev izbrali samo živali, ki so imele za nas zelene lastnosti. S časom nam je uspela neverjetna stvar! Dobili smo nove živalske vrste – nabor domačih živali, ki so sicer podobne divjim, a so nam dajale več mleka, imele mehkejšo volno, bile bolj mesnate ali pa so bile samo smešno majhne in ljubke. Če samo pogledamo sodobne pasme psov vidimo, kako uspešno in s koliko domišljije je človek uspel spremeniti divjo žival.

A nekako nam to ni bilo dovolj ... Ko smo spoznali, da bi lahko genski material spremenjali ne samo z izborom staršev, ampak tudi z načrtnim posegom v molekulo DNA, je bilo človeštvo pred vrati nove dobe. Dobe genskega inženiringa. Dobe GMO – gensko modificiranih organizmov. Ta nam omogoča, da lastnost, ki jo ima neka določena vrsta, na primer podgana, vnesemo v drugo, s katero se prva seveda ne more pariti, na primer v solato. Primer ni izbran naključno! Ko določen podganji gen vnesemo v genski zapis solate, ta poskrbi, da solata proizvede več vitamina C.

Gensko spremenjena hrana ima neskončen potencial. Z njo bi lahko omejili uporabo gnojil in pesticidov. Lahko bi izkoreninili bolezni zaradi slabe prehrane. Lahko bi povečali plodove rastlin in imeli več pridelka. Lahko bi rastline obvarovali pred škodljivci in zajedalci. Hrano bi lahko gojili v neugodnih razmerah za rast in tako zmanjšali ali izkoreninili lakoto. Naj ne bo pomote ... Gensko spremenjena hrana se goji, proizvaja in uživa v večini svetovnih držav! Z njo so izkoreninili skorbut na Kitajskem, bolezen pomanjkanja vitamina C, tako da so v riž vstavili gen, ki poskrbi, da ga t. i. zlati riž vsebuje. Veliko zdravil, ki jih danes uživamo, je pridobljenih iz bakterij, ki so jih gensko spremenili, da izločajo želen zdravilni produkt . V Ameriki vsako leto poteka mednarodno študentsko tekmovanje projektov gensko spremenjenih strojev (iGEM) in Slovenija je že trikrat zmagala v svoji kategoriji. Gensko spremenjene bakterije nam proizvajajo plastiko, v čistilnih napravah razgrajujejo naše fekalije in počnejo še mnoge druge reči. V nadziranem okolju (čistilnih napravah, laboratorijih, industrijskih obratih itd.) so vse okoli nas.

Postopek za gensko spreminjanje organizmov je razmeroma enostaven in celo del evolucije, kot horizontalen prenos genov. Nekateri virusi imajo sposobnost vnosa svojega dednega materiala v gostiteljsko celico. Tako okužena celica zaradi tega proizvede proteine, ki jih virus potrebuje za lastno izgradnjo. Poznamo celo viruse, ki za celoten razmnoževalni krog potrebujejo več različnih gostiteljev. Vse, kar človek naredi, je, da virusu, ki mu rečemo tudi vektor, spremeni dedni zapis, nato pa določeni organizem (od bakterij, kot je Escherichia coli, do višje razvitih rastlin, kot je koruza, ali živali, kot so miši in podgane) izpostavi virusu, da ta vstavi lastno, modificirano DNA v gostiteljevo celico. Izberemo samo organizme, kjer potrdimo vnos dednega materiala, in to je vse. Dobili smo svoj gensko spremenjen organizem.

Znanost si prizadeva razviti genske knjižnice, kjer bi organizmom najprej določili celoten genski zapis – genom, nato pa določili, za kaj je vsak od genov odgovoren. Kasneje, ko bi želel znanstvenik določeno lastnost vpeljati v nek organizem, bi v knjižnici našel primeren gen in z njim organizem modificiral. Zdi se, da od tu do izgradnje celotnih organizmov, kot grad iz Lego kock, ni prav dolga pot.

Ni vse zlato, kar se sveti

In tu se začne povezava zgodbe jedrske bombe z zgodbo o gensko spremenjeni hrani. Jedrska energija nam je dala možnost vpogleda v človeške kosti, ne da bi človeka razrezali, odprli in pogledali, kaj se tam dogaja. Imela je potencial, da nas za vedno reši fosilnih goriv. Kasneje smo iznašli še nešteto vrst uporabe jedrske energije. Ampak mi smo tehnologijo uporabili tudi za izdelavo jedrskih in kasneje vodikovih bomb, te pa smo uporabili za uničenje mest, poboj stotisočev ljudi in ustrahovanje narodov. In vedeli smo, da to ni dobro. Še vedno vemo! In vendar je na svetu še danes okoli 77.000 kosov jedrskega orožja! Svetovni voditelji lahko kadar koli začnejo vojno, katere rezultat bo popolno uničenje obličja Zemlje.

Kot znanstveniki niso vedeli, ali se bo ob detonaciji prve atomske bombe vnela atmosfera, danes nimamo pojma, kaj se bo zgodilo, ko se srečajo gensko spremenjeni in naravni organizmi. Gensko spremenjeni organizmi so tako malo spremenjeni, da se lahko spolno razmnožujejo z naravnimi. Tako bi naravni organizmi, z rekombinacijo genov, s časom podedovali umetno vnesene gene svojih staršev. Nekaterे ljudi skrbi pojav novih alergenov, drugi imajo upravičen pomislek o tem, da ni vseeno, kam gen vstavimo (virus gen v izbran organizem vstavi naključno), tretji menijo, da je življenje v naravi preveč komplicirano in ga še ne razumemo dovolj, da bi se lahko igrali boga, spet četrti imajo pomisleke glede tega, da imajo v svoji solati podgane. Ampak znanost bi s časom, ogromno vloženega denarja in truda uspela razvozlati, odpraviti ali pa vsaj zelo zmanjšati nezaželene učinke gensko spremenjene hrane.

A pravi problem se po mojem mnenju skriva drugje. Človek je jedrsko energijo uporabil za izdelavo orožja za množično uničevanje! Prva je bila Amerika in v času, ko je bila najmočnejša svetovna velesila, ji nihče ni upal reči, da tega ne sme početi. Poskusi z jedrskim orožjem so danes prepovedani, prav tako njegovo razvijanje in izdelava. Danes gensko spremenjeno hrano razvijajo ogromne multinacionalke, ki si prizadevajo za čim večji dobiček s čim manj stroški in čim večji delež, če ne kar monopol na svetovnem trgu. In gensko spremenjena hrana jim to s svojim neskončnim potencialom lahko omogočil

Največja proizvajalka gensko spremenjene hrane danes je ameriška multinacionalka Monsanto. Ta ima iz zgodovine že zelo umazane, celo krvave roke. Razvijali in tržili so pesticide, kot je DDT, ki je bil svoj čas čudežni zatrjevalec plevela, danes vemo, da je bil ekološka katastrofa, ki je uničeval celotne ekosisteme in to še počne, saj v vseh državah sveta še ni prepovedan in ga veselo uporabljajo. Izkazalo se je tudi, da ga morajo s časom za isti učinek uporabiti vedno več, ker se organizmi, ki jih želi iztrebiti, nanj prilagodijo. Drugo umazano poglavje Monsanto je izdelava kemikalije Agent Orange za ameriško vojsko, ki ga je ta uporabila v Vietnamu. Kemikalija naj bi uničila samo džunglo in rastline, tako da te ne bi več nudile zaščite vietnamskim upornikom in bi jih vojska lažje našla. Izkazalo se je, da je kemikalija strupena tudi za ljudi in živali. Izpostavljenih je bilo 4,8 milijona ljudi, 400.000 ljudi je umrlo ali bilo pohabljenih, 500.000 otrok se je na področjih, kjer so Agent Orange uporabili, rodilo s telesnimi deformacijami. V Ameriki je Monsantoov kemijski obrat v Annistonu 40 let v bližnje zalive spuščal strupene kemikalije živega srebra in PCB-jev. Plačati so morali 700 milijonov dolarjev zunaj sodne poravnave. In spisek se nadaljuje. In je dolg. A problem je še večji zato, ker ima Monsanto toliko denarja, da z lobiranjem v ameriškem senatu poskrbi, da so zakoni napisani njim po godu, kar je predvsem očitno na področju zakonodaje patentov. Monsanto si prizadeva, da bi za svoje novorazvite gensko spremenjene organizme pridobil patente. Razlog je preprost. Kmet, ki je od Monsanto kupil seme in vzredil koruzo, njenih plodov ne sme uporabiti za nadaljnjo pridelavo koruze v naslednjem letu, ampak mora novo seme spet kupiti od Monsanto, ker je seme Monsantoov patent in jim ga je pridelovalec koruze ukradel, če ga je pridelal na koruzi. Stvar gre še dlje! Patent, ki bi ga pridobili za gen, ki v je v prašičih odgovoren za to, da so še posebej mesnati, se nahaja tudi v določenih naravnih vrstah prašiča. Tudi če nisi nikoli imel stika z Monsanto in se ne ukvarjaš ravno z genskim inženiringom na prašičih, imaš pa kmetijo pasme prašičev, ki so posebej mesnati, te lahko Monsanto toži, ker si jim ukradel patent. Poudariti je treba tudi dejstvo, da njihova gensko spremenjena koruza za svojo rast potrebuje kemikalijo, imenovano Roundup, ki zavira plevel in uničuje zajedalce, za človeka in živali pa naj ne bi bila škodljiva. Gen, ki je bil vstavljen v to koruzo, je že zašel v naravno koruzo. Bodo s časom vsi kmetje za gojenje koruze morali kupovati Roundup od Monsanto? Ker pa se zajedalci, kot rečeno, na pesticide privajajo, morajo kmetje vsako leto uporabiti več Roundupa za enak učinek. Monsanto trži tudi gensko spremenjen bombaž v Indiji. Tam je odkupil vsa manjša podjetja, ki so prodajala seme za bombaž, tako da ima sedaj v državi monopol. Vsi kmetje morajo tako seme bombaža kupovati pri Monsanto in da ta bombaž uspeva, seveda kupiti tudi Roundup. Manjši kmetje, ki si vse večjega stroška ne morejo privoščiti, najamejo kredite, ki jih ne morejo odplačati, in s časom propadejo ali naredijo samomor (pogosti so primeri, ko spišejo kar Roundup). Obstajajo pričevanja, kako si je Monsanto zamislil svet, kjer bi vsi ljudje hrano kupovali od njih. S tem, komu bi hrano prodajali, bi lahko upravljali z vladami držav in celimi narodi. Kdo se bo ogromnim multinacionalkam postavil po robu? Kdo jih bo prisilil v to, da ne počnejo nagnusnih stvari v zasledovanju želje po vedno večjih zaslužkih? S kakšnimi mehanizmi, če imajo toliko denarja, da si pišejo zakone po lastnih željah?

Največja ironija pa je v tem, da je kljub dovoljenju za pridelavo gensko spremenjene hrane v svetu vedno več lačnih ljudi. Pridelek se večja vsako leto in lakota svetovnega prebivalstva je vedno hujša! Hrane je dovolj, vendar ne pride do vseh ljudi.

In živeli so srečno do konca svojih dni?

Uporabo jedrskega orožja smo sčasoma omejili in kočno prepovedali njihovo uporabo, proizvodnjo in razvoj. Je za jedrsko bombo in smrt stotisočev ljudi kriva jedrska tehnologija? Ne, krivi so ljudje, ki so jo za ta namen izrabili. Bo tudi gensko spremenjena hrana čez nekaj let, ko bomo ugotovili, da so bili njena nespametna uporaba in premalo raziskav krivi za poboj morda milijonov ljudi, prepovedana? Ne vem. Vem pa, da ne bo kriva tehnologija, krivi bomo ljudje. Ključno vprašanje je, kdo lahko razpolaga s to tehnologijo, komu zares zaupamo, da bo z njo delal le dobro, in kako preprečiti drugemu, da bi jo uporabil v slabe namene. Nam je pri jedrski tehnologiji to uspelo? Zato je tako ključno, kaj bomo naredili na zrelotnem izpitu, ki ga moramo v tem trenutku zgodovine opraviti. In opraviti ga moramo z odliko, sicer nam bo kasneje zelo žal ■

Zdi se, da od tu do izgradnje celotnih organizmov, kot grad iz Lego kock, ni prav dolga pot.

Ekologija za dvomljivce Simon Tertnik

Če zanemarimo pisanost spektra stališč, ki jih imamo posamezniki do problematike, in malo poenostavimo, lahko ugotovimo, da glede globalnega segrevanja in podnebnih sprememb kot posledičnega pojava obstajata dva pola. V protieko-

loškem so stališča v razponu od zanikovalcev obstoja do zanikovalcev pomembnosti podnebnih sprememb, v nasprotnem, torej v proekološkem taboru so vsi od globokih ekologov do vseh, ki enostavno mislijo, da onesnaževanje že ni v redu.

Ob množstvu člankov, ki zadnje čase polnijo strani časnikov in ki nam, nevednim pripadnikom mase, posredujejo najbolj različne, pogosto kontradiktorne podatke v zvezi z (ne)obstojem problema, se človeku zastavlja resno vprašanje: komu verjeti?

Izvemši skrajne posameznike, je raznolikost informacij, ki jih beremo, poslušamo in gledamo, mnoge od nas pripeljala do osebne razcepljenosti in s tem do stanja, v katerem nimamo med dvema skrajnostma, in sicer med paniko pred apokaliptičnimi napovedmi na eni in apatičnostjo oziroma popolnim ignoriranjem na drugi strani. Paradoks, ki je neločljivo povezan s fenomenom globalnega segrevanja, je v tem, da znanstveno-politično prepričevanje o nevarnosti uresničitve »armagedon« scenarija ljudi na globalni ravni ne uspe motivirati. To kaže že pregled objav na forumih in blogih, ki pa ga potrjujejo tudi raziskave javnega mnenja. Na svetovni ravni smo še vedno zelo daleč od konsenza o tem, da je globalno segrevanje obstoječ in splošno škodljiv pojav. Ravno grozljivi opisi konca sveta so tisti, ki s svojo nepredstavljivostjo pasivizirajo ljudi. Dovolite mi torej, da se za trenutek oddaljim od enoličnih diskusij o utemeljenosti bodisi ene bodisi druge izmed omenjenih strani in poskusim predstaviti problematiko podnebnih sprememb na način, ki bi nas utegnil premakniti z mrtve točke.

Globalno segrevanje je pojav, ki bo, če je verjeti prevladujočemu mnenju med znanstveniki, imel vplive na naš planet, ki se nam zdijo skoraj nezamiisljivi. Poplavljanje kopnega in posledično stomilijonsko preseljevanje narodov, spreminjanje podnebja in posledično kopičenje vremenskih katastrof, spreminjanje stalnih vetrov in morskih tokov, manjšanje biotske raznolikosti ter pomanjkanje vode, če naštejem le najbolj popularne. Ekstremnost napovedi, ki so kot tema stalnica preko dnevnoinformativnih oddaj prišle že v vse pore družbe, neposredno postavlja pod vprašaj obstoj človeške rase na Zemlji. To pa me pripelje na nenavadno, a pravzaprav očitno misel, da globalno segrevanje v človeški zgodovini ni prvi pojav, ki bi nam stregel po eksistenci, temveč le eden izmed mnogih takšnih pojavov, ki se slučajno vrši za časa naših življenj.

Ob množstvu člankov, ki zadnje čase polnijo strani časnikov in ki nam, nevednim pripadnikom mase, posredujejo najbolj različne, pogosto kontradiktorne podatke v zvezi z (ne)obstojem problema, se človeku zastavlja resno vprašanje: komu verjeti?

Ob množstvu člankov, ki zadnje čase polnijo strani časnikov in ki nam, nevednim pripadnikom mase, posredujejo najbolj različne, pogosto kontradiktorne podatke v zvezi z (ne)obstojem problema, se človeku zastavlja resno vprašanje: komu verjeti?

Izvemši skrajne posameznike, je raznolikost informacij, ki jih beremo, poslušamo in gledamo, mnoge od nas pripeljala do osebne razcepljenosti in s tem do stanja, v katerem nimamo med dvema skrajnostma, in sicer med paniko pred apokaliptičnimi napovedmi na eni in apatičnostjo oziroma popolnim ignoriranjem na drugi strani. Paradoks, ki je neločljivo povezan s fenomenom globalnega segrevanja, je v tem, da znanstveno-politično prepričevanje o nevarnosti uresničitve »armagedon« scenarija ljudi na globalni ravni ne uspe motivirati. To kaže že pregled objav na forumih in blogih, ki pa ga potrjujejo tudi raziskave javnega mnenja. Na svetovni ravni smo še vedno zelo daleč od konsenza o tem, da je globalno segrevanje obstoječ in splošno škodljiv pojav. Ravno grozljivi opisi konca sveta so tisti, ki s svojo nepredstavljivostjo pasivizirajo ljudi. Dovolite mi torej, da se za trenutek oddaljim od enoličnih diskusij o utemeljenosti bodisi ene bodisi druge izmed omenjenih strani in poskusim predstaviti problematiko podnebnih sprememb na način, ki bi nas utegnil premakniti z mrtve točke.

Globalno segrevanje je pojav, ki bo, če je verjeti prevladujočemu mnenju med znanstveniki, imel vplive na naš planet, ki se nam zdijo skoraj nezamiisljivi. Poplavljanje kopnega in posledično stomilijonsko preseljevanje narodov, spreminjanje podnebja in posledično kopičenje vremenskih katastrof, spreminjanje stalnih vetrov in morskih tokov, manjšanje biotske raznolikosti ter pomanjkanje vode, če naštejem le najbolj popularne. Ekstremnost napovedi, ki so kot tema stalnica preko dnevnoinformativnih oddaj prišle že v vse pore družbe, neposredno postavlja pod vprašaj obstoj človeške rase na Zemlji. To pa me pripelje na nenavadno, a pravzaprav očitno misel, da globalno segrevanje v človeški zgodovini ni prvi pojav, ki bi nam stregel po eksistenci, temveč le eden izmed mnogih takšnih pojavov, ki se slučajno vrši za časa naših življenj.

Ne glede na to, kako smešne, neumne ali neutemeljene se nam danes zdijo zgodbe o vesoljnem potopu, verovanja o božji sodbi leta tisoč ali prepričanje raziskovalcev iz 17. stoletja, da bo človeška rasa izumrla zaradi pomanjkanja hrane, je dejstvo, da so takrat živeči ljudje v to verjeli. Skozi zgodovino se je zvrstila cela kopica pojavov, ki so v očeh v tistem zgodovinskem trenutku živečih ljudi pomenili realno možnost »konca sveta«. Ob teh prav nič revolucionarnih ugotovitvah pa nas le še korak loči od tega, da označimo vseobsežnost pojavnosti globalnega segrevanja v našem času kot nič več kot le še eno različico scenarija o »koncu sveta«, ki se bo prihodnjim rodovom

zdela prav tako smešna, neumna ali neutemeljena, kot se nam zdijo nakazane različice prejšnjih rodov.

Seveda zgornji odstavek ne presega ravni miselnega eksperimenta, a to ne zmanjša njegove uporabnosti. Poanta, ki jo želim uveljaviti, je naslednja: ujetost celote našega mentalnega dojemanja v dane predpostavke zgodovinskega momenta je tolikšna, da o obstoju nobenega na naš čas vezanega pojava ne moremo biti prepričani. Ta trditev izziva ogorčene vzklike iz naravoslovnega (in še katerega) tabora, zakaj nasprotuje kompleksu temeljnih premis znanosti, ki ustvarjajo predpogoj dojemanju, da znanstveno raziskovanje vodi do znanstvenih, tj. resničnih in v omejenih okvirih neizpodbitnih dejstev. A prav tu poanta šele dobi pravi pomen: tudi znanstveno raziskovanje je le eden izmed spoznavnih načinov in v spoznavnih omejitvah našega zgodovinskega trenutka ga prav nič ne loči od na primer verovanja v nekem drugem zgodovinskem trenutku. Enostavneje rečeno: tako kot smo mi prepričani, da je na fizikalnih spoznanjih osnovan računalniški model zanesljiv način napovedovanja posledic globalnega segrevanja, so bili naši predniki prepričani, da je verovanje enako zanesljivo pri napovedovanju zanje relevantnih zadev.

Po mojem mnenju, kakor sledi iz pravkar zrelativiziranega pojmovanja obstoja globalnega segrevanja, je napačna pot odpravljanja (domnevnih?) vzrokov globalnega segrevanja tista, ki kot predpostavko za svojo legitimnost jemlje sam obstoj pojava. Dejstvo je namreč, da kljub temu da je globalno segrevanje po standardih našega časa nad razumnim dvomom dokazano dejstvo, svetovna populacija ostaja neprepričana. S tem problem reševanja globalnega segrevanja postane popolnoma instrumentalne narave. Ne gre več za vprašanje obstoja pojava, saj ravnanje ljudi od tega očitno ni odvisno, temveč za vprašanje mehanizmov za spodbuditev interesa ljudi, ki so konec koncev nosilci sprememb, za ekološko ravnanje.

Kar preostane, je povezovanje vzrokov za globalno segrevanje z njihovimi eksternalijami, ki so, za razliko od samega globalnega segrevanja, otipljive. V prid zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov in vseh posledic, ki jih takšno ravnanje prinaša, (neodvisno od učinka na globalno segrevanje!) namreč govorijo številni drugi, široko družbeno koristni razlogi. Distanciranje od večne dileme o (ne)obstoju pojava pa nam omogoča veliko več manevrskega prostora za prepričevanje ljudi, da je ekološko ozaveščeno ravnanje v njihovem osebnem interesu. Drugače rečeno: omejevanje CO2 izpustov je v našem skupnem interesu, ker onesnaževanje okolja splošno niža življenjski standard vsem nam, ker neomejevanje CO2 izpustov pušča odprta vrata nebrzdanemu kapitalizmu, ki je družbeno nepravičen sistem, in ker brezobzirno izpuščanje CO2 pomeni, da smo izgubili občutek za golo spodobnost ravnanja s planetom, ki ni le naš.

Zadnje trditve naj ne razburijo ekoloških bralcev. Tudi sam »verjamem«, da globalno segrevanje obstaja in da je resen problem, ki ga treba začeti radikalno reševati; vendarle pa ne mislim, da je globalno segrevanje edini razlog, zaradi katerega bi morali bistveno spremeniti trenutno prevladujoče produkcijske vzorce. Nasprotno: mislim, da je trenuten produkcijski način netrajnosten in nam prinaša več škode kot koristi. Patetika gor ali dol: potrošništvo namesto nedeljskega izleta, televizija namesto družinskega življenja in hiter način življenja namesto pristne sreče. Resnično se ne prištevam med konzervativce, toda življenjskih praks, ki jih vzpodbuja kapitalizem, enostavno ne moremo opredeliti kot kvalitetno življenje. »Ne, hvala,« za eksistenčno nujnost polpne predanosti življenja službi, ki nas ne obvladuje le na delovnem mestu, temveč tudi v prostem času, ko tekamo po gigantskih nakupovalnih središčih in nakupujemo stvari, ki jih ne potrebujemo, in s takšnim početjem le vzdržujemo sistem. In dalje: se vam ne zdi, da nam postavljanje kemičnih tovarn sredi neokrnjenega pragozda, zapepeljevanje Posavja s premogom ali zažig 200 ton kerozina za vsak let čez Atlantik nekako škodi? Boj proti globalnemu segrevanju je boj proti vsemu naštetemu, torej proti praksam, ki vsakemu izmed nas osebno greni vsakdan. Izpusti CO2 (in posledična pojava globalno segrevanje ter podnebne spremembe) so le skrajni, vidni, v popularni kulturi uveljavljeni spoznavni znak celotnega sistema, ki je v svojem bistvu surov in škodljiv ter katerega prakse neposredno morijo vsakega izmed nas.

Namen članka je torej pokazati vsem ekoskeptikom, da vam ni treba »verjeti« v globalno segrevanje, da bi imeli dober razlog za ekološko ravnanje. Ozrite se okrog sebe in našli boste lastne razloge za ravnanje proti statusu quo. Nihče se ne more sklicevati na to, da ne ve, da nas ob nespremenjeni vožnji z avtomobili, ogrevanjem s pečmi na kurilno olje in porabljanju elektrike iz šočtanja čaka (v dobesednem in prenesenem pomenu) zasmrajeno življenje. Če bo poleg tega še segreto, bo imelo vsako današnje ekološko ravnanje v prihodnosti le dvojno težo. Torej pomnite, tovariši – vsakič, ko ugasnete luč, se borite proti kapitalizmu! ■

ilustracija Ana Baraga

Punčka

Polona Sitar

Ko se boš ločila od telesa svoje matere, lepljivega in varnega zavetja, boš obsojena na smrtni greh. Brez vprašanja boš vključena v njihovo Kraljestvo, kjer bo vladalo zlato pravilo: »Du bist unser.« Ne boš imela glasu, ker ti ga bodo takoj, ko te bodo naučili govoriti, odvzeli. Prav tako ti bodo vzeli svobodo odločanja, ker je bila zanje tesnoba pred lastno odločitvijo prehud zalogaj, zato ti bodo to možnost iz svojih dobrih namenov prihranili. Kako že? Aha! Pot v pekel je tlakovana z dobrimi nameni.

Nekje v ozadju boš slišala glas, ki ti bo šepetal, da si med izbranimi, a bo ob nepregledni uniformirani množici enako mislečih apatičnih izbrancev počasi pojenjal. In ko boš končno razumela in ponotranjila slogan »Kupujem, torej sem«, boš zares njihova. Med sprehodom boš na ulicah srečevala tudi takšne, ki tega nikoli niso povsem doumeli – berače in drugo sodrgo –, vendar pa ti bodo služili le kot opomin, da ti spadaš drugam. Razumela boš, da lahko Heglov subjekt to postane samo skozi objekt Drugega. Delala se boš, da verjameš njihovim teorijam zarote, ker jim bodo verjeli ostali. Vse ti bo jasno kot beli dan, a iz vlaka, katerega smer in namen ti ne bosta poznana, ne boš več izstopila, saj bo zunaj njega svet poln nevarnosti, ki ga bodo budno spremljali Psi čuvaji. In potem boš ostala sama, zapletena v svoje misli. Z besedami jih boš poskušala spraviti v red in jih narediti žive. Potrebne ti bodo tako, kot je zrak potreben pljučem. Takrat se boš spet znašla na isti, že prehojeni poti, za katero si mislila, da po njej ne boš več stopala. Ujela se boš v past, ki si jo boš sama nastavila. Pila boš grenko kavo, črno kot noč, a si boš želela sladke, čeprav ti sladkor ne bo dišal. Spet se boš soočala s strahovi, že tako poznanimi in tolikokrat prebrodenimi, a še vedno prisotnimi. Takrat bo skrajni čas, da izstopiš iz vlaka, polnega zakrnelih in razpadajočih vagonov. Mrtvih pogledov. Svinčenih oči. In se podaš na pot. Teci, punčka, teci!!! Ne obračaj se nazaj ... Nikoli več. Takrat bo čas za smeh. Smej se in poi! Praznuj! Kriči, ko bodo tvoja pljuča premogla dovolj zraka. Kriči za vse trenutke, ko si morala biti tiho, usta pa so presušena obnemela. Ničesar drugega ne boš imela kot tisti trenutek. Sedanjost. Potopi se vanjo – vsa. Pojdi ven in si končno vzemi vse, kar tako ali tako veš, da ti je od nekdaj pripadalo. Nihče drug ne bo tega storil namesto tebe. Zate. Nekateri, punčka, temu pravijo egoizem. In ko utrujena še od prejšnjih stvari ne boš videla sonca, pusti, da te dežne kaplje očistijo. Naj dežuje! Ali ni sonce dolgočasno, če sije predolgo? Naj se te dežne kaplje dotaknejo, ti vzamejo vse, kar bi moralo že davno oditi. Naj z njimi odteče vsa umazanija in ves balast.

Učili te bodo, da čas zaceli vse rane, tebe pa bo ob misli nanj še vedno vse skelelo. Takrat bo deževalo v potokih. Spraševala se boš: »Mama, zakaj si me učila, da velike deklice ne jočejo, sedaj pa si ne upam do tebe, ker moram biti v tvojih očeh velika? In oče, zakaj si me naučil, kako mislijo zmagovalci, pozabil pa si mi pokazati, kako se čuti?« In boš. Poskušala boš biti močna in pogumna za obe. Ne boš je pustila na cedilu, kot je to storil on, vendar materinih solz tvoje male ročice otroka ne bodo mogle obrisati. Kako jo je moralo takrat boleti! Pa je ostala. Da reši dom in to, kar je bilo zanj sveto. Naj nihče ne loči tega, kar je zvezal bog. Nikoli. Če je bilo vredno, bo vedela samo ona, kot bo samo ona vedela, kako je bilo bežati in se nato vrniti k njemu. Tvoje ročice se bodo še naprej stegovale, mlade oči, ki so videle več, kot so mogle razumeti, pa bodo kasneje razumele vse, a bodo brez žara, mrtve. Teci, punčka, teci!!! Stran!

Ko boš hodila po hladnih, še deviških poteh, belih kot bombažna odeja, se boš spraševala, zakaj ne najdeš v njem ničesar več, kar bi nekoč lahko prepoznala in se krivila za vse, kar je mislil, da bo našel v tebi, pa mu tega nisi mogla dati. Zaljubil se bo v podobo, ki jo ima o tebi, ne vate. To je volk, preoblečen v pastirja čistih rok, ki te bo hotel spremeniti, saj te ne bo mogel sprejeti takšne, kakršna boš. Pod vzvišenimi čustvi ljubezni, se razume. Teci, punčka, teci!!! Predstavljal bo vse, kar si boš želela, a tega ne boš potrebovala. Teci, a se mu prej zahvali za vse, česar te je naučil. Za to, da je zate držal vrata, ne pa tudi diha, za topel objem, čeprav ga ni bilo več v njem. Še vedno bo zate prvi, h kateremu bodo bežale tvoje misli, ko se boš zjutraj prebudila, in zadnji, ki mu boš to lahko povedala. Teci stran, čeprav bo v tvojih očeh še vedno sijal. Spraševala se boš, zakaj vzljubiš nekaj šele potem, ko to izgubiš? In boš obstala pred vprašanjem, če je to vse? Vse, kar kdaj bo? Izgubljena na novih poteh brez pomena, ubirajoča smeri, ki ne poznajo smisla. Takrat bo bolelo. Vse to, kar bi lahko bilo. Spraševala se boš, zakaj sta za sabo pustila kup nedorečenih besed in uvelih cvetov, lahko pa bi cvetoč travnik z vonjem po maju? Takrat bo v tebi nekaj umrlo. Od tvoje prejšnje podobe bo ostal le kup krhkih kosti, v katere se bo zajedala rezka bolečina. A vendar se bo nekaj v tebi izgradilo na novo. Vate se bo naselila nekakšna trdnost, neomajnost, zaradi katere boš močnejša.

In ne pozabi – ves čas ti bodo govorili, da je najbolje učiti se na napakah drugih ljudi. Ne verjemi jim! Ne uči se od napak drugih, ampak delaj svoje. Naredi jih čim več! Temu, punčka, odrasli pravijo življenje. ■

Umrl pri 18, pokopan pri 80

Aleš Verbič

Zelo velik družbeni problem. Vzrok leži globoko v temeljih našega družbenega sistema. Od trenutka, ko se rodimo, nam začnejo vsiljevati omejitve. Naše telesne zmožnosti so prva izmed njih, nato pridejo na vrsto pravila. Kaj je dobro zate in kaj ni dobro zate. Najhuje pa postane, ko postanemo fizično zmožni slediti svojim željam. Tega ne smeš, nisi še dovolj star, tega ne moreš, si še premlad ... Poleg tega nam začnejo vsiljevati svoje ideje, svoje želje in ideale sveta. Še huje pa je, da ti ljudje, ki so ti najdražji in najbližji na celem svetu, začnejo vsiljevati svoje strahove: »To moraš narediti, če ne ...«, »To moraš, to moraš, to moraš« ... Le redko nam je postavljeno vprašanje, kaj pa ti resnično hočeš. Poleg tega nas učijo, da je vir vseh informacij in vsega znanja zunaj nas. In na žalost jim začnemo verjeti. Posledica takšne vzgoje se pokaže, ko pridemo do točke, ko se lahko razumsko začnemo odločati za svoja dejanja in za njih tudi odgovarjati. A takrat je za večino že prepozno, saj je mreža njihovih omejitev predebela, njihova samopodoba pa je v večini primerov čisto na psu. Ko dopolnijo 18 let, večina ljudi že nima več osebnih želja, ambicij ali jasno določenih osebnih ciljev in preprosto sledijo idealom sistema. Ljudje velikokrat zamenjajo željo za potrebo, saj smo naučeni, da stvari počnemo, ker jih moramo, ne ker si jih želimo. Počnemo jih zaradi nagrade, zaradi končnega cilja, ne pa zaradi dejanja samega! Sedanjost postane tako zagrenjena, da začnemo živeti le še v upanju na lepšo prihodnost. Veleumi sveta pa nas niso naučili dejstva, da je sedanjost vse, kar imamo. V sedanjosti se soočamo s preteklostjo in v sedanjosti ustvarjamo svojo prihodnost. Ljudje imamo ogromno moč, moč, ki lahko premika gore, moč, ki je tako zastrašujoča, da pred njo trepetajo celo vodje našega sveta! In to je moč Akcije.

Moder pregovor pravi: »Živi svoje sanje, ne sanjaj svojega življenja«. Človek brez želja, brez ciljev, je mrtev. Živi samo še zato, da preživi in upa, da bo to obdobje čim bolj prijetno, prepričan pa je, da nad svojim življenjem nima nobene oblasti. Za vse tiste, ki še imate utrip, naj bo to klic Akcije. Klic, da vstanete in začnete odkrivati svojo pot, odkrivati svojo individualnost! Sicer boste postali del okolja, ki je pogasil vaš notranji plamen. Okolje začne narekovati vaše akcije in okolje vas pripravi do tega, da postanete del sistema, ki temelji samo na tem, da ljudem preprečuje uporabo njihove največje moči, moči Akcije. Teh ljudi se ne da kontrolirati, saj hodijo svojo pot, ne glede na mnenja drugih in smernice sveta.

Ne delaj stvari, ker jih moraš, ker drugi tako pravijo, delaj stvar, ker jo TI hočeš. Če imata dve osebi isto opravilo in ga prvi izvaja zato, ker ga mora, drugi pa, ker ga hoče, kdo bo opravil bolje, kateri se bo počutil bolje, ko ga bo izvajal, in kateremu bo opravilo prineslo večje zadovoljstvo? Na to odgovori sam.

Prosim, ne hodi za drugimi, kot to narekuje naš sistem, raje hodi z njimi, z ramo ob rami, enakovreden v vseh pogledih, a hkrati unikat, prečudovit in ponosen sam nase. ■

Vsi ti čudoviti marginalci

Površni opazovalci se strinjajo, da v gibanju zgodovine pridejo časi, ko se po letih bohotnega napredka civilizacijska tehtnica počasi, a gotovo začne nagibati v razkroj- časi kot helenizem in boemski fin-de-siecle, plehka in nerazumljena obdobja, rečeno s Sloterdijkom- zlati časi za norce in filozofijo- časi, ki so težki, a moderni. Rečeno z biblično metaforo- zgodovina deluje kot v neskončnost ponavljajoča se zgodba o babilonskem stolpu. In smo spet tam, na temnejšem koncu pripovedi- z otroštvom vihrajočih praporov demokracije za hrbtom in neizbežno gospodarsko krizo pred sabo, prepleteni v globalizaciji, v takih časih. Težkih, a modernih.

Katja Perat

fotografija Teja Ščavničar

Če ostanem pri babilonskem stolpu, čeprav je uboga in od stoletij uporabe utrjena metafora, lahko z njim dovolj učinkovito predstavim kulturno zmedo, ki tvori domovanje sodobni umetnosti. Milijarde ljudi, ki so vsak zase nosilci pripovedi, milijarde jezikov, ki jih razdružujejo, vsesplošen nered in občutek nemoči, ki ga tovrstna stanja rada vzbujajo. Ljudje tulijo, karavana gre dalje. In ključno vprašanje, preprosto in jasno: kdo v kaosu te vrste lahko pride do besede? Kakšen bi moral biti ustvarjalec, da bi za najmanj petinštirideset minut uspel ustaviti nepretrgan šum barbarskih hord in jih spremeniti v svoje občinstvo? Cilj tovrstnega spraševanja – preden bi kdo pomislil na oholo iskanje ustvarjalnega prav/narobe – je dosti manj kot visoko leteč, je prej opazovanje bralskih tendenc iz naslonjača kot poskus zakoličiti tendence umetnosti danes in brezobzirno zavreči vse, kar k definiciji ne spada. A preden me pogoltne v brezno samoopravičevnja – od biblične metaforike k bistvu stvari –, kakšnim pripovedovalskim glasovom občinstvo zaupa te dni?

Avtor najbolj branega slovenskega romana leta 2009, Čefurji raus! Gorana Vojnovića, z Zlatim medvedom nagrajeni nemški režiser Fatih Akin, letošnji Goncourtev nagrajenec Frederic Beigbeder, doma nagrajeni norveški režiser mlajše generacije Joachim Trier in razvpita ikona sodobne škotske književnosti Irwine Welsh imajo skupnega nekaj več od vsega tistega, kar je skupno vsem obstoječim stvarjem. So tržno uspešni pripovedovalci zgodb, ljudje, ki so si našli publiko in jo prepričali. S čim? Z ustvarjanjem na tankem robu med ekshibicionizmom in umetnostjo – z izdelki, ki izvirajo iz točke nič med osebno izkušnjo in fikcijo na sebi. Vsi ti pripovedovalci, čeprav pobrani iz raznoraznih socialnih okolij, od etničnih manjšin,

prek zakotnih predmestij in self-made karierizma do podedovanega razkošja liberalnega meščanstva, do neke mere pripovedujejo eno in isto zgodbo ljudi, ki le stežka shajajo z diskretnim šarmom neoburžoazije – ljudi, ki so jo, čeprav na različne načine, v tej babilonski zmešnjavi bolj slabo odnesli – zgodbo vseh teh čudovitih marginalcev.

Biti marginalen, ob pomoči Verbinčevega Slovarja tujk, pomeni biti ob robu – rečeno s svobodnejšo definicijo: bolj slabo sodelovati s splošnimi zaključki o tem, kaj pomeni kvaliteta življenja. Biti marginalen je biti tuj, žalosten in sam v spopadu s tiranijo večine. In da ne bi bile stvari tako banalne, kot se zdijo, nam prisotna babilonska zmešnjava omogoča zasuk – v svetu sfižene avtonomije neoliberalizma, na drugem koncu razsvetljenskega ideala osamosvajanja, kjer je res, da smo vsi vsak zase, pa vendar ne samostojni, je vsak atomiziran subjekt na svoj pisan način obsojen na to, da se prepozna kot marginalca.

Intelektualna ljubezen do ponižanih in razžaljenih je pogost pojav – dobrohotno opozarjanje, da če je kdo, ki zaradi ustroja družbe trpi, potem je družba več kot očitno potrebna popravila, nenehno čudenje nad neprijetnimi naključji, ki ljudem onemogočajo uresničevanja življenjskih smotrov, prevpraševanja temnih koticov človeške narave (človeška beda ima gorečega navdušenca v slehernem intelektualcu) – delavci in filozofi radi korakajo z roko v roki, če se spomnimo Zolaja, zlahka uganemo, da je tudi umetnost socialne stiske v časih pred našimi že doživela svoj razcvet in da bi suho poročanje o človeški bedi kje drugje kot v dnevnem časopisu in večernih poročilih le s težavo vzbudilo zanimanje.

In zasuk? Umetnik nenadoma z grozo odkrije, da se mu ni treba več navduševati nad tujim gorem, ker ga najde v sebi – ni mu več treba korakati z obubožanimi, ker je sam postal eden izmed njih. Intelektualec je odkril marginalca v sebi in ga poslal na prižnico. Vlačiti na svetlo puhlice o dobi resničnosti šovov je utrjujoče in redko prepričljivo opravilo, vendar priča o nečem resničnem: naši ljubezni do prepoznavanja, ki veje z obeh strani. Vsak je sam in s

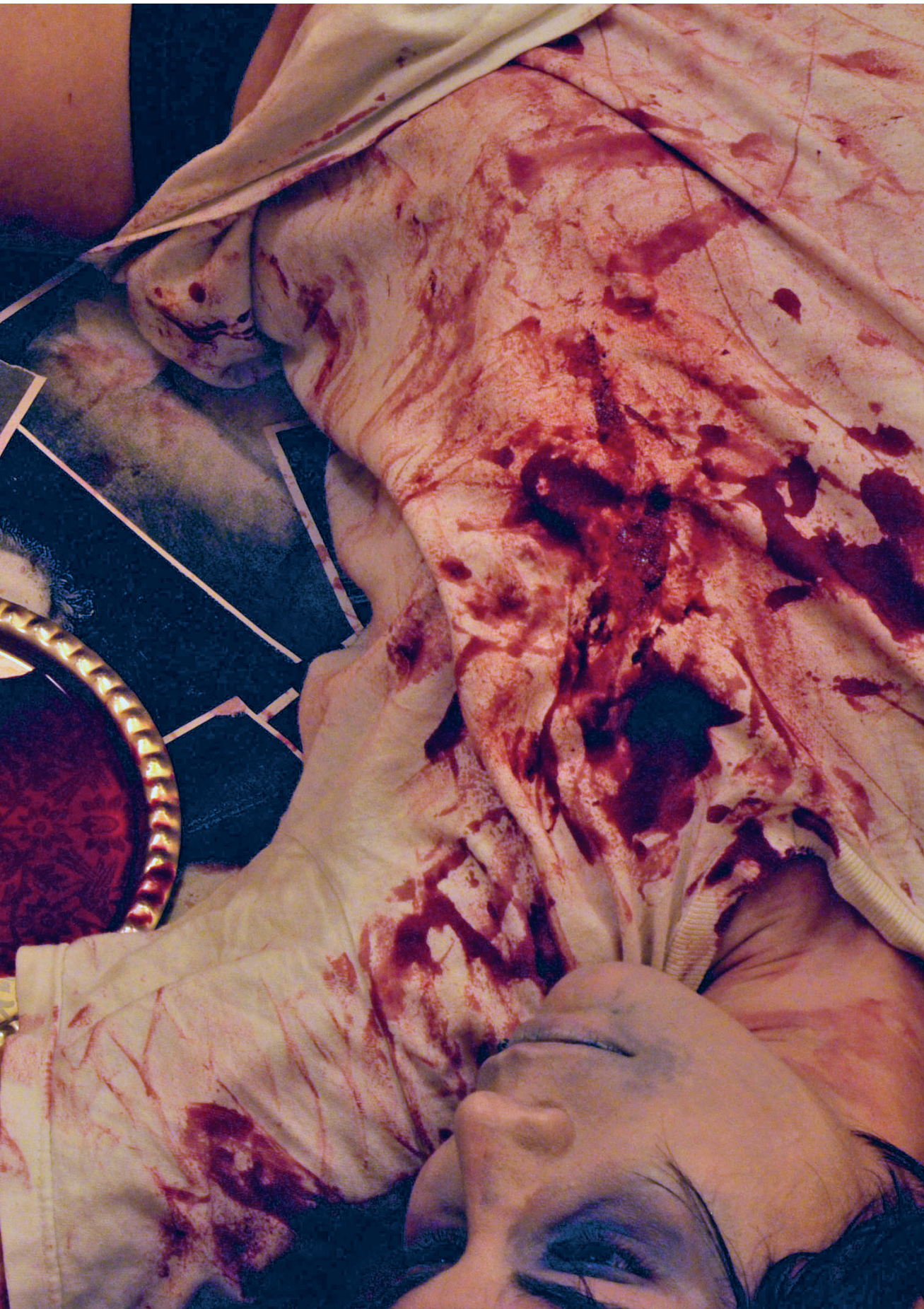
tem le stežka shaja, zato je za občinstvo in vse zbrane performerje, od umetnikov do nastopačev, zlivanje blagohoten občutek. Če smo vsi odrezani od sveta, smo nenazadnje vsi na istem. Bedni, lačni, neuravnovešeni, nezadovoljni, razjarjena horda, ki obeta barbarsko invazijo – strah in trepet vsakega imperija.

Napovedovati revolucije je nevarno in nevesnemu prerokovanju podobno opravilo, še posebej če si za to nepooblaščen literarna teoretičarka v nastajanju, kakršna sem sama. Na splošno sem mnenja, da je gibanje ljudskih množic bolj zapleteno od vsake analize, ki ga poskuša razlagati, zato nikar ne sklepajte prehitro, nobene nuje ni po iskanju desk in žeblov v imenu varovanja posesti, še manj po klicanju k orožju. Vse, kar je danes v obravnavi, je določen odsek umetnosti, ki na nekaj opozarja s sebi lastnimi sredstvi – z besedo, s podobo, z uvidom, ki se ga, kot katere koli metafore, nikoli ne da dobesedno prevesti v meso in kri brez ostanka.

In kaj početi, namesto, da bi metali molotovke in granitne kocke v policijo? V duhu današnjih ugotovitev – izpovedovati in biti pozoren na izpovedi drugih, toliko se zdi, da zmoremo za zdaj.

Časi, težki in moderni kot so, se zdijo nadpovprečno naklonjeni izpovedovanju. V spremstvu Rousseaujevega duha, a brez pretenciozne potrebe po izrekanju objektivne resnice, spontano in neanalitično, pogosto vrženo v svet z robustnim naglasom, poročanja o polomljenih pol-odnosih, popivanju in neuspehlih načrtih – mizerna eksistenca v vsej svoji slavi, fenomen Bukowski kot nekaj vsakdanjega, pričakovanega, kot edina možna izbira. Ne najboljša, a edina možna in edina resnicoljubna. Svoboden si, da lahko vse zavojiš.

Tako to je – s publiko in z ustvarjalci, videti je, kot da je nenehno oznanjevanje malodušja edina učinkovita metoda pri spopadanju z njim, kot je rovarjenje po travmah iz otroštva edino, kar nas reši pred tem, da nas pokopljejo njihove posledice. Metoda brutalne iskrenosti, rečeno na hitro. Ni zadnja in poslednja zvečičavna resnica, a deluje. In kar deluje, je včasih več kot dovolj. ■

Časi, težki in moderni kot so, se zdijo nadpovprečno naklonjeni izpovedovanju. V spremstvu Rousseaujevega duha, a brez pretenciozne potrebe po izrekanju objektivne resnice, spontano in neanalitično, pogosto vrženo v svet z robustnim naglasom, poročanja o polomljenih pol-odnosih, popivanju in neuspehlih načrtih – mizerna eksistenca v vsej svoji slavi, fenomen Bukowski kot nekaj vsakdanjega, pričakovanega, kot edina možna izbira. Ne najboljša, a edina možna in edina resnicoljubna. Svoboden si, da lahko vse zavoziš.

Gledališče/Politika Eva Kraševac

V uvodnem članku o političnem gledališču (Tribuna, december 2009, op. ured.) poskušam ta pojem na kratko osvetliti v zgodovinskem, splošnem in sodobnem pogledu. Zdi se mi, da je za ukvarjanje s politično, v tem primeru gledališko oz. performativno umetnostjo, nujna vzpostavitev kriterijev, ki sam pojem definirajo. Nato se lahko razvije debata na podlagi primerov iz sodobnih performativnih praks.

Glede na to, da politično gledališče ni izum sodobnosti, tezo o tem v svoji knjigi Zgodovina političnega gledališča razvija nemški teatrolog Siegfried Melchinger, se je za splošno obravnavo koristno ozreti nazaj, kar v sam izvor gledališča in razvitega političnega sistema, kar je v obeh primerih antična Grčija. Ob primerih gledališča, ki nastopa v javnem prostoru atiške polis od prvih religioznih ritualov čaščenja Bakhusa prek Tespisovega voza pa vse do dramatike atenske zlate dobe si lahko približje ogledamo zgodovinske razsežnosti pojma politično gledališče. Seveda pa se ta političnost pojavlja v vseh obdobjih zgodovine in zato kaže raziskati njegove osnovne značilnosti še na nekaj primerih. Prek splošnega vpogleda lahko tako pridemo do sodobnega pomena političnega gledališča in do strategij, ki jih se jih poslužuje. Tu se pojavlja vprašanje vpliva ter učinka, funkcije kritike sistema in pa načina delovanja.

Pojem političnega opredeljuje delovanje, ki je javno in v interesu skupnosti polis, tj. grške mestne države v ožjem ali vsakršne uradne skupnosti v širšem pomenu. Gledališče je v svojem izvoru široko odprto javnosti in vključuje kar največ prebivalcev mesta. Grška gledališča sčasoma sprejmejo tudi do deset tisoč gledalcev, v njih se odigravajo drame, ki vzpostavljajo intimno-politične teme. Dogaja se preplet med javnim in privatnim/intimnim, kar je ena izmed ključnih komponent delovanja političnega gledališča. Kot primer lahko navedemo Ajshilovo trilogijo Oresteja, uprizorjeno na agonu (tekmovanju dramatikov). Oresteja, najstarejša in edina ohranjena trilogija, v grobi skici obravnava zgodbo Klitajmnestre; ta si med odsotnostjo svojega moža Agamemnona krajša čas z ljubimcem Ajgistom, ki pomaga izvršiti umor moža po njegovi vrnitvi. Skupaj nato prevzame oblast in vzpostavi tiranijo, vendar pa se Agamemnonov sin Orest ne sprijazni z obema kršitvama zakonov ter ubije svojo mamo. Politično ta umor pomeni uboj tirana, intimno pa uboj matere, kar privede Oresta pred sodišče. Ta krvnim sorodnikom odvzame možnost samoizvrševanja pravice, kar v esenci pomeni tudi začetek ustanavljanja pravne države kot posledice regulacije zasebnih zločinov. Ajshil je v trilogiji upodobil dogajanje v takratni atenski politiki, saj ji je kritično in provokativno ponudil ogledalo. Demokrati so z državnim udarom prevzeli oblast, ter jo v celoti ponudili ljudstvu, staremu aeropagu, vrhovni instanci pa pristojnosti omejili zgolj na sodstvo. Voditelj demokratov je bil umorjen, vodstvo stranke pa je prevzel Perikles, ki je nadaljeval s politiko izključevanja aeropaga. Ajshil se je tako v svoji trilogiji kritično spopadel s politiko vodilne stranke, vendar je svojo drznost plačal z izgnanstvom na Sicilijo, od koder se ni vrnil. Oresteja ostaja zanimiva tudi za novodobnega človeka in je še vedno uprizarjana ter ima pomen tudi za sodobnega gledalca. Vprašamo se, kaj jo po vseh teh tisočletjih še vedno ohranja aktualno.

Najverjetneje je to nabo, ki nosi razkritje tega, česar ponavadi ne vidimo, kar se dogaja v ozadju – razkrivanje resnice, ki se iz konkretne situacije Ajshilove drame premakne v spoznanje o političnem delovanju nasploh.

Gledališče je bilo v določenih obdobjih zaradi svojega političnega potenciala prepovedano oz. njegovo delovanje zaradi cenzure močno okrnjeno. Primeri iz različnih obdobji kažejo, da temu botrujejo različni razlogi. V srednjem veku je gledališče prepovedala cerkev, ta prepoved sicer ni uspela, zato je cerkev gledališke iniciative vzela v svoje roke. Naslednji je gledališče prepovedala angleška puritanska vlada postelizabetinske Anglije, kot skrajni primer pa velja Goebbelsova prepoved v zadnjem letu druge svetovne vojne. Iz teh nekaj na kratko navedenih dejstev je mogoče sklepati, da ima lahko gledališče vsekakor političen nabo. Seveda pa ne vsako. Kljub temu da se vedno preigrava pred gledalci – tj. pred očmi predstavnikov skupnosti, ni vsako gledališče politično. Pomembna komponenta političnega gledališča je, da zadeva in vznemiri kar najširšo možno skupino ljudi. Je torej pomembno za večino, saj predstavlja situacije in splošno pomembne procese soočenja z resnico, ki se nas neposredno tiče. Kaže možne reakcije in vedenje v teh situacijah ter vzpostavlja kritično javnost. Gre za ozaveščanje, poseganje v nezavedni mehanizem posameznika, za soočenje in za poziv h kritičnosti.

Tako je politično gledališče avtonomna instanca, ki ni podvrženo vladajoči oblasti ali opoziciji. Ne prilagaja se javnemu mnenju in v svoji najbolj uspeli inačici politiko skozi performativnost pokaže tako kot je, verodostojno in postavljeno na trdne temelje ali pa popolnoma blasfemično in v svoji ozkosrčni zaverovanosti v lastne koristi smešno in vredno prezira.

Primerov takega gledališča je v zgodovini kar nekaj. Eno izmed najbolj markantnih, kritično in gledališko dodelanih in ob tem tudi duhovitih in zabavnih je v dvajsetem stoletju epsko gledališče nemškega režiserja, dramatika (pesnika, scenarista ...) Bertolda Brechta, ki je svoj koncept kritične drže razvijal skozi celoten opus in s svojim praktičnim delom raziskoval ter odkrival učinkovite strategije političnega gledališča v času naraščajoče moči fašizma. Tako se je po dolgem obdobju devetnajstega stoletja, v katerem se je uveljavila dogma, da politika (umazani posel) v gledališču nima kaj iskati, prav zaradi političnih razmer v gledališču pojavila jasna intenca v gledališču postaviti politiko na piedestal. Njegove strategije političnega gledališča, dve od teh sta potujitveni efekt in historizacija, vzpostavljajo kritično distanco tako igralca do vloge kakor tudi gledalca do predstave.

Iz teh nekaj zgodovinskih primerov lahko izluščimo nekaj bistvenih komponent, brez katerih gledališče ne more učinkovati politično. Prva je prav gotovo funkcija javnega delovanja in odprtosti za najširši krog ljudi. Politično označuje namreč delovanje v interesu skupnosti. Politično gledališče obravnava konkreten dogodek, ga kritično razpostavi ter razkrinkava strategije politike vladajočih strank. Kljub svoji naravnosti na konkretno nam sporoča tudi širšo, občo resnico o nekem delovanju in tako ne ostaja na nivoju aktualističnega. Tovrstno gledališče je kritično in provokativno ter poskuša dejansko posegati v nezavedni mehanizem posameznika in neštete vsakodnevne samoumevnosti pokazati v drugačni luči, ki od nas terjajo premislek. Je avtonomna instanca, ki se ne prilagaja poljubnim političnim opcijam. Gledalcem nudi vpogled v politično delovanje nasploh.

Vendar pa sodobnemu političnemu gledališču ne zadostujeta le kritičnost in odprtost občinstvu. To ni le prikazovanje problemov poznokapitalističnih družb, ampak je tudi kritično soočanje z umetniškim sistemom in njegovimi konvencijami ter prizpraševanje gledališkega medija. Vsekakor kot vsaka umetnost oz. dejavnost potrebuje to samorefleksijo, ki jo lahko v umetniških delih tudi tematizira.

Tovrstne predstave pri nas obstajajo in jih ni malo. Za vas, dragi bralci, bom v prihodnje izbrala in komentirala predstave, performativne dogodke in avtorje, ki se umeščajo v polje politične umetnosti ter jih poskušala premotriti s kritičnim pogledom. Tako lahko te sodobne performativne prakse postanejo tudi predmet naših debat. ■

Pristni francoski šminkeraJ koncert dvojca AIR v Hali Tivoli, 14. 12. 2009

Borja Močnik

Pred koncertom francoskih ve-
teranov retro šminke sem se
spraševal predvsem dvoje. Pr-
vič, kaj lahko Air sploh še po-
kažeta več kot deset let po kul-
tnem prvencu in vsaj dve plati
po svojem zadnjem zanimivem
projektu? In drugič, ali lahko v
tako neakustičnem prostoru,
kot je Hala Tivoli, vsaj pribli-
žno ujamemo njun fetišni zvok
žlahtne analogije?

Air sta s prvim albumom Moon Safari imela izjemen tajming. Izdala sta ga namreč ravno v času razcveta žanra downtempa in chillouta, še preden je pojav postal neokusna in neoriginalna žolca za mase, posebej praktičen za neskončne serije blesavih, topih in tupih kompilacij z “ekspotičnimi” naslovi. Kljub temu, da se je material na določenih delih spogledoval z žanrom elevator music, ali kot nekateri rečejo - “teletekst musko” -, torej s fenomenom funkcionalne godbe, ki je v določenem prostoru samo zato, da ni tišine, in je zato nevsiljiva, nezahtevna, mehka in komaj slišna, pa je Moon Safari ponudil kar nekaj izjemnih aranžmajskih rešitev in zvočnost, ki je spominjala na mojstre, kakršen je Serge Gainsbourg, in odkrito črpala od njih.

In Air sta v Ljubljano prišla pet plošč pozneje. V dvetretjinsko polni mali dvorani Hale Tivoli (prese- netljivo veliko je bilo hrvaških obiskovalcev) sta pred- stavila svoj šesti, nič kaj preveč razburljivi studijski izdelek z naslovom Love 2. Nicholas Godin je igral bas, akustično kitaro in bas linije na sintetizatorju, Jean-Benoît Dunckel pa izbor analognih sintetizatorjev in električni klavir. Na odru ju je spremljal še povsem točen in neizstopajoč bobnar.

Slišali smo popolnoma zrežiran nastop, kar sploh ni nujno slabo, saj podobno lahko rečemo na primer za skupino Kraftwerk. Zanje bi težko rekli, da je en koncert “boljši” od drugega, mogoče le, da je boljše ozvočenje ali primernejša dvorana, medtem ko so si sami nastopi tako rekoč identični. Pri Air ta mehan- skost sicer še zdaleč ni tako ekstremna, vseeno pa v resnici ni prostora za kakršno koli napako, spontanost ali improvizacijo, na kar kaže tudi to, da je Dunckelu tehnik za vsak komad posebej točno navijačil zvok na analognem sintetizatorju znamke Korg - presenečenj in odklonov tako ni bilo. Prva polovica koncerta je bila občutno pretiha, edino bas je precej štrlel ven, kar pa me niti ni motilo, v bistvu je dalo vsaj nekaj ostrine si- cer precej rutinskemu in linearnemu začetku nastopa. V drugi polovici je le postalo bolj glasno, na določenih delih so glasbeniki celo “zažagali”, a ne povsem pre- pričljivo. Če so bili v počasnem melosu suvereni, pa so udarni deli kot kontrast delovali banalno - pomi- slil sem na Motorheade, ki bi se trudili igrati balado.

Dramaturgija nastopa je bila ziheraška. Prvi del, pri katerem se jim je kar mudilo, saj so bili koma- di po dolžini v radijski formi dveh do treh minut, je bil predstavitev nove plošče. Izvedbe so bile na las podobne posnetkom na albumu, delovale pa so celo krajše in sterilno. V drugem delu so le prestavili v višjo prestavo, glavnina je bila venček vseh večjih hi- tov dvojca, brez katerih bi le stežka prepričali sicer dokaj naklonjeno ljubljansko občinstvo. Tako pa so na koncu pustili kar dober vtis in zvezdnika, ki veljata za zadržana šminkerja, sta delovala angažirano, še pose- bej, če upoštevamo neverjeten obseg turneje, saj bosta ob koncu naštancala za skoraj pol leta koncertov.

Če nisi ravno fan Airov, se ti je zdel koncert definitivno statičen, rahlo dolgočasen in nenavaden, edini resen lapsus pa je bil, da svojega kolega na odru (bobnarja) nista predstavila. Tega “kodeks nastopanja in nastopaštva” pač ne dopušča. ■

Polovica abrahama za najstarejši gejevski in lezbični festival v Evropi Maškarada in raznovrstnost ali integracija in uniformiranost?

Polona Jaunik

V Slovenski kinoteki v Ljubljani
je od 28. 11. do 6. 12. 2009 potekal
slovenski festival gejevskega
in lezbičnega filma, 25. po vr-
sti. Selekcija in organizacija je
potekala pod taktirko Braneta
Mozetiča, Luke Pierija, Mojce
Rugelj, Igorja Španjola in Su-
zane Tratnik.

Dejstvo pa je, morda premalo znano, da ima ta festi- val, ki poteka zadnja leta ne samo v Ljubljani, tem- več tudi v Celju in Kopru, vsak december, v Sloveniji tradicijo, saj sodi med najstarejše festivale gejevskega in lezbičnega filma v Evropi oziroma je morda celo najstarejši, saj ni podatkov o še kakšnem festivalu, ki bi imel še daljšo tradicijo.

Pa poglejmo še malo zgodovinski oris festiva- la, da se mu približamo še z drugega zornega kota, iz perspektive preteklosti, pogleda skozi zrcalo realnosti gejev in lezbijk v osemdesetih letih 20. stoletja. V za- četku, se pravi med letoma 1984 in1987, je bil filmski program del širšega festivala za socializacijo homose- ksualnosti Magnus. Organizatorji pa so imeli skozi leta težave s samim nadaljnjim obstankom festivala, saj so se vedno našli ljudje, ki ga morda niso marali in so mu spretno metali polena pod noge. Pred leti je namreč

minister za kulturo želel preprečiti predvajanje fil- mov, saj nekateri izmed njih niso bili podnaslovljeni s slovenskimi podnapisi, kar se pa, kolikor je znano, ni zgodilo nobenemu drugemu festivalu pri nas. Saj če pomislimo, tudi LIFFE ima včasih projekcije filmov, ki so podnaslovljeni z angleškimi podnapisi. Festival bi se seveda dalo izboljšati, čeprav je prispevek prosto- voljcev, ki delajo vsako leto pri organiziranju projekcij in vseh obstranskih prireditiv, neprecenljiv. A to bi se dalo narediti samo z dosti večjim finančnim prilivom. Festivalske finance pritekajo skozi leta iz malhe film- skega sklada, nekaj tudi iz županskih rezerv, urada za mladino, medtem ko ministrstvo za kulturo področja filma ne pokriva. Vedno jim kritje stroškov za predva- janje filmov iz svojih držav nudita British Council in Francoski kulturni center Charles Noudier. Po svoje seveda prispeva tudi sam organizator Škuc, včasih sta pomagala tudi njegova kluba Magnus in Monokel. Naj kot zanimivost omenim še to, da so v osemdesetih letih določeni mestni veljaki naredili preplah zaradi filmskega festivala, ki bi se moral zgoditi. Takrat so se namreč že začele širiti informacije o aidsu in ljudje so se zbali, da se bo aids razširil k nam, če se bo v Ljubljani zgodil »svetovni kongres gejev in lezbijk«. Festival ge- jevskega in lezbičnega filma se je isto leto vseeno odvil.

Kar se tiče programa, se veliko število filmov dotika družbenih sprememb, nemirov in seksualne re- volucije okoli leta 1970, z zametki v šestdesetih letih, kot sta recimo japonski »Manji«, pa tudi kanadski »Mama je pri frizerju«, ter z nasledki v slovenskem filmu, zla- sti v »Maškaradi« in »Ubij me nežno«. Tu sta tudi obe Viscontijevi klasiki iz istega časa, »Somrak bogov« in »Smrt v Benetkah«, ter najnovejši film dueta Ducastel in Martineau, ki v »Rojenih leta 68« naslika portret za- dnjih štiridesetih let. Novejši slovenski filmi, ki so bili predstavljeni na letošnjem festivalu so: »Kondomi za papeža«, za katerega je scenarij napisal Roman Kuhar po zamisli Philippa Valloisa in Braneta Mozetiča, ter »Vstaja lezbosov: Prvovrstni. Drugi«, ki so ga zreži- rale Petra Hrovatin, Mojca Koželj in Vesna Vrvanik.

V današnjih časih »asimiliranj« homokon- zerv menim, da je pomembno, da umetnost spodbija, subvertira dominantne heteronormativne reprezen- tacije in njihove poglede na LGBT. To lahko seveda na- redimo tudi s pomočjo filmske umetnosti. Nataši Sukič, aktivistki in publicistki, se je na online reartikulaciji zapisalo, da si nekateri slovenski LGBT-aktivisti pri- zadevajo za integracijo homoseksualnosti v sodobno slovensko družbo. Zanje je to, pravi, znamenje osvo- boditve. »Zanje je to resno politično vprašanje, resen politični cilj, h kateremu stremijo. Zame in za meni po- dobne, za tiste, ki verjamemo v zgoraj opisane strategi- je upora in osvoboditve, pa je to poskus asimilacije ho- mopopulacije, katere posledice bi za homosceno lahko bile pogubne, saj bi jo zdesetkale ter naredile anemično in ubogljivo,« je še dodala Nataša Sukič. Meni, da bodo tako vse »odklonske« identitete iz take scene izgnane. To bi pomenilo izgubo heterogenosti in lastne kulture, izgubo korenin, iz katerih je gejevsko in lezbično giba- nje izšlo. Slovenci se pa premalo zavedamo pomena in tradicije, ki jo v sebi nosi ta filmski festival, saj kot pravi Roman Kuhar, raziskovalec na Mirovnem inšti- tutu, ki je napisal knjigo o vsakdanjem življenju gejev

in lezbijk, sta prav filmska umetnost in filmska nara- cija tisti, ki imata še kako pomembno vlogo pri re- prezentaciji identitet, podob, razmerij, kulture. »ObstoJ festivala v smislu vidnosti določene skupnosti pa ima seveda tudi pomembne politične implikacije. Zato je verjetno vzdrževanje takega festivala pomembno akti- vistično delo in verjamem, da tistim, ki delajo na festi- valu, ni najlažje, da ga držijo pokonci in pri življenju,« je še dodal Kuhar. Po drugi strani meni dr. Dorelies Krakman, raziskovalka in profesorica gejevskih in lezbičnih študij iz Univerze v Amsterdamu, da je do- bra umetnost tista, ki uničuje identitete. »Umetnost je multiinterpretativna in je kot take ne moremo prepo- znavati kot gejevske, ženske, črnske ali belske. Ravno zaradi možnosti interpretacije, ki jih pušča odprte. Ne verjamem v gejevsko ali lezbično umetnost. Mislim pa, da je - glede sprejema umetnosti - zelo možno, da geji in lezbijke sprejemajo določeno umetnost kot svojo. Znotraj nje lahko najdejo in prepoznajo veliko zna- kov, ki jih neposredno nagovarjajo v smislu gejevske ali lezbične želje - ne le seksualne, temveč želje biti viden, biti sploh,« je še razložila (citat iz revije Lesbo, avtorica Tatjana Greif, junij 1998, št. 6). O tem je podala za časopisno hišo Delo mnenje tudi Suzana Tratnik, aktivistka in pisateljica, ki pravi, da svojo literaturo vidi kot urbano literaturo v širšem smislu in tudi kot lezbično literaturo, pa naj gre slednje nekaterim še tako na živce: »Zame oznaka lezbična literatura ni le identiteta, ampak pogled na svet - lahko da je to po- gled iz geta, a je legitimen. Slovenska pisateljica je prva oznaka, ki jo dobim v tujini in je povezana z jezikom, v katerem pišem, in s kulturo, v kateri živim, medtem ko v Sloveniji pod pojmom slovenska pisateljica vidim predvsem veliko raznovrstnosti.«

V letu 1968 so na ljubljanski univerzi potekali študentski protesti, obstajala je skupina OHO, revija Problemi, filmi Boštjana Hladnika, pesmi Tomaža Šalamuna, ustanovljen je bil ŠKUC, oglasil se je Radio Študent. Nataša Velikonja pravi, v svojem komentarju v programskem listu festivala, da so vse to temelji, na katerih se je v sredini osemdesetih oblikoval gejevski in lezbični aktivizem, ki je že s svojim pojavom, pred- vsem pa s kontrakulturno izraznostjo predstavljal provokacijo. Povedala je tudi, da je od tega - bolj v idejnem kot časovnem smislu - že daleč, kajti danes se zdi povsem pozabljeno, zakaj sta se gejevska in lezbič- na politika osemdesetih odevali v S/M ikonografijo. Ali zakaj je Ron Athey v devetdesetih polival svojo kri po »hramu slovenske kulture«, Cankarjevem domu. Ali zakaj je Tomaž Šalamun leta 1970 napisal pesem Počakajmo. Ali zakaj je Boštjan Hladnik leta 1963 po- snel Erotikon, leta 1971 Maškarado, leta 1979 Ubij me nežno in pravzaprav vse ostalo.

Doda še: »V tem nasilju kulture nad topou- mnostjo večne Oblasti, v teh namerno škandaloznih preteklostih so naši začetki.« Mi pa pravimo: na še nadaljnjih vsaj 25 podobnih začetkov in nadaljevanj, in ko boste/bomo slavili abrahama za gejevski in lez- bični filmski festival, upajmo, da bo do takrat že izgu- bil svojo temeljno funkcijo, ker bo vse to zagotovljeno vsem, ne glede na katero koli osebno okoliščino: to je uživanje v kulturnem dogodku in druženju, kjer smo vsi lahko to kar smo, brez strahu in na varnem. ■

TOREK, 12.1.

GALERIJA FOTOGRAFIJA OB ?

We are dogs! (fotografska razstava Jake Babnika)

Fotografski aktivist Jaka Babnik, ki je v preteklosti opozoril nase s projekti kot so reviji Kontejner in Pendrek ter razni avtorski skejterski filmi, pripravlja razstavo, ki kaže stanje duha v sodobni družbi skozi fenomen pasjih borb.

SREDA, 13.1.

SLOVENSKO MLADINSKO GLEDALIŠČE OB 19:00
(PONOVI

Peklenska pomaranča

Pripoved o 15-letnem Alexu, ki se na svet okoli sebe odziva s skrajnim nasiljem. Zato ga represivni aparat podvrže »zdravljenju«, po katerem ne more več sam izbirati med dobrim ali zlim, kar ga bistveno konstituira kot človeško bitje, saj mu vse podobe zla, pa tudi klasična glasba, ki jo je nekoč tako zelo ljubil, zbujajo hud telesen odpor.

PETEK, 15.1.

KINODVOR OB 17:00
(PONOVI

Distorzija

V hudo, sploh v naših krajih zapostavljenem žanru mladinskega filma, na veliko platno prihaja svež, neposreden in necenzururan izdelek režiserja Mihe Hočevarja. Eden vrhuncev letošnjega Festivala slovenskega filma, ki je bil v Portorožu svetla točka v družbi sicer zamorjenih in pretencioznih celovečerc

CVETLIČARNA OB 20:00

DMC

Tole je manjši nateg, saj prihaja le polovica vokalne sekcije ene najleden-darnejših zasedb starošolskega hiphopa RUN DMC. Vseeno je hkrati redka priložnost za ogled koncerta ene prvih zvezd scene, ki je pred skoraj 30. leti iz marginalnih praks preskočila v mainstream.

STARA POŠTA OB 21:00

Amado Mio

Osrednja nit predstave je razmerje med Pasolinijem in njegovim občudovancem – eksplozija zatrte čutnosti, grešnosti, pa tudi »abstraktni, večni trenutek čiste želje«, ki vzcveti v absurdnem času 2. svetovne vojne, ko se strah pred smrtjo meša z banalnim in obscenim, ko je ozračje izprijeno in težko. Besedilo uprizoritve je nastalo po knjigi Pier Paolo Pasolini: Amado mio.

PONEDELJEK, 18.1.

GLEDALIŠČE GLEJ OB 20:00
(PONOVI

Brata

Sodobna drama mladega italijanskega avtorja nam oriše 53 dni v življenju 3 ljudi, ki ga zaznamujejo ljubosumje, nasilje, skrajna psihična stanja, lju-bezen, seks in posesivnost.

Dva brata, ki živita skupaj v stanovanju z dekletom mlajšega brata, sta obremenjena z rivalstvom in ljubosumjem, hkrati pa ju njuni psihiatrični diagnozi tirata v nenavadna in nepredvidljiva dejanja.

ČETRTEK, 21.1.

KLUB GROMKA OB 18:00

Delavsko-punkerska univerza. Predavanje Magdalene Stanimirović: Homo Academicus.

Zamisel predavanja je izpeljati neki povsem preprosti poskus: problematiko šole kot ideološkega aparata ekonomije obravnavati s pomočjo figure homo academicusa. Konceptualno vodilo pri izvedbi te empirično-analitične vaje bo delo francoskega sociologa Pierra Bourdieuja, avtorja knjige Homo Academicus. Skozi predavanje se bo postopoma pokazalo, da univerza in akademsko življenje nista siva cona nevtralnosti, temveč teren

križanja ter spopadanja ekonomskih in ideoloških procesov. Z analizo pojmov kot sta kulturni kapital in bourdieuevsko dojeti habitus bomo, ob vzporedni deskripciji procesov reprodukcije telesa, ortodoksnosti in heterodoksnosti, skušali odpreti vprašanja konzervativnosti akademskega diskurza, oziroma, raziskati povezavo med procesom modifikacije kapitala in splošno krizo univerze. Predavanje bo potekalo v srbskem jeziku.

KINO ŠIŠKA OB 21:00

Yu Go!

Nadaljevanje serije koncertov bendov z vseh koncev bivše Juge. Tokrat tri skupine, najbolj znani so Makedonci Foltin, prava stvar in nasprotje poplavi generičnih kvazi balkanbeat izvajalcev. Poleg tega nastopajo še hrvaški rock/etno/jazz posebneži East Rodeo in domači Kar češ Brass Band. Jugo mineštra.

PETEK, 22.1.

KLUB K4 OB 23:00

Great Lengths z Martynom

V Ljubljano končno prihaja Martyn, v zadnjem letu eden bolj opevanih izvajalcev podzemne plesne godbe. Njegova lanskoletna plata brezhibne produkcije Great Lengths je na samem vrhu raznih referenčnih lestvic, njegovi didžejevski seti pa veljajo za razno(z)vrstne mojstrske kolaže. Eden vrhuncev sezone na Kersnikovi.

SOBOTA, 23.1.

MENZA PRI KORITU OB 22:00

Sole & The Skyrider Band

Sole je eden od stebrov levopoljne ameriške hiphoperske scene. Pa ne samo zaradi svoje godbe. Je namreč tudi ustanovitelj založbe Anticon, poleg Def Jux verjetno najreferenčnejše inštitucije "drugačnega", alter hiphopa. Poleg predstavitve novega albuma Plastique obljubljajo tudi najstarejši material.

ČETRTEK, 28.1.

KLUBU GROMKA OB 18:00.

Delavsko-punkerska univerza. Predavanje Katje Kolšek: Problemi teorije ideoloških aparatov države II.

V tekstu Marx v svojih mejah (Marx dans ses limits), ki je bilo objavljeno posthumno. Althusser polemizira s konkretnimi ideološkimi usmeritvami evropskih komunističnih strank v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki so se zaradi zatona realnega socializma znašle v krizi, se spričo razkritja stalinskih zločinov na slovit

SOBOTA, 30.1.

KLUB K4 OB 23:00

Tabasco z Johnom B-jem

John B je najbolj ekstravaganten in načičkan protagonist karavane drum 'n' bassa. Veteran je na sceni prisoten že okroglih 15 let in s kupčkom albumov, hitičev in sodelovanj (na primer z GoldiejevimiMetalheads) velja za pomembnega sooblikovalca trendov žanra.

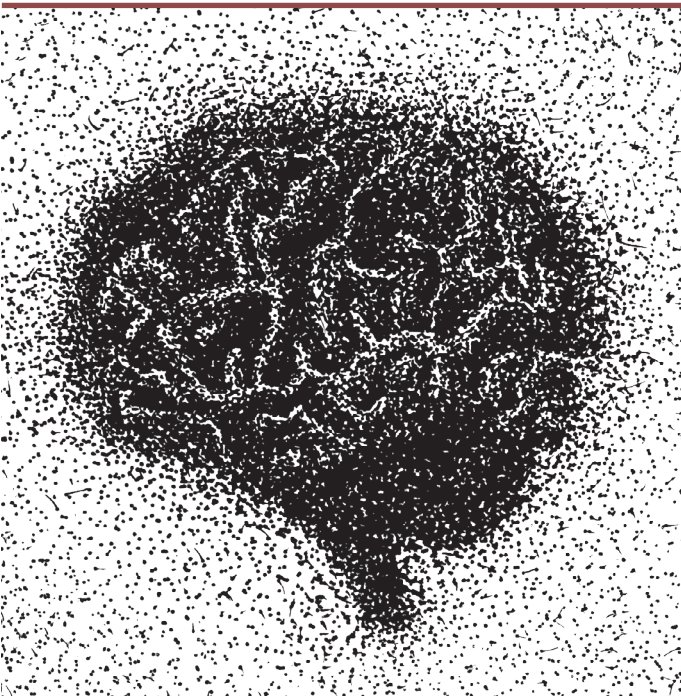
SREDA, 3.2.

KINODVOR OB ?

Gospod Horten

Duhovit in neagesiven norveški film o koščku življenja vlakovodje v ključnem trenutku upokojitve. Čeprav narejen s počasnim tempom, nas popelje na pravo dogodivščino, Hortenovo osamljenost pa prikaže na nepatetičen in večplasten način.

Če organiziraš kak študentski dogodek, ga prosim pošlji na napovednik@tribuna.si in vključili ga bomo v mesečni pregled.

www.universityworldnews.com

Vas zanima kaj počnejo študentje v Bangladešu, Senegalu, Peruju in drugod? Potem je ta stran prava za vas! Na njej najdete Univerzitetne novice s celega sveta.

www.cinemapolitica.org

Neprofitna stran na kateri kanadski in drugi mednarodni ustvarjalci v ogled ponujajo neodvisne, politično angažirane filme. Če ste siti Hollywoodske produkcije zajadrajte na to stran.

freedocumentaries.org

Izb

www.woostercollective.com

Kako lepe bi ulice lahko bile!

www.ted.com

Vsakoletna konferenca na temo tehnologije, zabave in načrtovanja (ang. technology, entertainment and design - ted), na spletni strani pa skozi leto objavljajo video posnetke govornikov s pretek

www.justiceharvard.org

Bi ukradli zdravili, ki ga vaš otrok potrebuje, da preživi? Obstajajo primeri, ko ne bi smeli govoriti resnice? Kaj sploh je pravica? O tem se spražuj

www.agenceglobal.com

Za teoretske sladokusce.

dpu.mirovni-institut.si

Delavsko punkerska univerza, za vse uka željne glave, ki jih klasična univerza ne gane.

www.artservis.org

Se ukvarjate s sodobno vizualno umetnostjo in iščete denar, znanje, nasvet ali priložnost za sodelovanje? Pravijo, da so pravi naslov.

www.dmagazin.si

Spletni časnik slovenskih oblikovalcev, ki v svojem prostem času objavljajo kritične ali poučne članke na temo načrtovanja vizualnih komunikacij in njihove vloge v družbi.

www.kostjagatnik.com

Oblikovalec Tribune v letih 1970/1971 in živa legenda! V luči njegove tragične nesreče mu želimo vse dobro in čimprejšnje okrevanje!

www.pbfcomics.com

Kratki stripi za sladokusce, že že morda je življenje polno cinizma, tragedij in človeškega trpljenja... ampak nekdo o tem riše fenomenalne stripe!

infographicsnews.blogspot.com

Učijo nas da slika pove več kot tisoč besed, infografičarji pa so eni največjih mojstrov tega posla. Na tej strani si oglejte zadnje dosežke s tega področja.

www.wefeelfine.org

Informacijska hobotnica, ki vas bo vrgla na rit!

www.indymedia.org

Ali vaš želodec več ne prenaša klasičnega nabora množičnih medijev? Poskusite z neodvisnim medijskim centrom!

www.souvizija.si

Spletna televizija študentov za študente.

www.palceksmuk.com

Pravljice naše mladosti, še pomnite tovariši?

Ko je Tribuna postala polnoletna je na dan prikričal Radio Študent. Danes je star 40 in se bliža krizi srednjih let, mi starci skoraj šestdes

ReARTIKULACIJA

Ženstvenost in moškost v vzhodnoevropski umetnosti, Muzej sodobne umetnosti (MUMOK), Dunaj, november 2009-februar 2010

Pričujoča analiza razstave Gender Check nam omogoča, kar je tudi moje izhodišče, spoprijem s tremi aktualnimi družbenopolitičnimi vidiki globalnega sveta: z novo formirajočo se Evropo, 20. obletnico padca berlinskega zidu v Evropi in z na novo vzpostavljeno relacijo med kapitalom in oblastjo. Kuratorica razstave je Bojana Pejić, umetnostna zgodovinarica, ki približno dvajset let živi v Berlinu, v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja pa je bila pomembna figura na beograjski umetniški sceni, kjer je bila aktivna v okviru tamkajšnjega Študentskega kulturnega centra in je sodelovala z vodilnimi imeni neovantgardnih umetniških gibanj iz Srbije, povezanih z body artom, alternativno kulturo, feminizmom (med drugimi z Dunjo Blažević, Biljano Tomić, Marino Abramović, Ješo Denegrijem, če naj omenim le nekatere).

Razstavo v MUMOK-u je producirala oziroma dala pobudo zanjo in, kar je še pomembneje, jo finančno omogočila Fundacija ERSTE. Kakor je bilo večkrat izpostavljeno na otvoritvi razstave in na simpoziju, ki ji je sledil, ta fundacija upravlja avstrijsko ERSTE banko in ne obratno, kakor smo mislili dotlej. To pa predstavlja pomembno razliko, saj smo v dozdajšnjih analizah projektov Fundacije ERSTE – teh ni malo (in vsi nosijo oznako ERSTE) – vsaj teoretiki te projekte označevali za umetniške in kulturne intervencije v polju umetnosti in kulture« s strani dunajske multinacionalne bančne korporacije ERSTE, ki tako želi »ohraniti« dobro ime pred svojo vsiljivo alokacijo kapitala v (predvsem nekdanji vzhodni) Evropi. A tokrat se je izkazalo, da je Fundacija ERSTE, ki se poleg bančništva ukvarja tudi z oblikovanjem kulturne politike, pravzaprav ustanovil skupek interesnih skupin. Ob razglasitvi tega »obrata« v položaju banke (ki jo torej upravlja fundacija, in ne banka kot taka) še zdaleč ne vidim nobenega razloga za veselje, saj to kvečjemu vnovično potrjuje tezo Santiaga Lópezeta Petita, ki v svoji knjigi La movilización global. Breve tratado para atacar la realidad¹ zapiše, da današnji globalni kapitalizem določata dve temeljni lastnosti. Prva je, da kapitalizem ni irreverzibilen proces, pač pa, kakor trdi Petit, reverzibilen in konflikten dogodek – (in jaz dodajam, ki ni ne kriza ne Obama) – pač pa to, kar sam imenuje nebrzdanost kapitala. Potemtakem neoliberalna kapitalistična globalizacija, ki je sinonim za globalno dobo, ni nič drugega kot le ponovitev (repeticija) enega in edinega dogodka, – nebrzdanost kapitala. Druga lastnost pa predpostavlja, da ta dogodek ni nekaj zunanjega kapitalu, saj je, kot nas je poučil Marx, edina ovira kapitalični produkciji kapital sam, zatorej nebrzdanost kapitala preprosto pomeni mnogo več kot le kapital in ne konec kapitalizma. To velja tudi za sedanjo krizo, ki ni anomalija, ki bo pripeljala kapitalizem do propada. Nasprotno, kriza je notranja sami logiki delovanja neoliberalnega globalnega kapitalizma.

Petit odnos med kapitalom in oblastjo v povezavi s sedanjim neoliberalnim globalnim kapitalizmom, pojasnjuje na naslednji način: 1. kapital je več (kot le) kapital, 2. kapital, ki je več kot le kapital, je oblast. Taka relacija vzpostavlja novo razmerje med kapitalom in oblastjo, ki ga Petit imenuje solastništvo med kapitalom in oblastjo. Solastništvo med njima pa potrebuje sredstvo, da se uresniči. Danes obstajajo tri temeljna sredstva, ki omogočajo razmerje solastništva med kapitalom in oblastjo: to so inovacije, javni prostor in vojna.

Solastništvo med kapitalom in oblastjo pa implicira tudi lastništvo (pa čeprav je le samo začasno, a vendarle na poti, da postane trajno) nad vsemi mogočimi umetnostnimi, kulturnimi, zdravstvenimi, izobraževalnimi in drugimi institucijami. V to razmerje se vpenja tudi dunajski Muzej sodobne umetnosti (MUMOK), saj je projektu tako rekoč »samovoljno« ponudil vse svoje zmogljivosti v zameno za denar.

Preden nadaljujem z analizo, naj najprej pojasnim svojo lastno, kakor je to poimenovala Goldie Osuri,² dvojno vpletenost v projektu (kot umetnica in panelistka). V razstavi sem sodelovala z videi, ki so nastali v sodelovanju z Aino Šmid (s katero sodelujeva že 30 let kot video in medijski umetnici), kot teoretičarka (piska in predavateljica s področja umetnosti, teorije in politike) pa sem bila povabljena, da spregovorim na simpoziju z naslovom BRATI DRUŽBENI SPOL: Umetnost, moč in politika reprezentacije v Vzhodni Evropi, ki je sledil otvoritvi razstave v MUMOK-u. Na njem so sodelovala pomembna imena iz Vzhodne in Zahodne Evrope.

Kot je pokazala analiza dosedanjih razstavnih projektov pod kuratorstvom Bojane Pejić, je bilo resne zaplete pričakovati. Najvidnejši dokaz, ki potrjuje mojo trditev, je njen mednarodni sokuratorski projekt o sorodni tematiki Vzhodne Evrope in vzhodne umetnosti, ki je nastal v produkciji zahodne institucije sodobne umetnosti. Šlo je za razstavo After the Wall: Art and Culture in post-Communist Europe/Po padcu zidu: Umetnost in kultura v postkomunistični Evropi (1999/2000).

Na podlagi izkušenj, ki sva jih tandem Gržinić/Šmid imeli z razstavo After the Wall, sva se odločili,

Marina Gržinić

Analiza razstave Gender Check

da se razstave Gender Check ne bova udeležili, zaradi pritiskov s strani Pejićeve in drugih pa sva povabilo nazadnje vendarle sprejeli, zlasti ker so mi ponudili možnost udeležbe na panelu. Ker sem že zase pripravljala analizo razstave Gender Check, v kateri sem upoštevala za potrebe analize elemente razstave od njenega naslova dalje, priložnosti, da interveniram v javnosti (to je spregovorim na panelu), nikakor nisem mogla zavrniti. Če sem natančna: feminizem je politika, ki se danes lahko izvaja kot politična queerovska pozicija le v javnem prostoru (ki ga je vse manj in je vse bolj sprivatiziran).

Prva teza: Vabilo na razstavo ni vsebovalo niti enega imena sodelujočih umetnic/umetnikov. Kaj takega se nikoli ne zgodi, kadar na razstavi sodelujejo umetniki z Zahoda. Eden od podanih razlogov, zakaj je do tega sploh prišlo, je bil, da je bilo k razstavljanju povabljenih več kot dvesto avtorjev. Kako naj razumemo to, da Fundacija ERSTE, ki je producent razstave, ni mogla priskrbeti dodatnega lista papirja z navedenimi imeni sodelujočih? Denar v tej razstavi ni bil nikoli problem, razen ko je šlo za plačilo sodelujočim umetnikom in, kajpak, ko je bilo treba navesti njihova imena na vabilu. Namreč, sodelujoči umetniki niso prejeli plačila, plačani smo bili samo govorci na panelu. A še bolj moteče je bilo dejstvo, da je natisnjeni material za novinarsko konferenco vseboval seznam imen po načelu – kot poudarja avstrijski umetnik Ralo Mayer – umetniškega CV-ja, kjer umetniki navedejo podatek tipa »samostojne razstave, izbor«. Skratka, ERSTE, MUMOK in kuratorka so (in še bodo) umetnike iz nekdanje vzhodne Evrope izbirali/vključili/izključili glede na kontekste, ki tem institucijam omogočajo, da si v svojo korist polnijo svoje CV-je z našimi »izbranimi« imeni.

Žal tukaj opisana situacija še zdaleč ni šala, pač pa jo teoretsko lahko zastavimo takole. Ena najbolj spodbudnih predstavitev na simpoziju v okviru razstave Gender Check je bilo predavanje Vjollce Krasniqi (teoretičarke iz Prištine, Kosovo), ki je v svojem prispevku z naslovom »Returning the Gaze: Gender and Power in Kosovo« »Vrnitev pogleda: Družbeni spol in moč na Kosovu«, predstavila razumevanje neokolonialne podeditve Kosova s strani Evropske unije. Njena analiza je pokazala, da se procesi diskriminacije, racializacije itd., ki jih danes izvaja EU na Kosovu, dogajajo le zavoljo »emancipacije«. Vjollca Krasniqi je namreč pojasnila, da se zdi diskriminacija, ki jo EU izvaja na tem ozemlju, naravnost »potrebna« – tako je kajpak mnenje EU –, saj bo le ta kosovskim prebivalcem omogočila, da postanejo, kakor se je izrazila predavateljica, »zreli politični subjekti«, ki bodo tako pripravljeni za bodočo integracijo v EU. Jasno je tudi izpostavila, da je po prepričanju EU dozorelost mogoče doseči le tako, da Kosovo spremeni v neoliberalni kapitalistični protektorat. Podobno lahko zatrdim, da je bila pešička imen vzhodnoevropskih umetnikov z razstave Gender Check izbrana na podlagi domneve, da so ti dovolj zreli (to je »zreli evropski umetnice/umetniki«), zato si zaslužijo omembe v CV-ju posameznih institucij (Erste, MUMOK-a, kuratorke), seveda odvisno od mesta uporabe, plasiranja njihovega CV-ja. Skratka, naša imena so bila navedena glede na to, ali smo dovolj družbenospolno (?), politično in zgodovinsko (?) zreli subjekti (ups!) umetnice/umetniki.

Da zadevo še nekoliko zaostrim, lahko rečem, sklicujoč se na Arjuna Appaduraija³ (povzeto iz besedila Goldie Osuri), da razstava Gender Check predstavlja natančen spoj epistemološkega konstruiranja nekega prostora vizibilnosti za 180 neimenovanih umetnic/umetnikov na razstavi (če smo za trenutek prizanesljivi do razstave, povejmo, da jih je bilo 20 vendarle navedenih glede na kontekst) na podlagi nadzora, ki ga oblikuje to, kar Osuri imenuje kolonialno upravljanje v njegovi najneposrednejši obliki. Kaj želim povedati?

Appadurai je že leta 1993 opozoril na specifični način konstituiranja kolonije prek t. i. enumerativnih skupnosti. Kakor je bilo že večkrat poudarjeno na otvoritvenem govoru, pri Gender Check zares ne gre za Vzhodno in Zahodno Evropo (zato je ta oznaka v naslovu razstave prej ko ne zmotna), pač pa gre za razstavni projekt, ki odraža kolonialno logiko proizvajanja enumerativnih skupnosti, skupnosti, ki nastajajo na način kolonialnega štetja (200 in več umetnikov, 400 in več razstavljenih del, pri čemer je kuratorka dejala, da bi jih bilo lahko še več, a je MUMOK za to premajhen!), ki za svojo politiko reprezentacije jemlje statistiko. Na tej razstavi nekatera telesa, natančneje, neimenovana telesa (vabilo, ki je bilo poslano tako rekoč »vsakomur«, ni vsebovalo niti enega imena umetnic/umetnikov razen imena avtorja dela na naslovni strani vabila) predstavljajo telesa drugih na podlagi numeričnega načela metonimičnosti. Neimenovani umetniki se nanašajo na neimenovana telesa (vse, kar šteje, je število oseb in število del, ki pa je le aproksimativno), a kar je pomembno pri vsem tem, je prav logika preimenovanja kot neimenovanja. Naj še omenim, da sta metafora in metonimija v tem primeru služili kot logika za proizvodnjo pomena skozi razstavo, pri čemer sta omogočili oblikovalcem razstave, da so lahko povsem zaobšli družbeno in politično v kontekstu razstave.⁴ Naj bo

jasno, da je vabilo na simpozij, vsebovalo imena, ki so bila navedena v celoti in natančno. Nemogoče pa bi bilo povabiti govorce iz Avstrije ali (nekdanje, kot se sedaj imenujejo) Zahodne Evrope brez navedbe njihovih imen! Enumerativna logika, logika statistike in praznega štetja, ki se skriva za postavitevjo razstave, je sila podobna logiki konstituiranja protektoratov in območij nadzora. To je proces, ki ga bom, sklicujoč se na Suvendrini Perera⁵ poimenovala oblika neoliberalnga nadzora s pomočjo družbenospolnega označevanja. Perera govori o »genderization«, ki je hkrati povezana s prekerizacijo in proletarizacijo in ne pomeni le preprostega procesa nenehnega postajanja (becoming) skozi »družbenospolno diferenciranje«, pač pa predstavlja brutalno kolonialno logiko prisilnega podrejanja celotnih ozemelj, umetnosti in družbenih praks logiki upravljanja s pomočjo družbenega spola. To je situacija, ko je družbeni spol uporabljen kot oblika testiranja, preverjanja (Gender check!), ali celotna regija izpolnjuje natančno določene prerogative, ki bodo tako omogočali vladanje in nadzor.

Druga teza: Večkrat je bilo poudarjeno, da pri razstavi ne gre za Vzhodno ali Zahodno Evropo, saj ti ne obstajata več. Zato velja jasno izpostaviti, da je ta izjava kuratorke in tistih, ki so priskrbeli denar, pa tudi mnogih govorcev na panelu popoln paradoks, saj se naslov razstave glasi prav Gender Check – ženstvenost in moškost v vzhodnoevropski umetnosti. Kaj se torej skriva za logiko te trditve in kaj pravzaprav pomeni izjava, da so meje izginile?

Moja teza je, da danes tako imenovano neravnovesje med Vzhodno in Zahodno Evropo ni več vprašanje opozicije, kakor je to bilo v preteklosti, pač pa sta Vzhodna in Zahodna Evropa danes v odnosu repetitive. Ena se ponavlja v drugi za potrebe ponovitve prav dogodka nebrzdanosti kapitala. Gre namreč za proces ponavljanja, ki ga danes lahko zasledimo prav na vsakem koraku in ki upravičeno potrjuje tezo, da si Vzhod in Zahod nista več v nasprotju. Saj kot sem že razvila v prvem delu tega teksta, predstavlja globalni kapitalizem nič več in nič manj kot le ponovitev enega samega dogodka – to je nebrzdanosti kapitala. A naj izpostavim, da se tako ponavljanje ne odvija kot proces zrcaljenja, pač pa gre za ponovitev nečesa (enega dela) znotraj nečesa drugega (drugih delov). Danes se tako recimo veliko pogovarjamo o odnosih med nacionalistično Vzhodno Evropo in neoliberalistično Zahodno Evropo. In čeprav gre za nasprotje med eno in drugo stranjo, tako rekoč ni zaznati večjih težav. To bi lahko definirala takole: gre le za ponovitev neoliberalnega kapitalističnega Zahoda (z vsemi ugodnostmi konzumerizma in »humanizma«, ki jih ta prinaša s seboj) znotraj nacionalističnega Vzhoda, pri čemer v navalih rasizma in šovinizma na Vzhodu zahodni konzumerizem in kapitalistična ekspropriacija nikakor nista ogrožena. Drug odličen primer take repetitive je projekt Former West/Nekdanji Zahod, ki se je kot mednarodni raziskovalni, založniški in razstavni projekt za obdobje 2009–2012 začel na Nizozemskem pod kuratorstvom Charlesa Escheja, Marie Hlavajove in Kathrine Rhomberg (http://www.formerwest.org). In čeravno se to utegne zdeti kot šala, še zdaleč ni tako, saj gre za čisto logiko ponavljanja, ki je temeljna pri širjenju kapitala znotraj globalnega kapitalizma danes.

Če se oprem na besedilo Uga Vlaisavljevića z naslovom »From Berlin to Sarajevo« »Od Berlina do Sarajeva« , lahko rečem, da ima razglasitev padca berlinskega zidu in posledično meje, ki je delila Vzhod in Zahod in ki je danes več ni (in to je dejstvo), kar tako veselo obeležujemo, opraviti z zmotnim (starim) pojmovanjem meje kot take. To ima opraviti tudi z nerazumevanjem, kaj je danes poglavitna logika kapitala. Moj odgovor je: ponovitev (repeticija) in ne več nasprotje.

Nemara je napočil čas, da na novo premislimo koncept meje in se vprašamo, kaj meja pravzaprav pomeni? Ugo Vlaisaljević, sklicujoč se na Étienna Balibara, izpostavlja proces v Evropi, ki je po njegovem mnenju spremenil način dojemanja meja, kar pomeni, da je treba posledično tudi Evropo razumeti drugače. Vlaisavljević trdi, da je mogoče situacijo znotraj EU najbolj razumeti tako, da se ozremo po mejah, ki jih ta vzpostavlja s tistimi državami, ki (še?) niso vključene vanjo. Balibar je že v devetdesetih letih minulega stoletja, kar danes aktualizira Vlaisavljević, v svojih poglavitnih delih o Evropi razbral proces, ki vodi v fragmentacijo, »razpad« meja, kar je že tedaj imelo na eni strani za posledico njihovo multipliciranje, spet na drugi pa njihovo izginjanje. Leta 1997 je Balibar zapisal naslednje: »Meje se parajo, vendar to ne pomeni, da bodo izginile. Še zdaleč ni mogoče reči, da je svet, kot ga poznamo danes, svet brez meja. Nasprotno, te se multiplicirajo, zmanjšujejo po obsegu in funkciji, razpenjajo ali podvajajo, prehajajo v cone, regije, mejna ozemlja, kjer prebivamo in živimo. Gre za popoln obrat v relaciji med 'mejami' in 'ozemlji'. To pa pomeni, da so meje postale predmet zahtev in spora. Od tod vztrajanje pri njihovem utrjevanju zlasti pa pri zagotavljanju obmejne varnosti.«⁷

Če za izhodišče vzamemo tako razmišljanje, ki je bilo tako rekoč predčasno konceptualizirano že v

www.reartikulacija.org

reartikulacija@gmail.com

devetdesetih letih prejšnjega stoletja, danes pa je zadeva tako rekoč že izpeljana, potem je v primeru razstave Gender Check pravzaprav žaljivo govoriti o Vzhodni in Zahodni Evropi, še zlasti pa o nekdanji Vzhodni Evropi, od katere nam je danes ostala le še njena groteskna ponovitev v obliki t. i. imenovane »nekdanje Zahodne Evrope«. Nasprotno, treba je upoštevati, da razstava Gender Check pomeni proces družbenospolnega označevanja, ki se kaže v določanju con. Nekdanjo Vzhodno Evropo zastavi kot mejno cono in jo spreminja v poligon za preverjanje stopnje družbenospolne določenosti na celotnem območju. To še toliko bolj drži, če vemo, da je danes družbeni spol dobesedno prevzet s strani neoliberalnega kapitalizma na Zahodu. Danes je družbeni spol na Zahodu možno uzreti le skozi tako imenovan »gender mainstreaming«, ki predstavlja neoliberalno menedžersko prisvajanje družbenega spola.

Obletnica padca berlinskega zidu obeležuje zid, ki je iz papirja, medtem ko se zidovi iz jekla in betona ne gradijo več na zunanjih mejah nekega ozemlja, pač pa znotraj njega.

Skratka, kdor na retorično vprašanje »Ali lahko Vzhod govori o družbenem spolu?«, ki je bilo zastavljeno na enem od panelov simpozija, odgovori pritrdilno, ne razume sprememb, ki jih je doživela nekdanja Vzhodna Evropa oziroma Evropa nasploh. Preobrazba meje v cono pomeni, da meja ni ne linija ne zid (zato z navdušenjem pozdravljamo padec berlinskega zidu), temveč zamejena cona – in družbeni spol je taka cona! Kot rečeno, pri obeležitju dvajsetih let padca berlinskega zidu z razstavo Gender Check – ženskost in moškost v vzhodnoevropski umetnosti ne gre za vprašanje Vzhoda in Zahoda, pač pa prej za spremembo celotnega ozemlja nekdanje Vzhodne Evrope v poligon za nadziranje, testiranje družbenega spola. Zato je drugi panel istega simpozija, ki so ga organizirale udeleženke z Zahoda, nosil naslov »Fuck your Gender« »K vragu s tvojim družbenim spolom«, saj za radikalno queerovsko pozicijo predstavlja »gender mainstreaming« (integracija po načelu enakosti na osnovi kvot ali gole matematike spolov) so-krivdo družbenega spola (ki je nekoč veljalo za politično kategorijo) pri mehanizmih upravljanja v sedanjem neoliberalnem globalnem kapitalizmu. Nekdanja Vzhodna Evropa se mora, kar zadeva družbeni spol, prek »Gender check« še emancipirati, ta kontrola pa pomeni natanko to, da bo kapitalistični ponotranjeni nadzor poskrbel za upravljanje celotnega prostora prek mejne cone družbenega spola. Biljana Kašić je v svojem prispevku »Where is the Feminist Critical Subject?« »Kje je feministični kritični subjekt«⁸ zapisala, da če želimo novo nastalo situacijo razumeti s stališča konteksta, ki je v njenem primeru »političen, tranzicijski, postjugoslovanski, tak, ki 'obljublja Evropo' in skrbi za integracijo načela enakosti spolov, ob tem pa je prostaško in kapitalistično naravnan«, je treba nujno poudariti »tri sisteme urejanja, ki danes potekajo v feminizmu in v Evropi: ti so integracija načela enakosti spolov kot kvot, red kapitala in tržno-potrošniški diktat, vključno z nadzorom nad reprezentacijo.« Te tri sisteme sem tudi sama predstavila skozi to analizo in pokazala, da gre pri razstavi Gender Check za brisanje meja in s tem za onemogočanje njihovega prepoznavanja, pokazala sem, da kapitalistična ureditev pomeni obrat od meja k conam in solastništvo kapitala in oblasti (Erste/MUMOK/kurator kot institucija) ter da se nadzor nad reprezentacijo vrši prek enumerativne logike, ki vzpostavlja novo vez med neoliberalnim kapitalistično (kolonialno) epistemologijo in neoliberalnim kapitalističnim ponotranjenim nadzorom.

Potemtakem, lahko pritrdimo, kakor pravi slogan enotne Nemčije v letu 2009: »Pridite, pridite v deželo brez meja!«, če le niste zapornik v enem od mnogih kazenskih zaporov ali taborišč v Nemčiji ali nemara kakšen prosilec v vrsti za vízo ali za azil! ■

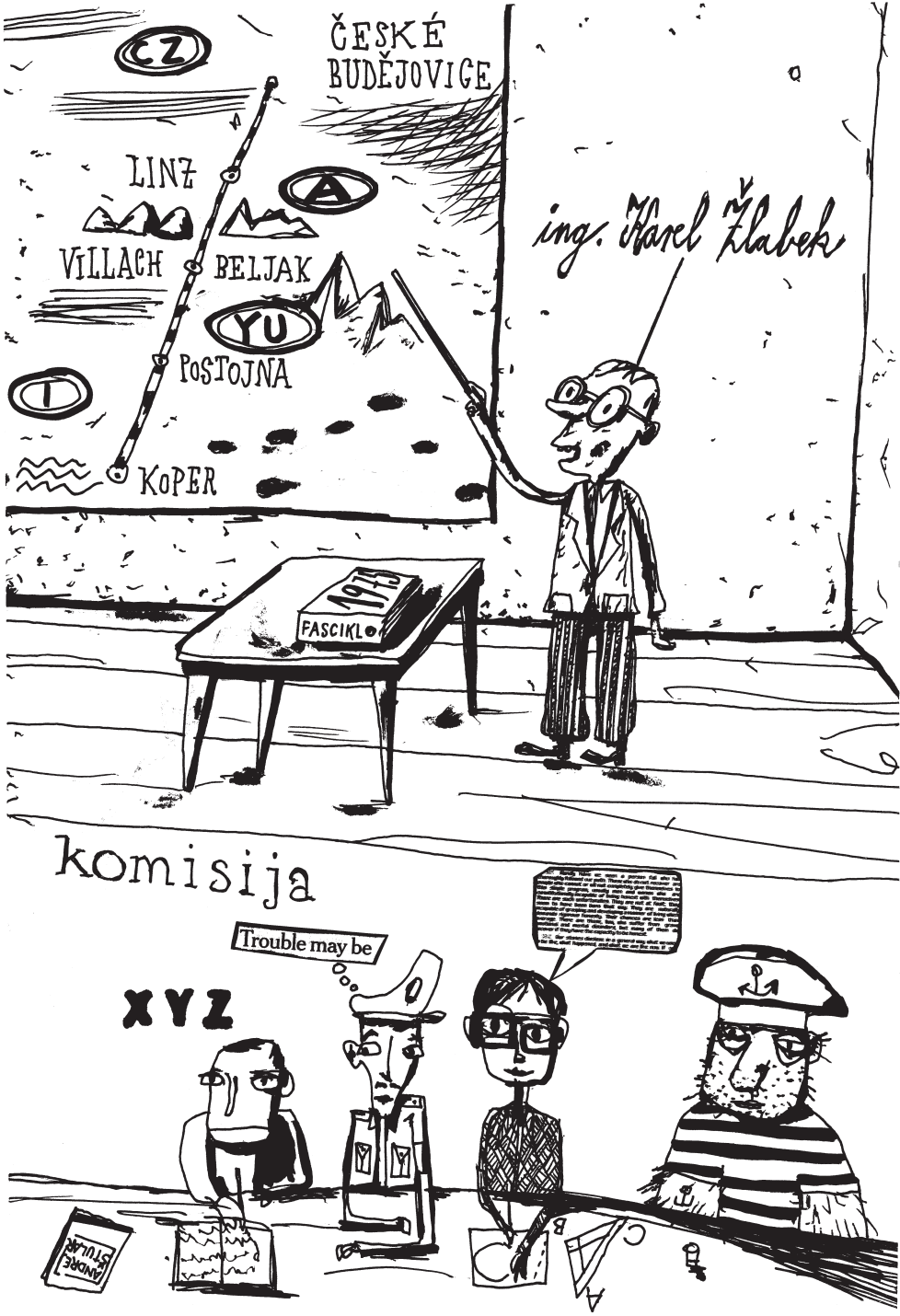
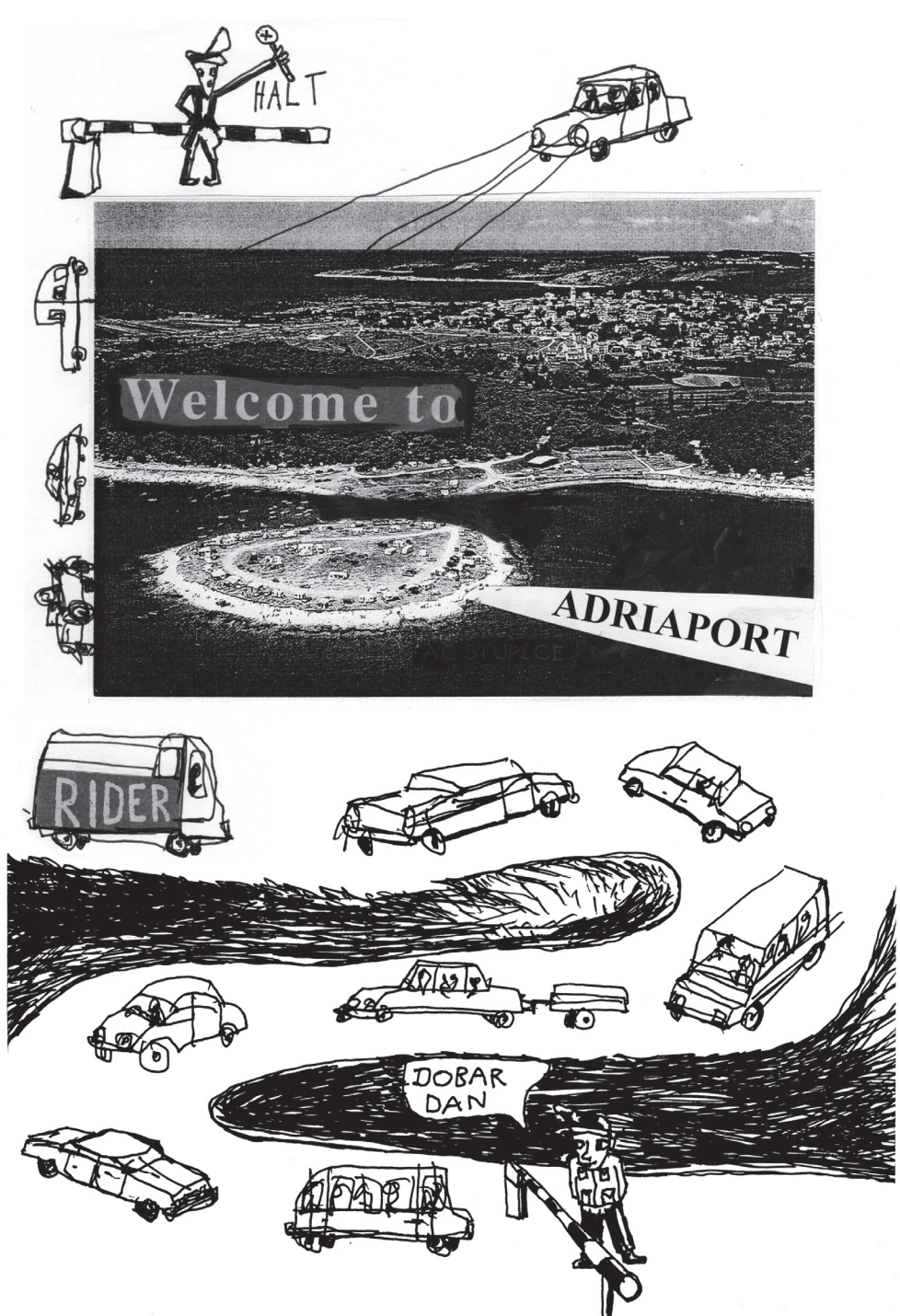
Prevod Tanja Passoni

- 1 Santiago López Petit, La movilización global. Breve tratado para atacar la realidad, Editorial Traficantes de Sueños, Barcelona, 2009.
- 2 Prim. Goldie Osuri, »Identity and Complicity in Necropolitical Engagements: The Case of Iraq« Reartikulacija, št. 8., december 2009.
- 3 Prim. Arjun Appadurai, »Number in the Colonial Imagination«, v: Orientalism and the Postcolonial Predicament, ur. C. A. Breckenridge in P. V. D. Veer, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1993, str. 314–339. V Osuri.
- 4 Prim. prav tam.
- 5 Prim. Suvendrini Perera, »Race, Terror, Sydney, December 2005«, v: borderlands eJournal 5, št. 1. 2006. Referenca v Osuri.
- 6 Ugo Vlaisavljević, »From Berlin to Sarajevo«, v: Zarez, letnik XI, št. 267, Zagreb, 15.10.2009, str. 23–25.
- 7 Prim. E. Balibar, La crainte des masses: politique et philosophie avant et après Marx, Galilée, Paris, 1997, str. 386–387.
- 8 Prim. Biljana Kašić, »Where is the Feminist Critical Subject?«, v: NEW FEMINISM: Worlds of Feminism, Queer and Networking Conditions, ur. Marina Gržinić, Rosa Reitsamer, Löcker Verlag, Dunaj, 2008, str. 457.

STRIPBURGER

Andrej Stular
Welcome to Adriaport

www.stripburger.org
burger@mail.ljudmila.org

1 2
3 4

Češkoslovaška načrtovala predor do slovenske obale
Nekdanja Češkoslovaška je načrtovala gradnjo 350 kilometrov dolgega železniškega predora, ki bi povezoval Česke Budějovice s Koprom, so na svoji spletni strani objavile Česke Lidove noviny. Tako so leta 1975 hoteli skrajšati pot Četov in Slovkov do jadranskega morja, zamisel o tem pa se je rodila profesorju Karlu Čabku. Po predoru bi vozili hitri vlaki, ki bi z juga Česke na slovensko obalo prispeli v dveh urah. Proga naj bi bila dolga 410 kilometrov. Predor naj bi se začel kakšnih 70 kilometrov od Českých Budějovic, končal pa približno 12 kilometrov stran od koprškega pristanišča. Poleg tega, dodaja časnik, naj bi vso zemljo, ki bi jo izkopali med gradnjo predora, uporabili za gradnjo umetnega češkoslovaškega otoka, ki bi se imenoval Adriaport. Na njem naj bi bila tudi ena izmed postaj omenjenega vlaka. Lidove noviny pojasnjujejo, da del niso začeli zaradi visokih stroškov, saj bi predor stal več kot 400 milijonov evrov po današnjih cenah, pa tudi zaradi političnih razlogov, ker Avstrija verjetno ne bi dovolila, da bi katera izmed komunističnih držav gradila predor na njenem ozemlju. Kot pristavlja časnik, so inženirji še danes prepričani, da bi ga lahko začeli graditi vsak hip, če bi le do zagotovili denar. STA

15. maja 2009

			MESTO ZRA-STI DVEH KOSTI	MOŠKO IME (ANTON)		OSEBA, KI DRSA	RAZLIČNA SAMO-GLASNIKA	NOVO MESTO		GLAVNO MESTO ARGOLIDE, ARGOS	JAVNA HIŠA	SAMOSTOJ-NOST	NAROD. OSVOB. BOJ (POG.)	MESTO V MAINE, ZDA		ŽENSKA, KI SE URVARJA S TKANJEM	SOLMIZACIJSKI ZLOG		NASLOV ROMANA IGNAZIA SILONE	HČI BREZ BRATOV IN SESTER	DUHOVI UMRЛИH V RIM. MITO-LOG.	MATERIN BRAT	LJUDJE ISTE BARVE KOŽE	
MINIST. ZA VIŠOKO ŠOLSTVO, ZNANOST IN TEH.	1	25			NASPROTJE OD NOČI				JELKA (LAT.)						ODŽAGAN ROS DEBLA	21. IN 19. ČRKA			KOST V STEGNU					
LETALIŠČE	2	26			PODALJŠ. ŽIVČNE CELICE				SLOV. ENIGMAT., DRAGO							KADAR			NAROBE NAP. ODDAJA					
MESTO V ŠPANIJI	3	27					PES (LAT.)	HANS KELSEN	SLABO DEJANJE									VEZNIK, ŽEN. IME						
MESTO V NEMČIJI	4	28							EDEN OD STARŠEV	HOMULICA								VRSTA OGLJIKOVODIKA						
RESOURCE KIT TOOLS	5	29			KDOR PREV. RAZČLEN. PROBLEM										MESTO NA IRSKEM	NEM. ŠAHIST. RAINER						SRBSKI IGRALEC, PREDRAG	MESTO V INDIJI	
					RUS. ARHIT. JEGOROVIČ											VOĐNO VOZILO								
ILJA ERENBURG	6	30	LEDENA SKORJA					J. AMERIŠKA DRŽAVA					AZIJSKA DRŽAVA	TOG. POLITIK ETIENNE	ODŽAGAN ROS DEBLA							OKR. ZA TARO		
			ROMAN HANSA HABEJA					DEL KLJUČAVNICE														PAVEL FEDOTOV		
JEZIKOVNA POSEBNOST BRIT. ANGLEŠČINE	7	31								GERM. BOG. USODE							1. ŽENA PO BIBILIJ				OTOK JAD. MORJA			
										ANJA RUPEL							KOPNO OBDANO Z MORIEM				AMER. SLIKAR, SINGER			
PRISTAN. V IZRAELU, ELAT	8	32				SHERWOOD ANDERSON			PERJANICA										KRAT. ZA RUS. REPU-BLIKO					
									SLOVAŠ. PE-SAT., IVAN										POŠKODBA					
SHOD, SESTANEK	9	33			V ČASU OD SVITA DO DOPOLD.	SPALNA BOLEZEN	NADREALIST										EGIP. BOG SONCA					OSCAR ARIAS		
							ALSO KN-WON AS										ŠPORT. DISCIPLINA					RIBIČ		
KRI, KI TEČE PO VENAH	10	34								NEZNANEC				PENJAČA						RADIO TELEVIZIJA				FRAN ALBREHT
										NAČIN IGRANJA NA GODALIH										OSCAR DANTON				
BRATA V STARI ZAVEZI	11	35							PERSONAL COMPUTER				SLANO JEZERO V TIBETU	VZDEVEK OSREDNJE VLADE V ZDA	LITOGRAF. PRIPRAVA									
														SERGEJ AKSAKOV										
LORIN MAAZEL	12	36	NICOLA ABBAGNANO	HRIB NAD LOŠRO DOLINO					RIMSKO BOŽANSTVO						STARA INDIJAN. PLEMENA	TAKT PRI PLESU								
									STROK. ZA FOSILE							FOTOGRAF HODALIČ								
ANGLEŠKO IME	13	37		THOMAS ADDISON		DAN. - NEM. -AM. PSIHO-LOG, ERIK	NAČ. PREV. ZNANJA	ŽENSKI NO-GOM. KLUB			JUŽNI SADEŽ							ANGL. MERA ZA TERKOČINE	NICOLE KIDMAN			NAMEST. ŽIC, CEVI		
				VPIS PODATKOV															KUH. POSODA					
ČLOVEK S KLAVRNIM IZGLEDOM	14	38							PRVA IN PREDZAD. ČRKA		MIRO CERAR				POVRŠIN. MERA		TIBET. SPISL. ...GJUR							ČRKA K
										ZAVIST (ZAST.)					EQUIPMENT		BRIT. ŠOVI-NIZEM							
ENAKA SAMOGLA-SNIKA	15	39	REKA V AVSTRIJI						SOLNICA ZA DIVJAČINO				APNENI MAČEK							KANCER				
																				PRAVLJIČNI LIK ... KAPO				
MIŠA MOLK	16	40	SLOV. PRAVNIK, STANKO	AVS. POROČ. AGENCIJA				PORT. DIPLO-MAT. JOSE MARIA													PEDRO AL-MODOVAR			
								BANČNI PODJETNIK													ŽALOST (ZAST.)			
INTERNAT. INSTITU-TI FOR ARCHIVAL SCIENCE	17	41			ALBERT CAMUS		GL. MESTO RORAIME	ALPSKA POKRAJINA V AVSTRIJI								ŽEN. PRSI		PODIJETJE KAMION. PONIAV						ČLAN OSVOBOD. FRONTE (EKSPR.)
GOZDNO GOSPODAR. POSTOJNA	18	42		VOH (ZAST.)	AMER. IGRALEC, WARREN	ŽENA SOKRATA									KDOR UMRE BREZ OPO-ROKE	ZRCALO	UČENEC CIRILA IN METODA							
TRAVNATA RAVAN V JUŽNI AMERIKI	19	43				GL. MESTO DOMIN. REP.	PORT. NOGOMETAŠ MANUEL												DEL HRBTA					
																			KRALJ IZRAE-LA, ... PRVI					
ALFRED ADLER	20	44	SAD JABLANE							POGOSTO ANGL. MO-ŠKO IME	11. IN 21. ČRKA	ANTON INGOLIČ	KDOR SPODBUJA TERMO									1. IN 7. ČRKA	PUŠČAVA NA KITAJSKEM	
ENAKA SO-GLASNIKA	21	45	ORODJE V TEKST. IND.	KONZULAR-NI ZBOR												TUKAJ		24. IN 6. ČRKA	DIVJA RACA (KN.)					
																POLET (KNJIŽ.)								
ZGODOV. MESTO V VESFALIJI	22	46				JEZIK. POSEBNOST HRVAŠČINE	NEGIBNOST											ERAZEM ROTTER-DAMSKI			OREL V NEMŠKIH GRBIH			
																				BODICA				
MULTI-MEDIJSKI CENTER	23	47		STOICIZEM			8. IN 15. ČRKA	RAZLIČ. SAMOGLA-SNIKA			PLUTA	13. IN 19. ČRKA	KRAT. ZA INŠTITUT JOŽEFA ŠTEFANA	MARCO OKOREN					TINKARA KOVAČ	ENTER-PRISE EU NETWORK			GOVOREC IKAVŠČINE	SLOV. PREDAGOG, MIHA
ENAKI ČRKI	24	48	AMERIŠKA KRIM. SERIJA	VRSTA NABOJA	DEL KOPRA				MAJHEN RMET									GL. MESTO NEMČIJE						
MATEMAT. POJEM		NJEN - OD ...			EARTH MOON EARTH		10. IN 21. ČRKA		RUSKA IGRALKA MASHA	OSTAJAM, OSTAJAŠ, ...							15. IN 1. ČRKA	ISTE						
			SKLAD. ATON. GL							OPEN LOOK INTRIS. TOOL									AUGUST MACKE					
AMERIŠKI KIPAR, GASTON								NIZOZEM. ASTRON. JAN						GLAVNO MESTO KITAJSKE PROVINCE SHANDONG							SKRB			
								VEČ MAM												MESTO V SRBIJI				
ZAZNAVA S PRSTI					TERMOVKA									NASPROTNI LIK	POSLANEC V ARABSKIH DRŽAVAH	POMNILNIK RAČUNAL-NIKA			VULKAN. IZMEČEK					
																			REKA V ZDA					
DOMAČA ŽIVAL				VICENTE AMIGO	ZBIRKA STARONORD. PESMI	JEZERO V BOCVANI				SOL DUŠIKO-VE SOLITRNE KISLINE	1. IN 15. ČRKA						PREMIK ŠAHOVSKE FIGURE	SREDIŠČE VRTENJA	OVOJ, OMOT					
1. IN 15. ČRKA			POMEMB. UMETNINA													POTEM				KNJIŽNI SISTEM COBISS - ...				
																MEHKO USNJE								
EGIP. BOG SONCA			PREŠUŠTNIK						GR. ARHI-TEKT										GLAS, ZVOR				VRSTA ŽITA	ANGL. HUMORIST, MR.
									VRHUNEC VROČINE											POJEM, POJEŠ, ...				
MESTO V NIGERIJ				DAVID DUNLAP OBSERV.				CIMA, KLICA	DEPARTMA V PERUJU	ZNAMENJE								POINT OF VIEW				ANDREA BOCELLI		
				12. IN 19. ČRKA						KRAJ NA KOSOVU								ULIV				POMNIL. RAČUNAL.		
TISKARSKA NAPAKA														DEL BARENT. MORJA										
														TT. SPOLNIK										
DELO PIS. BERNARDA ATXAGA ... CIELOS					PUŠČAVA V ČILAH								SLEPILO, PREVARA								SLAVILNA PESEM			
TELEV. GLASBENI KANAL							INDONEZ. OTOK						MNOGOSEM-EN. SUHI PLOD								OTOK V IRSKEM MORJU			